

UDENRIGS

Tema: Frosne konflikter

Tyrkiet: Islam sat på standby

Det diplomatiske spil om Nordpolen

Anmeldelse af ny bog om Hitler-Stalin-pagten

FOTO: Project syndicate, 2015

DET UDENRIGSPOLITISKE SELSKAB
THE DANISH FOREIGN POLICY SOCIETY

INDHOLD

Fra redaktionen	1
Klumme: EU's voksende troværdighedsunderskud, Ghia Nodia	2
TEMA	
Frosne konflikter – eller varme kartofler? Karsten Jakob Møller	5
Krigen i Ukraine tæer frosne konflikter op, Vibeke Sperling	13
Transnistrien næste brændpunkt? Ruxandra Lupu Dinesen	23
Georgiens frosne konflikt er tæet op, Ota Tiefenböck	29
Makedonien – kostbar kitsch og dyb krise, Anne Haubek	35
BAGGRUND	
Tyrkiet: Islam sat på standby, Lasse Ellegaard	41
Diplomatspillet om Nordpolen, Ole Lorenzen	53
Kirgisistan – EU's nøgle til Centralasien, Johannes Stenbæk Madsen	59
Yemen: Fejlfortolket eller fejlslagen, Maria-Louise Clausen	67
Hvad nu, Sydafrika? Jørgen Elklit	75
LITTERATUR	
Anmeldelse: Den glemsomme historie, Jan Jakob S. Floryan	84
Bognoter	90

Fra redaktionen

Konflikten i Ukraine har aktualiseret bekymringen for, at 'frosne' konflikter rundt om i Europa igen skal bryde ud i lys lue og i værste fald sætte værtsstaterne i brand.

Men hvad er egentlig en frosen konflikt – eller som det hedder på engelsk fagsprog, en 'protracted conflict'. Det spørgsmål prøver Karsten Jakob Møller at besvare ved bl.a. at analysere hvad, der karakteriserer forskellige frosne konflikter – og han stiller spørgsmålet, om en ny frosen konflikt er på vej i det østlige Ukraine. Vibeke Sperling ser nærmere på nogle af de mere eller mindre fastfrosne konflikter i det postsovjjetiske rum, bl.a. i Transnistrien, Nagorno-Karabakh, Abkhasien, Sydossetien – og i Ukraine. Og Ruxandra Lupu Dinesen og Ota Tiefenböck går i dybden med konflikterne i henholdsvis Transnistrien, Abkhasien og Sydossetien.

Den sidste artikel i temaet er Anne Haubeks artikel om Makedonien. Det kan diskuteres om situationen i Makedonien kan defineres som en frosen konflikt i snæver forstand. Men sikkert er det, at den fastlåste situation i forholdet til Grækenland har sat tilnærmelsen til EU i stå – og at de stigende spændinger mellem slaviske og albanske makedonere har skabt frygt for, at 'krudttønden' på Balkan igen kan eksplodere.

I baggrundssektionen går Lasse Ellegaard bag om det tyrkiske parlamentsvalg, der ikke blot fratog den tyrkiske præsident Recep Erdogans parti, AKP, det absolutte flertal – og dermed forhindrede Erdogan i at sikre sig udvidede beføjelser til præsidentembedet – men som også for første gang bragte det kurdiske parti i parlamentet.

Desuden bringer vi artikler om det diplomatiske spil om Nordpolen; om Kirgisistan, der ser sig selv som en 'nøgle' til Centralasien; om Yemen, der er på kanten af borgerkrig; og om Sydafrika, der ikke er blevet den regnbuenation, man drømte om i 1994.

Der er kun en enkelt anmeldelse i dette nummer: Jan Jakob Floryan anmelder Roger Moorhouses mammutværk om Hitler-Stalin-pagten *En djævelsk alliance*, der udkom på dansk i marts i år.

God læselyst!

Redaktionen

Klumme: EU's voksende troværdighedsunderskud

Af Ghia Nodia

EU har vist sig uden rygrad over for russisk aggression og har derved mistet troværdighed. Hård magt har ganske vist aldrig været Unionens største styrke, men for at den kan genvinde sin bløde magt, er det nødvendigt den først genvinder den hårde.

Topmødet i EU's Østlige Partnerskab i Riga den 21.-22. maj i år kan opsummeres med ét ord: Skuffelse.

Georgien, Moldova og Ukraine trodser store besværligheder – herunder økonomisk pres fra Rusland og trusler om militær konfrontation – i deres søgen efter at styrke båndene til den Europæiske Union. Og alligevel er de europæiske ledere fortsat så fikserede på teknikaliteter, at det nærmer sig en afvisning, jævnfør bare deres vægning mod at give ukrainske og georgiske statsborgere lov til at rejse til EU uden visum. EU's krumspring er efterhånden blevet så frustrerende, at de underminerer opbakningen til europæisk integration.

Georgien er det land, hvor opbakningen til europæisk og euroatlantisk integration traditionelt har været størst, men her viste en nylig meningsmåling, at 31 pct af de adspurgte støttede en tilslutning til præsident Putins yndlingsprojekt, den Eurasiske Økonomiske Union (EEU).

For bare et år siden var det tilsvarende tal 16 pct. Skønt støtten til Georgiens fortsatte bestræbelser på at knytte tættere bånd til EU stadig er meget højere – 68 pct. – var det en forskydning, der bekymrede georgiske eurofile.

Den øgede støtte til EEU-medlemskab kan skyldes øget frustration over EU's lunkne holdning til en yderligere udvidelse af unionen. Den kan også være drevet frem af den stadig mere intensive russiske propaganda – på trods af ind imellem virkelig bizarre påstande. Men diskussioner på de lokale sociale netværk og samtaler med mine medgeorgiere antyder, at den mest tvingende grund til, at Georgien i stigende grad vakler i spørgsmålet om EU-medlemskab, skal findes i Ukraine.

Sagen er, at Ukraine klart valgte Europa frem for Rusland – og blev straffet hårdt. Rusland invaderede og annekterede en del af dets territorium, mens Europa så på. Putin er måske nok farlig og uforudsigelig, men han tøver ikke med at gøre, hvad der skal til for at fremme Ruslands strategiske interesser, som han ser dem. EU's politik derimod har på det seneste været karakteriseret af ubeslutsomhed og svagheit.

Det handler helt sikkert ikke om, at georgierne foretrækker Rusland, Tværtimod betragter et betydeligt flertal Rusland som

Ghia Nodia er formand for the Caucasus Institute for Peace, Democracy, and Development i Tbilisi, Georgien.

en trussel. Ved at støtte EEU underkaster de sig Ruslands hårde magt, fordi det er bedre at fodre bjørnen end at konfrontere den på egen hånd.

Hård magt har selvfølgelig aldrig været EU's største styrke. EU's bløde magt er tværtimod dét, der har gjort EU i stand til at udøve sin indflydelse over en stor del af den tidligere Sovjetblok. Men i et barskt nabolag er der også behov for en form for beskyttelse mod utilsløret militær aggression. Det gav EU ikke Ukraine; georgiere – og andre – har taget det til efterretning.

EU's fiasko i så henseende skyldes i høj grad den lethed, hvormed den første østudvidelse forløb. Dens ledere blev forledt til at tro, at ethvert europæisk land ville forandre sig selv grundlæggende for at knytte bånd – omend skrøbelige – til Europa. Og de antog naivt, at den blotte drøm om en dag at blive medlem af EU ville sikre landes loyalitet – selv stillet over for Putins trusler om hård magt. Europæerne synes kort sagt at have overbevist sig selv om, at de er hævede over geopolitiske realiteter.

Men sandheden er, at hård magt altid har været centralt for tiltrækningen ved europæisk integration, idet de tidligere sovjetbloklande betragtede EU og NATO som to sider af samme sag. Faktisk var Europas bløde magt baseret på et løfte om frihed, velstand og sikkerhed, men europæerne foretrak at nedtone sikkerhedsdelen, fordi den var udliciteret til NATO og derfor afhængig af USA.

Den forkærlighed er endnu stærkere i dag, hvor USA's orientering mod Asien svækker den transatlantiske akse. Når alt kommer til alt har EU ikke nogen alternativ sikkerhedsmekanisme. Hvis kri-

gen i 2008 mellem Rusland og Georgien ikke kastede tilstrækkeligt lys over EU's faldende sikkerhedsakkrediter, så har den aktuelle krise i Ukraine så sandelig gjort det. De østeuropæiske lande er nu i gang med at genoverveje de faktiske fordele – og omkostninger – ved integration.

EU kan kun genvinde sin bløde magt i dets østlige nabolag, hvis den genvinder sin hårde magt. I teorien kunne den gøre det uden USA; i praksis har den ikke en chance.

Den europæiske ordens unikke værdier, at den anerkender og beskytter små og sårbare staters ret til selv at vælge deres fremtid. Det er lige præcis dét, som dagens Rusland, der helt mangler blød magt, ser som en trussel. Putin ved udmærket, at der kun er få lande, om nogen, der ville afvise EU og tilslutte sig Rusland, hvis de havde et ægte frit valg. Selv Hviderusland kan ikke tages for givent i et sådant scenario.

Det forstår de europæiske ledere, og derfor har de gentagne gange bekendtgjort, at alle europæiske lande har ret til at vælge deres egen vej. Men sådanne erklæringer betyder kun lidt, hvis EU ikke skrider til handling for at hævde den ret. EU har vist sig at være uden ryggrad over for en russisk aggression, som direkte har sigtet på at afspore europæisk indflydelse – og derved har EU mistet troværdighed.

For at vinde troværdigheden tilbage må EU følge sine ord op med handling. Det bliver ikke let at finde et effektivt svar på Ruslands aggression, men EU's højt besungne bløde magt afhænger heraf.

(Oversat af Brita V. Andersen)
Copyright: Project Syndicate, 2015.

FOTO: Project syndicate, 2015

Frosne konflikter – eller varme kartofler?

Af Karsten Jakob Møller

Frosne konflikter er konflikter, der trækker i langdrag. Konflikten lever stadig og venter på enten at bryde ud igen eller at blive løst. Det er ikke en stationær tilstand, for under overfladen arbejder de involverede parter målrettet på at ændre status quo til egen fordel.

Vil kamphandlingerne i det østlige Ukraine føre til en ny 'frosen konflikt'? Det er der mange, der mener, inklusive undertegnede, selvom konflikten stadig er ganske 'varm' og kan udvikle sig i flere retninger – herom senere. Men hvad er egentlig en 'frosen konflikt'?

Der kan nævnes mange eksempler på frosne konflikter, fx Jammu-Kashmir, Cypern, Kosovo og Bosnien-Hercegovina. Men umiddelbart vil de fleste nok tænke på uløste konflikter i det post-sovjetiske rum: Nagorno-Karabakh, Abkhasien, Sydossetien og Transnistrien, men der er mange flere andre steder på kloden. Denne artikel vil undersøge problematikkerne omkring begrebet 'frosne konflikter' og finde karakteristika, ligheder og forskelligheder i de eurasiske konflikter med vægt på Sydkaukasus, Transnistrien og i mindre grad på Balkan.

Afslutningen af den kolde krig medførte ikke 'den evige fred', som mange havde håbet på; tværtimod fjernede den låget

over en lang række etniske og nationale konflikter, der havde ulmet under overfladen. Etniske minoriteters frygt i kølvandet på en ofte aggressiv nationalisme i de ny stater – tilsat traditionel magtpolitik – var nogle af årsagerne til disse konflikter.

En 'frosen konflikt' kan karakteriseres som en kompleks tilstand, hvor en voldelig etnisk-politisk konflikt om løsrivelse fra 'moderstaten' har ført til etableringen af et de facto styre, der hverken er anerkendt af det internationale samfund eller den stat, det har løsrevet sig fra. Krigshandlingerne i forbindelse med løsrivelsen vil i det store og hele være ophørt, men den politiske aktivitet fortsætter mere eller mindre intensivt.

Den engelske fagterminologi er som oftest 'protracted conflicts', dvs. konflikter, der trækker i langdrag, hvilket er mere præcist, for konflikten lever stadig og venter på enten at bryde ud igen eller at blive løst. Der er ikke tale om en stationær tilstand, for under overfladen arbejder de involverede parter målrettet på at ændre status quo til deres fordel. Netop tidsfaktoren er vigtig. Fraværet af konstruktive tiltag, mangel på tillid og forsoning bliver over tid forstærket af parternes propaganda. Parternes narrativer bundfælder sig hos de respektive parter og bidrager til forlængelse af konflikten.

>>>

Karsten Jakob Møller er seniorforsker ved Dansk Institut for Internationale Studier.

Fællestræk

Typisk opstår denne type konflikter i stater, hvor der befinder sig en minoritet med en særskilt etnisk-national identitet, og ofte deler en af nabostaterne denne særskilte identitet. Det kan være resultatet af en annektering eller en grænsedragning, hvor minoriteten efterlades på den 'forkerte' side af grænsen, fx serberne i Kosovo.

Nogle minoriteter ønsker at blive (gen) forenet med den pågældende nabostat, som fx Sydossetien, der, selvom den p.t. er udråbt som selvstændig stat, ønsker at blive forenet med Nordossetien, der er et føderationssubjekt i Rusland. Sydossetien anerkendes dog kun af ganske få stater, først og fremmest Rusland. Andre ønsker fuldstændig uafhængighed, som fx abkhaserne, der som bekendt er udråbt som selvstændig stat, men ligesom Sydossetien kun anerkendes af en håndfuld stater.

Et fælles træk er her, at man ser sig selv som en ensartet etnisk gruppe i et afgrænset område og med et eget politisk system. Man anser sig i social og økonomiske henseende bedre tjent ved en adskillelse, i dette tilfælde fra Georgien. For serberne i Kosovo er situationen lidt anderledes, idet den serbiske befolkning godt nok ønsker sig forenet med Serbien, men er spredt over en stor del af Kosovo, hvorfor en genforening ville få betydelige – og uacceptable – følger for den Kosovo-albanske majoritet og dermed være uacceptabelt for det internationale samfund.

Endelig ønsker nogle en form for regional autonomi, men inden for den pågældende stats grænser, fx Adjarien, der nu er en selvstyrende republik i Georgien. Krav om betydelig autonomi kan føre til konflikt, men kan også være en del af en konfliktløsning, afhængig af de krav til autonomi, der stilles af den pågældende minoritet.

I sin mest vidtgående form kan der ikke blot blive tale om separate politiske strukturer, men også egen møntfod og juridisk system. Oftest vil der blive stillet krav om anerkendelse af sprog, religion og kultur og finansiering af separate skoler. I yderste konsekvens er der tale om de facto uafhængighed, men den pågældende stat opretholder i det mindste suveræniteten over det pågældende område. Bosnien-Hercegovina er vel et eksempel herpå, selvom intentionerne i Dayton-aftalen var anderledes.

Imidlertid er autonomi ikke nødvendigvis løsningen på en konflikt. Inden for minoriteterne kan der være – og er som oftest – grupperinger, der kun stiller sig tilfreds med fuld suverænitet eller genforening; de bosniske kroater og de bosniske serbere er eksempler herpå.

Autonomi kan tillige inspirere andre minoriteter i det pågældende område til øget selvstændighed og det kan skabe usikkerhed, der kan føre til direkte konflikt. Da Kroatien i 1991 erklærede sin selvstændighed i forhold til Jugoslavien, udløste det en reaktion fra en serbiske befolkning i Krajina, der nægtede at anerkende kroatisk herredømme og derfor etablerede sin egen autonome region, indtil denne blev nedkæmpet af kroaterne i 1995 i den af mange danske soldater kendte Operation Storm.

Etniske minoritetskonflikter

Forskellige politiske metoder har været bragt i anvendelse for at løse etniske minoritetskonflikter.

Den mest radikale metode er folkemord, dvs. systematisk drab på eller indirekte tilintetgørelse af bestemte etniske grupperinger ved fx tvangsforflyttelser. Det værste eksempel i nyere tid er utvivlsomt de tyrkiske massakrer på og tvangsdeportation af mere end 1.000.000

armeniere i 1915. Men den serbiske mas-sakre under ledelse af Radovan Karadic og general Mladic på den muslimske befolkning i Srebrenica, en ugerning, der kostede ca. 8.000 muslimske bosniere livet, falder uden tvivl ind under begrebet folkemord.

En anden metode, der er beslægtet med folkemord, er etnisk udrensning, som kan lede til folkemord, men som oftest medfører fordrivelse af befolkningsgrupper til andre områder eller lande, med langvarige ophold under ofte kummerlige forhold i flygtningelejre til følge. Denne metode har været anvendt af serberne over for de bosniske muslimer og Kosovo-albanerne, mens kroaterne har anvendt den mod Krajina-serberne.

De to ovennævnte metoder må betegnes som ineffektive, da de som oftest modvirker den egentlige hensigt. De skaber på længere sigt flere problemer, end de løser, og medfører som hovedregel kraftige reaktioner fra det internationale samfund.

En tredje mulighed er en opdeling af en stat i to eller flere anerkendte stater. Indien/Pakistan, Korea og Palæstina er eksempler herpå, men falder uden for denne artikels rammer, da der er tale om afvikling af kolonier, dog ikke for Korea, hvis deling er et produkt af den kolde krig. Løsrivelse er en hyppig anvendt mulighed, hvor en mere eller homogen gruppe forlader en stat ved at erklære sig uafhængig eller ved at tilslutte sig en etnisk beslægtet stat.

Jugoslaviens opløsning begyndte med Sloveniens løsrivelse, der i princippet var problematisk, fordi Slovenien er et befolkningsmæssigt homogent område. Kroatien derimod havde et betydeligt serbisk mindretal på sit territorium, hvilket initierede den borgerkrig i det tidligere Jugoslavien, der varede frem til 1996, hvis vi ser bort fra konflikten i Kosovo, der var

under udvikling og først fandt en løsning senere.

De kroatiske bosniere og de bosniske serbere ønskede – og ønsker vel stadig – løsrivelse og dermed tilslutning til henholdsvis Kroatien og Serbien, hvilket var den væsentligste årsag til de langvarige kampe i Bosnien-Hercegovina. Det internationale samfund ville dog i sidste ende ikke acceptere en muslimsk enklave i Bosnien, der var uden et reelt eksistensgrundlag.

I stedet blev der med Dayton-aftalen skabt en føderativ struktur, der i virkelighedens verden har vist sig at være dysfunktionel og bl.a. har medført, at situationen er blevet yderligere fastfrosset, og at Bosnien er blevet bistandsklient i det internationale samfund, først og fremmest EU.

Blandt de mere fredelige metoder til eliminering af minoritetsproblemer er assimilering og integration. Ved assimilering forsøger en stat at transformere minoriteterne til borgere i staten på lige fod med flertallet. Det indebærer ofte, at de må give afkald på deres sprog, religion og kultur og må acceptere et nationalistisk pensum i skolerne og sågar sprog- og loyalitetstests. Det er en mere eksklusiv tilgang, i modsætning til den inklusive, der forsøger at udnytte mangfoldigheden til at styrke samfundet. Her de tre baltiske landes tilgang til de russiske mindretal et illustrativt eksempel.

En konsekvens heraf kan være en 'sikkerhedsliggørelse' (for nu at bruge Ole Wævers begreb) af mindretallene, hvorved de betragtes som en sikkerhedstrussel for staten, hvilket igen medfører foranstaltninger til at inddæmme denne trussel. Assimilering fører ikke nødvendigvis til en varig løsning på konflikten. Mindretallets vilkår kan blive af en sådan karakter, at konflikten blusser op igen.

>>>

Forskellige politiske metoder har været bragt i anvendelse for at løse etniske minoritetskonflikter. Den mest radikale metode er folkemord, dvs. systematisk drab på eller indirekte tilintetgørelse af bestemte etniske grupperinger ved fx tvangsforflytninger.

Modsætningen hertil er integration, hvor man tilstræber at gennemføre en forsoningsproces, der respekterer mangfoldigheden inden for rammerne af statsborgerskabet. Man tillader minoriteten at udøve dens religion og kultur, så længe det er begrænset til den privatesfære.

Der er kort og godt tale om en afpolitisering af forskellighederne, af nogle forskere kaldt en 'privatiseringsstrategi'. I det foregående er beskrevet og analyseret den lokale dimension i konfliktområder. Men det der også karakteriserer disse konflikter, er det forhold, at det internationale samfund hurtigt forsøger at få bragt den væbnede konflikt til ophør, og at eksterne aktører ofte blander sig i konflikten. Det kan være internationale organisationer som FN, OSCE, EU, Europarådet og NATO, men også regionale stormagter, i det postsovjetske rum først og fremmest Rusland.

De 'frosne konflikter' har således også en geopolitisk dimension, som er snævert forbundet med den lokale.

Eksterne aktører kan spille en positiv rolle i processen, der skal føre til en løsning af en given konflikt, men kan også af geopolitiske årsager bidrage til en fortsat fastfrysning. Ikke mindst er Rusland blevet kritiseret for at forfølge egne geopolitiske interesser i det post-sovjetiske rum og bidrage til at opretholde status quo i de sydkaukasiske konflikter og i Transnistrien.

Nagorno-Karabakh

Nagorno-Karabakh har som bekendt erklæret sig for selvstændig stat, men er i realiteten forenet med Armenien, som

man er helt afhængig af, såvel økonomisk som militært. Nagorno-Karabakh anerkendes da heller ikke som selvstændig stat af det internationale samfund. I konflikten med Aserbajdsjan opretholdes status quo, men det er en forkert betegnelse at kalde den en frosne konflikt. Den er brandvarm. Der dør hvert år en 20-30 soldater ved frontlinjen. Parterne er grupperet over for hinanden i et stærkt udbygget skyttegravssystem, der er Første Verdenskrig værdigt, og et stykke tilbage står panserbataljonerne klar i højt beredskab, hvis der skulle ske et gennembrud af fronten.

Før krigen med Aserbajdsjan bestod flertallet i området af armeniere, og under krigen fandt der en etnisk udrensning sted af azerierne (ca. 800.000 fra Nagorno-Karabakh og de omgivende seks distrikter, som Armenien har besat). Til gengæld har området fået tilført ca. 230.000 armeniere, der flygtede fra de massakrer i Baku, der dannede optakt til konflikten.

Azerierne er et folk, der er beslægtet med Tyrkiet og derfor også støttes af Ankara og andre muslimske lande. Armenien har en enkelt forbundsfælle, Rusland, der også har militære styrker i landet. Parterne er uforsonlige over for hinanden, og på trods af flere russiske forsøg på mægling er faren for en genoptagelse af væbnet konflikt overhængende.

Konflikten har store geopolitiske implikationer for hele Sydkaukasus og dermed for Rusland og dets interesser i området. Rusland udnytter derfor sine muligheder for at kontrollere parterne; nogle kalder det 'kontrolleret ustabilitet'.

Armenien er selvsagt helt afhængig af russisk støtte, hvilket tydeligt kom til udtryk, da Armenien ønskede at indgå en associeringsaftale med EU op til EU's Partnerskabs-topmøde i Vilnius i november 2013. Den armenske præsident blev indkaldt til en 'kammeratlig' samtale hos præsident Putin, hvorefter han besluttede, at Armenien meget hellere ville være med i den Eurasiske Økonomiske Union. Hvis Rusland trak sin politiske støtte og sine styrker ud af Armenien, ville det hurtigt føre til en genoplussen af den væbnede konflikt, og for Armenien ville det være en veritabel eksistenskamp.

EU kan ikke tilbyde Armenien nogen form for sikkerhedsgarantier og har et ambivalent forhold til de to parter, bl.a. fordi EU har betydelig energipolitisk interesse i gode forbindelser til Aserbajdsjan.

Sydossetien og Abkhasien

Rusland har siden krigene i begyndelsen af 1990'erne i Georgien opretholdt autonomien i Sydossetien og Abkhasien ved tilstedeværelse af russiske fredsbevarende enheder på et mandat fra SNG. Efter krigen med Georgien i august i 2008 har Rusland som tidligere nævnet anerkendt Sydossetien og Abkhasien som selvstændige nationer.

Den russiske tilstedeværelse i området før 2008 bl.a. var et middel til at øve indflydelse på Georgien og sikre russiske geopolitiske interesser. Udstationeringen af yderligere russiske styrker efter 2008 har haft til formål at fastlåse situationen for dermed at forhindre et muligt georgisk medlemskab af NATO, hvilket er et overordnet sikkerhedspolitisk mål for Rusland i hele det post-sovjetiske rum.

Rusland har p.t. ca. 7.000 soldater i de to områder og udbygger baserne Ochamchire og Gudauta i Abkhasien og Kanchaveti i Sydossetien. Status quo efter 2008 ser ud

til at ville blive opretholdt langt ud i fremtiden.

Men lad os antage, at den russiske støtte til de to udbryderrepublikker faldt bort. Det ville næppe ændre meget bortset fra, at det ville give Georgien mulighed for at løse konflikterne med militære midler. Intet som helst tyder på, at sydosseterne og abkhaserne ville affinde sig med at blive en del af Georgien og underlagt georgiske myndigheder.

Dertil kommer, at den demografiske situation har ændret sig. Ifølge FN's Højkommissær for Flygtninge er ca. 230.000 personer flygtet eller fordrevet fra Abkhasien og Sydossetien.

Transnistrien

Den samme problematik gør sig gældende i Transnistrien, hvor den russiske eller snarere slaviske befolkning (der bor mange ukrainere i området) ikke ønsker at blive styret fra Chisinau (hovedstaden i Moldova, red.).

Moldova er etnisk, sprogligt og kulturelt beslægtet med Rumænien, der gerne ser Moldova indlemmet i landet. Moldova er kandidat til et egentligt EU-medlemskab, men de ret så kaotiske politiske forhold i landet bevirker, at medlemskabet ikke er umiddelbart forestående. Dertil kommer, at der bestemt ikke er enighed blandt moldoverne om et medlemskabs betimelighed. Tilpasningen til EU-lovgivning vil være svært ubekvem for dele af den politisk-økonomiske elite.

Det forekommer utænkeligt, at Transnistriens elite vil kunne tilslutte sig EU's *acquis communautaire*. Eliten i Tiraspol har gennem årene oparbejdet en selvstændig identitet med en gråzone-økonomi (for nu at udtrykke det pænt), som ikke ville være forenelig med EU's *acquis*. Dertil kommer, at man i perioder har været begunstiget af russisk økonomisk bistand, >>>

der imidlertid har været i kraftig tilbagegang i forbindelse med den russiske økonomiske krise. Transnistrien har desuden oparbejdet en gæld til Gazprom på ca. 1,8 mia. dollar, hvilket må siges at have skabt et afhængighedsforhold af et vist omfang.

Rusland er stadig militært til stede i Transnistrien med ca. 1.500 soldater, der bl.a. bevogter store ammunitionsdepoter. Opretholdelsen af status quo bidrager til at fremme russiske geopolitiske interesser, først og fremmest at forhindre Moldovas tilknytning til EU.

EU's rolle

En anden aktør i disse konflikter er EU, dog i mere begrænset omfang.

EU's Partnerskabsprogram omfatter Aserbajdsjan, Armenien, Georgien, Moldova, Ukraine samt Belarus, der dog har 'karantæne' på grund af menneskerettighedssituationen i landet.

Aserbajdsjan er ikke specielt interesseret i en nærmere tilknytning til EU, når det kommer til stykket. Det forekommer noget utopisk, at Baku skulle begynde at implementere EU's *acquis communautaire* eller Københavner-kriterierne for mindretsrettigheder.

Armenien, Georgien, Moldova og Ukraine har forhandlet associeringsaftaler og Deep and Comprehensive Free Trade Agreements (DCFTA) med EU. Som nævnt har Armenien trukket sig ud, mens det i nogen grad står hen i det uvisse med Georgien og Moldova. Ukraine er en særlig problematik, der ikke skal behandles her.

I EU's sikkerhedsstrategi fra 2003 bliver det slået fast, at EU har klare interesser i forhold til de østlige naboer: Man ønsker en ring af velstyrede og stabile naboer i det østlige naboskab, og man anser de frosne konflikter som en trussel mod regional stabilitet. Men den fælles udenrigs-

og sikkerhedspolitik er ikke et reelt alternativ til medlemsstaternes, især ikke til de store landes politik.

Det var Frankrig, der på vegne af EU mæglede i den russisk-georgiske krig i 2008, og det var Tyskland, der i 2010 med Meseberg-processen forsøgte at inddrage Rusland i et tættere sikkerhedssamarbejde for bl.a. at få løst op for konflikten i Moldova, hvilket ikke lykkedes.

EU's problem består først og fremmest i, at man kun har 'soft power' som instrument til at opnå de politiske mål. Man baserer sig på værdier og i mindre grad på interesser og er derfor afhængig af, at disse værdier og mål generelt set deles af de pågældende aktører, hvilket langtfra altid er tilfældet. Det afhænger af, om disse aktører opfatter EU's integrationsmodel som attraktiv. I forhold til konflikten i Nagorno-Karabakh kan EU næppe spille nogen afgørende rolle, men kan støtte forhandling og tillidsskabende foranstaltninger. I Georgien kan EU udbygge de økonomiske forbindelser og støtte en strategi, der fremmer tillidsskabende tiltag, som i sidste ende formentlig kun kan forhindre en eskalering af konflikterne samt reducere de negative konsekvenser af løsrivelsen af Abkhasien og Sydossetien.

Moldova tegnede i perioden umiddelbart efter påbegyndelsen af Meseberg-processen til at blive den konflikt, hvor der var størst chance for et gennembrud. Men den politiske uenighed i Moldova om landets fremtidige kurs i forening med det faste russiske greb om Transnistrien og ikke mindst i lyset af konflikten i Ukraine gør et gennembrud nærmest usandsynligt.

EU kunne spille en rolle i konfliktløsning af frosne konflikter i det post-sovjetiske rum, men det ville kræve et tæt og tillidsfuldt samarbejde med Rusland, og det forekommer at være længere væk end nogen

sinde. NATO-udvidelser er ikke problemet længere. Der kommer forhåbentligt ikke flere forsøg på at trænge ind i de russiske 'forhaver og baghaver', som russerne ynder at kalde det.

Sporene fra Georgien og Ukraine kan ikke undgå andet end at skræmme. I virkeligheden verden kan og vil Vesten ikke garantere disse landes sikkerhed over for verdens næststørste atommagt, uanset de mange florumvundne topmødeudtalelser.

Forholdet mellem EU og Rusland har de sidste 4-5 år været præget stigende rivalisering over EU's østlige naboer: Hvilken model for integration skal disse lande (EU's Partnerskabslande) vælge? Skal det være EU's *acquis* og dermed på sigt en form for medlemskab eller skal det være den russiske model, Toldunionen og den Eurasiske Økonomiske Union? Det er ren geopolitik.

Hvis the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement, som EU har forhandlet med Ukraine, Moldova og Georgien implementeres, vil det have indflydelse på væsentlige russiske interesser. For Rusland vil implementeringen af *acquis* for EU's Energi Fællesskab og i særdeleshed den 3. energipakke betyde væsentlige økonomiske tab samt tab af politisk indflydelse. En løsning, der også tilgodeser russiske interesser, er ikke i sigte, men er en af forudsætningerne for, at Rusland kan inddrages i en mere konstruktiv dialog om disse konflikter.

EU har opretholdt en ikke-ankendelsespolitik over for disse udbryderstater, hvilket har medført en isolation og en vognborgsmentalitet, som vil gøre konfliktløsningen vanskelig.

Man kunne overveje pragmatiske tillidsskabende foranstaltninger, der retter sig mod civilsamfundene i det omfang, de i øvrigt findes, samt økonomiske incitamenter. Men sandheden er nok nærmere,

at disse udbryderstaters politiske og økonomiske eliter frygter, at EU's involvering på sigt vil bringe deres de facto selvstændighed til ophør, og derfor har de allieret sig med de mest nationalistiske og anti-vestlige kredse i Rusland samtidig med at handelsforbindelserne til Rusland til stadighed udvikles og deres lovgivning harmoniseres med den russiske.

OSCE og NATO

To eksterne aktører har været kun været omtalt perifert, OSCE og NATO, og det kan gøres kort. OSCE har på det mere praktiske niveau haft stor betydning, først og fremmest ved organisationens observatører, men har også været en medspiller i forhandlingsprocesserne og de tillidsskabende tiltag, og det bør i virkeligheden være genstand for en selvstændig artikel; men OSCE er en tungt arbejdende organisation, baseret på konsensus blandt de 57 medlemmer og har i øvrigt ingen 'muskler'. OSCE har desuden været beskyldt af bl.a. Georgien for at være meget venligt indstillet over for Rusland, en noget tvivlsom påstand.

NATO har musklerne, men er ikke gearret til denne type opgave. En indblanding i disse konflikter ville få samtlige russiske alarmklokker til at ringe. Det er russisk indflydelsessfære, hvor NATO ikke har noget at gøre – efter russisk opfattelse. NATO har bidraget, i samarbejde med EU og OSCE, til at bilægge konflikterne på Balkan. Operationerne i Bosnien-Hercegovina og Kosovo lykkedes i den forstand, at krigshandlingerne blev bragt til ophør, men det endelige resultat er nedslående: To fejlslagne stater på overførselsindkomster fra det internationale samfund.

Der er to modstridende principper, der hele tiden støder sammen i denne type konflikter: Staternes territoriale integritet og folkenes selvbestemmelsesret. Det

>>>

EU kunne spille en rolle i konfliktløsning af frosne konflikter i det post-sovjetiske rum, men det ville kræve et tæt og tillidsfuldt samarbejde med Rusland, og det forekommer at være længere væk end nogen sinde.

er næsten som at skulle løse cirkelns kvadratur.

I den internationale politikteori nævnes regional integration, som en mulig løsningsmodel, men det er ikke lige det, der ligger i kortene i en overskuelig fremtid. Jo længere tid, der går, jo mere cementeret bliver de løsrevne områders autonomi, jo vanskeligere bliver en konfliktløsning.

Disse konflikter løser ikke sig selv, men kræver det internationale samfunds involvering. Der kan spores en vis ulyst mod at engagere sig. Udsigten til succes er ikke stor, og derfor vil indsatsen næppe stå mål med det forventelige resultat. Dertil kommer det uundgåelige sammenstød af geopolitiske interesser, der gør aktørerne forsigtige, og som gør det vanskeligt for organisationer som fx OSCE at udnytte sit potentiale.

Derfor trækkes vi stadig, 25 år efter den kolde krigs ophør, med disse konflikter, der på overfladen måske nok er frosne, men som i virkeligheden under overfladen er varme kartofler, som har potentiale til at udvikle sig til brandvarme kartofler

Ny frosen konflikt?

I indledningen blev det antydnet, at en ny frosen konflikt er sandsynlig i det østlige Ukraine. De to såkaldte folkerepublikker Donetsk og Luhansk ligner potentielle kandidater. Meget tyder på,

at kamphandlingerne standser ved den våbenstilstandslinje, der blev fastlagt ved Minsk II aftalen, om end der til stadighed er skudepisoder.

Hvis man ikke kan gennemføre hele aftalen, herunder afholde valg efter Kievs valglove i de to 'folkerepublikker', hvilket forekommer ret usandsynligt, er der to umiddelbare muligheder. Den første indebærer en fastfrysning af situationen, den anden indebærer en fortsættelse af kampene. Det kunne indebære et forsøg fra separatisterne, med hel eller delvis skjult russisk støtte, på at erobre Mariupol og Novorossija, hvorved der skabes direkte forbindelse til Krim.

Den sidste option kan være fristende for Rusland, og de ultra-nationalistiske kræfter i Rusland lægger et stort pres på Kreml; men den indebærer betydelige risici for uønskede reaktioner fra det internationale samfund, fortrinsvis Vesten. For Rusland er det muligvis tilstrækkeligt at sikre en 'kontrolleret ustabilitet', hvorved man begrænser de ukrainske handlemuligheder. Dermed er der føjet en ny 'frosen konflikt' til listen.

Så langt tilbage som i 1959 beskrev professor Kenneth Waltz i *Man, the State and War* det internationale system som værende præget af relativt anarki. Man må konstatere, at denne tilstand er stadig gældende.

Krigen i Ukraine tøer frosne konflikter op

Af Vibeke Sperling

Moskva har holdt fastfrosne konflikter systematisk ved lige. For Vesten har de længe – om end noget overset – været varsler om store kriser som nu i Ukraine.

“For en fremtid sammen med Rusland”, står der på busser i Tiraspol, hovedbyen i løsrivelsesregionen Transnistrien i Moldova. Og en annonce viser en lokal familie med Kreml som den beskyttende fæstning i baggrunden.

Transnistrien er en af de såkaldt frosne konflikter i det postsovjetske rum. Området har under russisk beskyttelse de facto været selvstændigt siden en løsrivelseskrig i begyndelsen af 1990'erne. Men det var først Ruslands annektering af Krim i marts 2014, der rettede Vestens større opmærksomhed mod den og andre fastfrosne konflikter som Abkhasien og Sydossetien i Georgien.

Selv om Moskva har holdt disse konflikter ved lige, har det vist en vis tilbageholdenhed under Ukraine-krisen. Separatisterne i de tre områder ønsker større tilknytning til eller indlemmelse i Rusland, men foreløbig venter Kreml og ser, mens russiske såkaldt fredsbevarende styrker holder dem under opsyn. Det anslås, at Ruslands 14. arme, der er omdøbt til Russiske Styrkers Operationsenhed (OGRF), tæller mindst 2.000 mand. Kreml hævder,

at OGRF er nødvendigt for at beskytte de store våbenlagre i området, der stammer fra den kolde krig.

Transnistriens beliggenhed gør det særlig vigtigt for Ruslands bestræbelser for at bremse EU's og NATOs udvidelse mod øst, som Transnistrien holder Moldova effektivt væk fra. Og området har også særlig betydning for Moskva som muligt medlem af det Nye Rusland, Novorossija, som de prorussiske separatister i det østlige Ukraine kæmper for.

Samme strategi

Kreml synes at have samme strategi for Transnistrien som for det østlige Ukraine, hvor de såkaldte 'folkerepublikker', Donetsk og Luhansk, udråbte sig som selvstændige i april 2014 på samme måde som Transnistrien i 1990. Kreml ønsker næppe de pågældende områder direkte integreret i Rusland, men ønsker dem som russiske fødder i døren til Moldovas og Ukraines integration vestover.

Hvad strategien er kan blandt andet læses i et såkaldt Kosak memorandum fra 2003, ifølge hvilket Transnistrien skulle have de facto vetoret over Moldovas vigtigste beslutninger, da Transnistrien og en anden prorussisk region, Gagausien, skulle udpege halvdelen af det moldoviske senats 26 senatorer.

>>>

Vibeke Sperling er tidligere udenrigskorrespondent for Politiken. Hun er nu tilknyttet Dagbladet Information.

ILLUSTRATION: Project syndicate, 2015

Det memorandum skulle også legalisere de russiske troppers tilstedeværelse i landet.

Moldova skulle føderaliseres, primært for at holde det i Ruslands interessesfære. Ruslands ønske om at gennemføre samme strategi i Ukraine blev fremlagt i marts 2014, da udenrigsminister Sergej Lavrov bad "USA og dets europæiske partnere om at acceptere vores forslag om, at etniske russiske regioner i det østlige og sydlige Ukraine gives omfattende autonom magt, uafhængigt af Kijev".

Der er dog en række forskelle mellem Transnistrien og Ukraines Donbas-region, der har ti gange så mange indbyggere og fælles grænse med Rusland. Ruslands økonomiske og militære støtte til separatisterne er og vil fremover derfor være langt større til Donbas end til Transnistrien.

De fastfrosne konflikter blev skabt efter Sovjetunionens sammenbrud af eksplosioner af etniske og territoriale konflikter, der var holdt nede af sovjetmagten. Deres historie går imidlertid tilbage til Stalins grænsedragninger imellem sov-

jetrepublikkerne, som bevidst delte etniske grupper ifølge Stalins del-og-hersk strategi.

Da Sovjetunionen blev nedlagt og efterfulgt af Sammenslutningen af Uafhængige Stater (SNG) i 1991 forblev disse konflikter uløste.

Fastfrosne konflikter er en situation, hvor aktiv væbnet konflikt er bragt til ende, uden at der er skabt varig fred og uden en løsning, der tilfredsstiller de stridende parter. Den blodige konflikt i de separatistkontrollerede områder i regionerne Donetsk og Luhansk i Ukraine kan således ikke defineres som fastfrosen. Men Krim er kommet med som en ny fastfrosen konflikt, for selv om det ikke er plaget af væbnet konflikt, er der ikke fundet nogen løsning, da Ukraine og det meste af det internationale samfund fastholder, at halvøen er ukrainsk.

Georgien som tidlig varsel

Den tidligere alvorligste advarsel om Kremles intentioner var de russiske styrkers indmarch i Georgien i august 2008. (Ja, krigen i Ukraine har taget mange flere liv, men dér er der tale om en potentiel fremtidig fastfrosen konflikt). Russiske styrker rykkede ind i Sydossetien, angiveligt for at beskytte denne løsrivelsesregion imod Georgiens forsøg på at genetablere kontrol med området. Russiske styrker var imidlertid også rykket ind i Abkhasien, den anden georgiske løsrivelsesregion, uden nogen lignende anledning.

Da jeg dækkede konflikten i Georgien for dagbladet Politiken, oplevede vi en dramatisk dag, hvor russiske kampvogne rullede mod hovedstaden Tbilisi. Russiske soldater, der vinkede ned til os fra kampvognene, råbte: "Til Tbilisi. Til Tbilisi". En georgisk taxachauffør fortalte, at en russisk soldat havde trykket hans hånd og med henvisning til landets daværende

præsident Mikhaïl Saakasjvili sagt: "Kør hjem til Tbilisi og fortæl Saakasjvili, at der først bliver fred, når han går af."

Russerne angreb ikke Tbilisi. Den fremrykkende kampvognskolonne drejede fra i retning af en tidligere georgisk militærforlægning mindre end 30 km fra hovedstaden. På en pressekonference hævdede Saakasjvili, at invasionen var resultat af, at NATO på sit topmøde i Bukarest i april samme år ikke havde givet Georgien og Ukraine en såkaldt aktionsplan for medlemskab af alliancen (MAP).

"Det tolkede Moskva som grønt lys til at angribe os," sagde han, som dengang var Vestens håb og hovedpine – det sidste, fordi han var så kompromisløs over for Moskva. Saakasjvilis overmod i opgøret med Putin, hvor der også var tale om et indædt gensidigt had, var affødt af den overbevisning, at Vesten ville komme Georgien til undsætning – næsten lige meget, hvor meget han udfordrede Kreml. Fra Washington udtalte præsident George W. Bush da også, at USA "aldrig ville lade Georgien i stikken". Men det gjorde USA – og EU – i praksis.

Allerede dengang stod det klart – selv om vestlige politikere og militærfolk nedtonede den mulighed – at et russisk angreb på Ukraine efter al sandsynlighed ville blive det næste. Den ukrainske sikkerhedsekspert Alina Pastukhova sagde, at Ukraine ville klare sig bedre end Georgien: "Men resultatet bliver næsten det samme med nederlag for Ukraine," sagde hun, for "Ukraine har fem gange så mange styrker som Georgien, men intet i sammenligning med Rusland".

Tusindvis demonstrerede samtidig i Sevastopol på Krim imod Ukraines forsøg på at hjælpe Georgien. Ukraines daværende præsident, Viktor Jusjtjenko, intensiverede sine forsøg på at få ukrainerne til at støtte NATO-medlemskab, som der var

>>>

Saakasjvilis overmod i opgøret med Putin, hvor der også var tale om et indædt gensidigt had, var affødt af den overbevisning, at Vesten ville komme Georgien til undsætning – næsten lige meget, hvor meget han udfordrede Kreml.

flertal for i det vestlige og i dele af det centrale Ukraine, men ikke blandt flertallet af de otte millioner russere i landets østlige dele og på Krim. “Ukraine er også truet på sine grænser, og således er vi på randen af en alvorlig militærkonflikt,” sagde Jusjtjenko – flere år før det skete.

Sovjetunionens sidste præsident Mikhail Gorbatsjov udtalte, at Georgien bar hele skylden for den russiske invasion. Hertil sagde den tidligere sovjetiske udenrigsminister og georgiske præsident, Eduard Sjevardnadse, mens de russiske kampvogne rullede i landet: “Min ven Gorbatsjov siger det skinbarlige idioti. Nogen har pålagt ham det, og Rusland vil bombe Georgien tilbage til underdanighed.” Det lykkedes ikke, men Georgiens vej mod vest er effektivt bremset af de fastfrosne konflikter på landets territorium.

Sjevardnadse var overbevist om, at også andre områder var i oplagt fare, nu hvor Rusland havde vist, at det ikke standsede ved egne grænser. “Men USA er medskyldig. Jeg er en gammel ven af USA, men det begår store fejl.”

Det var ifølge Sjevardnadse eksempelvis meget umodent ikke at være bevidst om, at Rusland ville reagere hårdt på USA’s planer om missilskjold og på NATOs udvidelse østover.

“Ukraine er det mest udsatte land efter Georgien”. Sjevardnadse mente som Saakasjvili, at hvis NATO havde givet Georgien (og Ukraine) en handlingsplan for medlemskab, ville russerne ikke være rykket ind i Georgien.

Om Sydossetiens og Abkhasiens mulige tilbagevenden til Georgien sagde

Sjevardnadse: “Det er georgisk land, og almindelige indbyggere kan overbevises om, at de kan få et meget bedre liv som selvstyrede dele af Georgien. Men de separatistiske regimer ønsker ikke den løsning, for de tjener formuer på at følge Moskva og på smugling af våben og alt andet igennem Sydossetien og Abkhasien.”

Sjevardnadse, der døde 7. juli 2014, forstod Rusland klarere end de fleste, og han var den første leder eller tidligere leder af en sovjetrepublik, der forudså den russiske imperialismens genopsving. I juni 2007, mere end et år før den russiske invasion i Georgien, blev han citeret af nyhedssiden *Civil Georgia* for at skrive: “Ruslands århundredlange ekspansionsproces og indhug i andre landes territorium fortsætter i dag.”

Rusland suspendede det militære samarbejde med NATO i protest imod de hårde vestlige reaktioner på invasionen i Georgien. Men så blev der stille om den sag, også om at Rusland i strid med troppebegrænsningsaftaler skruede op for sine styrker i Sydossetien og Abkhasien.

Medvedev advarer

Efter afslutningen på krigen i Georgien blev de to løsrivelsesregioner igen fastfrosne konflikter, og Ruslands konflikt med Vesten blev fastfrosset på et lidt højere niveau, men Vesten accepterede de facto de fastfrosne konflikter som et fait accompli. Også selv om Moskva klart sagde, at det ville gå videre med brug af en anden fastfrosset konflikt, Transnitrien, til at true Moldova med samme behandling som Georgien.

Ruslands daværende præsident, Dmitrij Medvedev, advarede under et besøg i Moldova sin moldoviske kollega imod at gentage Georgiens fejl, in casu over for Transnitrien.

“Da den georgiske ledelse gik fra forstanden og søgte at generobre Sydossetien, blev alle problemer værre, og en militær konflikt brød ud. Det er en alvorlig advarsel til alle,” sagde Medvedev og tilføjede: “Vi må håndtere alle andre konflikter i det lys.”

Og Moskva skærpede konflikten ved at anerkende Sydossetien og Abkhasien som selvstændige lande. Det var en klar udfordring til EU og USA, der krævede en forhandlingsløsning for de to georgiske provinser, som med russisk politisk, militær og økonomisk støtte de facto har været selvstændige siden løsrivelseskrige i begyndelsen af 1990'erne.

Da jeg dengang talte med sikkerhedsanalytikeren Maria Lipman ved Carnegie Centret i Moskva, sagde hun: “Kreml spiller på, at Vesten ikke kan gøre noget som helst, hvilket EU, USA og NATO klart har demonstreret. Anerkendelse af de georgiske løsrivelsesregioner kan kun yderligere skærpe konflikten med Vesten, men Kreml er helt ligeglad og føler nu, at det er på den grønne gren.”

Meget af fortællingen i 2008 blev dækkende for Ukraine i 2014.

Rusland glemmer ikke

I 2008 opsøgte jeg Estlands præsident Toomas Hendrik Ilves, der mente, at EU og NATO burde bekymre sig langt mere om Georgien og de andre fastfrosne konfliktområder i det postsovjetiske rum. Ilves sagde også det, som Vesten først konkluderede efter Ruslands annektering af Krim:

“Hele paradigmet for sikkerhedspolitikken er ændret fra den hidtil gældende

orden. Logikken var efter Sovjetunionens sammenbrud i 1991, at Rusland stort set kunne gøre, hvad det ville, så længe det respekterede Slutakten fra Helsinki om respekt for Europas grænser. Men det holder ikke efter invasionen i Georgien. Vi er nu tilbage til NATOs oprindelige kerneopgave: Europas forsvar.”

På spørgsmålet, om invasionen i Georgien ikke burde være et wake up call for EU og NATO, svarede Ilves: “Jo, men de er ikke stået ud af sengen. De har i stedet trykket på slumreknappen”. Det var ifølge Ilves en faretruende historieløshed i EU-kredse, der “håbede på, at hele bare bliver overstået, så det kan blive business as usual.”

Til spørgsmålet om Baltikum allerede dengang kunne komme i skudlinjen af russiske forsøg på at skabe fastfrosne konflikter med russiske mindretal i de baltiske lande, sagde Toomas Hendrik Ilves: “Jeg vil være henrykt, hvis russerne bare ville glemme os, så vi kan glemme dem.”

Men Kreml glemmer ikke konflikterne efter Sovjetunionens sammenbrud i lande uden for Ruslands grænser. Det glemmer heller ikke det armensk befolkede Nagorno-Karabakh, der i Stalintiden blev lagt under sovjetrepublikken Aserbajdsjan.

I kølvandet på eskaleringen af konflikten i Ukraine satte opvarmning ind i og omkring de fastfrosne konflikter, og de nåede varmegrader, så vi måske ikke længere kan tale om dem som fastfrosne.

Dagen efter folkeafstemningen på Krim 16. marts 2014 blev der holdt folkefest i Karabakhs hovedby, Stepanakert, hvor indbyggerne tolkede begivenhederne på Krim som en styrkelse af deres krav om international anerkendelse af deres selvproklamerede selvstændighed.

Der kan dog næppe drages parallel imellem Krim og Karabakh. Armeniernes tilkæmpede frihed for Karabakh fremstod

>>>

“Desværre viser nye væbnede sammenstød i regionen, at Nagorno-Karabakh-konflikten ikke længere er fastfrosset. Man kan ikke sige til en såret eller død soldats familie, at det er en fastfrosset konflikt.”

som en del mere legitim end Krims vej tilbage til Rusland. Stepan Grigorjan, leder af et analysecenter i den armenske hovedstad Jerevan, sagde: “Det er en fornærmelse imod det armenske folk at sammenligne Krim med Karabakh.”

Den nye onde cirkel i Ukraine bidrog til at genoplive volden imellem aserbajdsjanerne og armenierne med de værste militære sammenstød om Karabakh i eftersommeren og efteråret 2014, siden den skrøbelige våbenhvile blev indgået i 1994. Trods en militæralliancen mellem Rusland og Armenien har Rusland forsynet begge parter med våben – ja, i de seneste år har Aserbajdsjan fået større russiske våbenleverancer end Armenien.

James Warlick, amerikansk medformand for de internationale mæglere i Minsk-gruppen under OSCE, sagde til Vestnik Kavkaza i august 2014: “Desværre viser nye væbnede sammenstød i regionen, at Nagorno-Karabakh-konflikten ikke længere er fastfrosset. Man kan ikke sige til en såret eller død soldats familie, at det er en fastfrosset konflikt.” Minsk-gruppen har siden 1994 søgt at finde en fredelig løsning. Gruppen er kollektivt ledet af USA, Rusland og Frankrig, en konstruktion, som kom til at lide under Ukraine-konflikten, hvor det blev yderst tvivlsomt, om det kollektive lederskab kunne optræde kollektivt i den nye geopolitiske situation.

Aserbajdsjans hær var under krigen om Karabakh i begyndelsen af 1990'erne i en miserabel forfatning; siden er store dele af de enorme indtægter fra landets rige energifelter brugt til oprustning og

modernisering af de aserbajdsjanske styrker, og Aserbajdsjans præsident, Ilham Alijev, har gentagne gange truet med militær generobring af Karabakh.

Alijev mødtes med Armeniens præsident, Sersj Sarkisjan, i Putins sommerresidens i Sotji i eftersommeren 2014, hvor både Armenien og Aserbajdsjan sagde nej tak til Putins tilbud om russiske fredsbevarende styrker. Det eneste, der forener de to sydkaukasiske præsidenter, er skepsis over for Ruslands intentioner i deres region.

I modsætning til i de andre fastfrosne konflikter har der hidtil hverken været russiske eller internationale fredsstyrker i eller omkring Karabakh. Med mødet i Sotji ville Putin bruge genopsvinget for volden om Karabakh til fremstå som fredsmægler. Det var stærkt bekymrende for aserbajdsjanere at se Rusland overtage Krim. Det så de som en parallel til den armenske overtagelse af Karabakh.

Rusland har ikke vist særlig interesse for en endelig løsning af Karabakh-konflikten, men er heller ikke interesseret i en ny åben krig om området. Også i den konflikt viser Rusland mest interesseret i at bevare status quo. En leder i det russiske dagblad Nesavisimaja Gaseta afspejlede formentlig Kremles opfattelse: “En endelig løsning på denne sag kan vare i det uendelige, men det er ingen katastrofe. Historien er fyldt med konflikter, som ikke blev løst i løbet i årtier eller århundreder. Karabakh-konflikten er relativt ung. Den er ‘kun’ 20 år gammel”.

I modsætning til situationen i Sydossetien og Abkhasien blev Karabakh i mange år set som noget nær en succeshistorie,

ikke mindst fordi Karabakh-konflikten ikke gav anledning til kappestrid mellem Moskva og Washington. Med Rusland og Vesten på hver sin side i det geopolitiske spil om Ukraine og hele Eurasien blev de frosne konflikter både gidsler i og sat i bevægelse af det store spil om Ukraine. Moskva ser en omend skrøbelig status quo som den bedste måde at holde Sydkaukasus under kontrol på, for så længe konflikten er uløst, vil Armenien ikke smide den russiske militærbase ud landet, og så længe kan Rusland holde Armenien væk fra EU og NATO.

Moskva kan måske bidrage til at holde Aserbajdsjan tilbage fra at søge en militær afgørelse på Karabakh-konflikten, men har reelt ikke andre pressionsmuligheder over for det rige og selvbevidste Aserbajdsjan end at ophøre med at levere det våben. Rusland har imidlertid allerede leveret våben nok til at styrke den aserbajdsjanske hær afgørende, så krigsfaren er yderst reel.

Ikke alt er Moskvas skyld

Som tilfældet er med konflikten i det østlige Ukraine har Moskva langtfra skabt alle separatismens problemer, når det gælder de gamle fastfrosne konflikter.

I 1989 genindførte sovjetrepublikken Moldova latinsk skrift og det rumænske moldovisk som officielt sprog, og brugen af russisk blev søgt kraftigt reduceret. Det skabte stor frygt blandt landets russisktalende, der er koncentreret i Transnistrien, og det var en forsmag på angsten i det sydøstlige Ukraine, da de nye magthavere i Kijev afskaffede russisk som officielt sprog. Den fungerende ukrainske præsident nedlagde veto, men skaden var sket.

Skaden var også sket i Moldova, hvor Transnistrien rev sig løs i 1990, drevet af frygt for, at Moldova ville blive del af

Rumænien. Moldova var del af det rumænske Bessarabien efter Første Verdenskrig, indtil det blev besat af Sovjetunionen i 1940.

Det var Transnistrien aldrig en del af, så der eksisterer en kulturel og historisk splittelse i Moldova, som kan sammenlignes med splittelsen mellem det østlige og vestlige Ukraine. Splittelsen i Moldova pustede Putin igen til, da han i sin spørgsmålsvarerunde med russerne den 17. april 2014 sagde, at Transnistrien har ret til selvbestemmelse, og at Moskva vil hjælpe med det.

Også den fastfrosne konflikt om Transnistrien blev varmet op af konflikten i Ukraine, der fik Moldovas regering til at kræve, at Moskva trækker sine styrker og våben tilbage fra løsrivelsesregionen. Transnistriens separatistiske ledelse greb anledningen til at gentage en gammel bøn til Moskva om at blive optaget i Den Russiske Føderation. Det var også affødt af den associeringsaftale, som Moldova underskrev med EU i sommeren 2014, og som skabte angst i Transnistriens ledelse for, at områdets indbyggere så ville vælge den europæiske vej.

Nye krige om de fastfrosne konflikter er næppe sandsynlige bortset fra, hvis Aserbajdsjan vælger at forsøge at afslutte konflikten om Karabakh med våben. Det vil Moldova ikke forsøge, da det ved, at Kreml i givet fald vil støtte Transnistrien. Og Moldova er sig pinagtigt bevidst, at det ikke kan regne med militær hjælp fra Vesten.

EU og NATO har imidlertid gode grunde til at vise større interesse end hidtil for Transnistrien, Abkhasien og Sydossetien, der er 'bløde' sikkerhedstrusler for Europa, da smugling af våben, narkotika og mennesker er gået og går igennem de retsløse områder.

Men argumenterne for, at Rusland kan gribe militært ind igen, er på plads, da

>>>

hundredtusinder af Transnistriens, Syd-ossetiens og Abkhasiens indbyggere har russisk statsborgerskab, for der udstedes russiske pas til alle, som ønsker det.

Ny fastfrosen konflikt?

Hvis det lykkes at bremse kamphandlingerne i Ukraine – eller i det mindst holde dem nede til sporadiske kamphandlinger – kan de separatistkontrollere dele af det østlige Ukraine blive en ny fastfrosen konflikt. Hvor stor betydning, det vil få for det øvrige Ukraine, afhænger af, om det lykkes regeringen i Kijev at få det på fode.

Ruslands adfærd i det østlige Ukraine har stort set fulgt drejebogen for de gamle fastfrosne konflikter. Aserbajdsjan, Armenien, Georgien og Moldova, som har søgt at unddrage sig russisk dominans, har før Ukraine oplevet massiv direkte og indirekte støtte til separatister inden for deres grænser og er dermed blevet holdt i konstant ustabilitet siden Sovjetunionens sammenbrud.

En fastfrosen konflikt i Østukraine kan se ud til at være Putins mål, men formentlig er det snarere et Novorossija, som en russisk støttet offensiv fra februar 2015 tog sigte på at udvide ud over de separatistkontrollerede dele af regionerne Donetsk og Luhansk. Hvis det er Kremles mål, vil fastfrysning af konflikten ikke være realistisk, men flere blodsudgydelserlige forude.

Den potentielt fastfrosne konflikt i det østlige Ukraine kan få enorme politiske konsekvenser for regionen og for hele Europa, men det er et perfekt instrument for Moskva til at forhindre Kijev i de nødvendige reformer og til at destabilisere Ukraines politiske liv. Ruslands indblanding i Ukraine og i de gamle fastfrosne konflikter har således karakter af en langsigtet strategi.

Rusland kunne bruge sin indflydelse til at løse de fastfrosne konflikter, men foretrækker at forlænge dem på trods af – eller måske rettere fordi – at de indebærer enorme økonomiske og sikkerhedsmæssige problemer for de ramte lande.

Alle de ovenfor nævnte konflikter peger på følgende: Enten fortsætter kampen om det postsovjjetiske rum uden nogen former for regler, eller Rusland og Vesten tvinges til endelig at samarbejde om spillereglerne. Det sidste er der foreløbig ringe muligheder for under den tilspidsede øst-vest-konflikt.

Vesten har i relativt ringe omfang bekymret sig om de gamle fastfrosne konflikter, formentlig ud fra den opfattelse, at de ikke påvirkede det overordnede forhold til Rusland.

Men de har længe fortalt om Kremles strategi i det postsovjjetiske område: at fastfryse konflikter for at bevare indflydelse ved at sabotere de berørte landes udvikling. En central baggrund for denne russiske strategi er visheden om, at de konfliktfyldte lande ikke kan optages i NATO eller EU, så længe det er uafklaret, hvor deres grænser går, og de ikke har fuld kontrol med deres territorier.

Ikke for sent

I Vesten føler man formentlig, at man har nok at gøre med konflikten i Ukraine, så det ikke er tiden, hvor man skal søge at fravriste Rusland kontrol med de fastfrosne konflikter. I løsrivelsesregionerne Transnistrien, Sydossetien og Abkhasien håbede de på, at Ruslands annektering af Krim ville fremme deres sag, men det kommer sandsynligvis til at gå lige modsat.

Krim blev meget dyrere end forventet for Moskva, der derfor har skåret ned på støtten til disse løsrivelsesregioner. Det gælder for dem alle, som den russiske

kommentator og tv-vært Julia Latynina har sagt om Abkhasien: “Moskva gjorde en region afhængig af heroin, men holdt så op med at sende forsyninger af stoffet.”

Det er sent – men ikke for sent – at Vesten engagerer sig meget mere i disse konflikter, der også som lovløse områder

i EU’s periferi er ‘bløde sikkerhedsrisici’ for hele Europa. Hænderne er fulde af Ukraine, men netop udviklingen i Ukraine gør det mere relevant end nogensinde at beskæftige sig med de fastfrosne konflikter. For de er centrale brikker til at forstå Ruslands intentioner med Ukraine.

En tidslomme i Europa: Lenin foran parlamentsbygningen i Transnistriens hovedstad Tiraspol.

FOTO: Henrik Dahlberg, 2015

Transnistrien næste brændpunkt?

Af Ruxandra Lupu Dinesen

Annekteringen af Krim i marts 2014 har bragt vestlig medieopmærksomhed til de mange fastlåste konflikter, der kom til som følge af Sovjetunionens kollaps. Der har været spekulationer, om Putin også kunne finde på at annektere Abkhasien og Sydossetien (i Georgien) og Transnistrien (i Moldova) som reaktion på de associeringsaftaler, som blev underskrevet i juni 2014 mellem EU, Georgien og Moldova. De er alle de facto uafhængige stater, men ikke anerkendt internationalt, og de bliver alle støttet økonomisk og militært af Rusland.

Moldova er en meget interessant case på grund af placeringen mellem et EU-land, Rumænien, på den ene side og Ukraine på den anden samt tilstedeværelsen af Transnistrien-konflikten, som i modsætning til andre fastfrosne konflikter ikke handler i så høj grad om etnicitet, men har en mere økonomisk og politisk karakter.

Moldovas sikkerhed, stabilitet og økonomiske udvikling er sammenflettet med nabolandenes og derfor kan et potentielt sammenbrud af den ukrainske stat eller en forlænget væbnet konflikt i det østlige og sydlige Ukraine skade Moldova på mange måder.

Økonomisk er Ukraine Moldovas tred-

jestørste handelspartner med 15,6 pct. af den samlede udenrigshandel i 2012. Landet fungerer også som en vigtig transitroute for moldoviske varer til betydelige markeder i Hviderusland og Rusland samt for vandrende arbejdstagere. Mere end 300.000 moldovere arbejder i Rusland, enten midlertidigt eller permanent, og de fleste krydser Ukraine med bus eller tog på vejen til Rusland.

Endvidere modtager Moldova størstedelen af sin gas fra Rusland via ukrainsk territorium. Hvis Gazprom skulle finde på at afbryde strømmen af gas til Ukraine, ville Moldova også blive afskåret. Sidst, men ikke mindst, importerer Moldova 40 pct. af al elektriciteten (i 2013) fra Ukraine. Hvis det ukrainske selskab ikke ville være i stand til at levere elektricitet, ville Moldovas afhængighed af Cuciurgan kraftværk, som befinder sig i Transnistrien, og som ejes af det russiske energiselskab Inter RAO UES, stige. Derfor vil forlængelse eller forværring af konflikten i Ukraine have en negativ indvirkning på den moldoviske økonomi.

Af endnu større betydning er hensynet til Moldovas sikkerhed. Takket være Ukraine deler Moldova ikke grænse med Rusland. Det har – indtil videre – begrænset Ruslands militære muligheder i løsningen af striden om Transnistri-

>>>

Ruxandra Lupu Dinesen er forsker i Østeuropa og EU's udenrigspolitik på Københavns Universitet.

en og især forhindret uautoriserede nye forsyninger af de ca. 1500 russiske tropper, der stadig er baseret i Transnistrien. Det har også været en faktor i Ruslands tilbageholdenhed i at annektere Transnistrien. Desuden har Ukraine ofte spillet en konstruktiv rolle og handlet for at nedtrappe spændinger i regionen.

Europas sorte plet

Transnistrien har været en sort plet på Europas kort i næsten to årtier. Fra 1940 til 1991 var Transnistrien en del af den Moldoviske Socialistiske Sovjetrepublik. I november 1989 vedtog det moldoviske parlament loven om at gøre moldovisk til det officielle sprog samt at indføre det latinske alfabet. Dette skabte frygt blandt den russisktalende befolkning i Transnistrien, hvis befolkning består af nogenlunde lige dele af moldovere, krainere og russere, for at landet ville genforenes med Rumænien, som den moldovisk-talende del af befolkningen har stærke kulturelle og sproglige bånd med, og derfor gjorde de oprør. Interessant nok så vi samme mønster i februar 2014, da den nye regering i Ukraine, dannet efter Maidan-pro-

testerne i Kiev, gjorde den samme fejl ved at foreslå at afskaffe russisk som et regionalt officielt sprog – et træk der blev set som provokation i den østlige del af landet, og som eskalerede den politiske konflikt og samtidigt gav Putin et påskud for at intervenere.

Efter en kort krig i 1992, afsluttede en russiskmægtet våbenhvile kamphandlingerne i Transnistrien og 'fros' konflikten. Siden da har der stort set ikke været nogen væbnede kampe. De transnistriske oprørere blev delvist støttet af russiske tropper fra den 14. sovjetiske armé som var udstationeret i Tiraspol, Transnistriens 'hovedstad'.

Selvom de fleste russiske tropper som befandt sig på moldovisk og transnistrisk territorium har forladt landet, er der stadigvæk en russisk militær tilstedeværelse i Transnistrien på omkring 1500 tropper som 'fredsbevarende'. Til trods for at Rusland kan lide at male et rosenrødt billede af Transnistrien, har regionen lidt på grund af dets status. Befolkningen er skrumpet ind fra 750.000 på tidspunktet for de facto adskillelsen til omkring 500.000 i dag, mest af økonomiske årsager.

De transnistriske myndigheder nægter

FOTO: Hanne Munk, 2015

Transnistriens 'rigsvåben' med den røde stjerne og hammer og segl i midten hænger langs landevejene i Transnistrien og præger ligeledes gadebilledet overalt i hovedstaden Tiraspol. De tre forkortelser står for det officielle navn 'Den Pridnestroviske Moldaviske Republik' på moldovisk, russisk og ukrainsk, og tallene 1990 og 2015 symboliserer 25-året for republikkens uafhængighedserklæring.

Forhandlinger om en politisk løsning på Transnistrien-konflikten foregår i de såkaldte 5+2-forhandlinger i OSCE-regi (Organisation for Sikkerhed og Samarbejde i Europa). Moldova og Transnistrien deltager som konfliktens parter, mens OSCE, Rusland og Ukraine fungerer som mæglere. Herudover deltager EU og USA i forhandlingerne som observatører.

at afholde en folketælling af frygt for, at resultatet ville afsløre, at regionen er ved at forvandle sig til en russisk garnison og et alderdomshjem. Ud over den politiske og administrative elite samt den russiske hær er det kun pensionisterne, som har en grund til at blive boende, idet de får betydelig højere pensioner end i resten af Moldova.

De fleste unge læser i Chisinau, Moldovas hovedstad, og de fleste transnistrier har både et russisk og et moldovisk pas, idet de er klar over fordelene ved det moldoviske pas, efter at moldoverne fik visumfrihed til EU sidste år.

Selvom der er stærke følelsesmæssige bånd til Rusland, går både den lovlige og den ulovlige eksport primært til Europa. Man hører ofte om Transnistrien som et sted, der forbindes med smugling af våben, tobak, alkohol og sommetider mennesker. Den lovlige eksport som består af stål, cement, tekstiler og elektricitet går hovedsageligt til Moldova (35 pct.), Polen (16 pct.), Italien (9 pct.) og Rusland (13 pct.). Der eksporteres også til Tyskland, Østrig og Grækenland.

Men økonomien er langt fra selvfor-synende. Uden de midler, der kommer fra videresalg af russisk gas til forbrugerne, pengeoverførsler fra udenlandske arbejdstagere (som arbejder primært i Rusland) og direkte finansiel støtte fra Rusland, ville staten gå konkurs.

5+2 forhandlingerne

Forhandlinger om en politisk løsning på Transnistrien-konflikten foregår i de såkaldte 5+2-forhandlinger i OSCE-regi (Organisation for Sikkerhed og Samarbej-

de i Europa). Moldova og Transnistrien deltager som konfliktens parter, mens OSCE, Rusland og Ukraine fungerer som mæglere. Herudover deltager EU og USA i forhandlingerne som observatører.

Efter flere år med stilstand i konflikt-løsningen blev 5+2 forhandlingerne genoptaget i 2012. Dette skyldes magtskiftet i 2009 i Moldova, hvor det kommunistiske styre blev skiftet ud med en EU-venlig regering, og ikke mindst, at den mere forhandlingsvillige Evgeny Shevchuk i december 2011 afløste Igor Smirnov som Transnistiens 'præsident'.

Siden da er dialogen mellem de to parter intensiveret, og det har bl.a. ført til genetablering af jernbanetrafik samt aftaler om genetablering af telekommunikation. EU har også involveret sig i løsningen af konflikten ved at udstationere en grænsemonitoreringsmission (EUBAM) på grænsen mellem Moldova/Transnistrien og Ukraine blandt andet med henblik på at begrænse smugleri og organiseret kriminalitet. Dog har hverken forhandlinger i OSCE-regi eller EUBAM ført til en løsning på konflikten endnu.

Fremtiden?

Men hvad betyder Krims annektering for Transnistiens fremtid? Umiddelbart efter annekteringen sendte den transnistriske parlamentsformand en anmodning til formanden for den russiske Duma, om at Transnistrien officielt skulle blive en del af Rusland. Anmodningen blev afvist. Siden indgåelsen af våbenhvilen i 1992 har Rusland støttet Transnistrien gennem gratis tilførsel af gas og har givet direkte finansiel støtte til Transnistiens budget

>>>

samt forsynet pensionister med et 15 dollar per måned pensionstillæg, uanset statsborgerskab.

Transnistriens beliggenhed er vigtig for Rusland både som base for at holde øje med det uroplagede Balkan-område og som forhindring af en NATO- eller/ og EU-udvidelse til landene i det tidligere Sovjetunionen. Derudover er Rusland bekymret over USA's planer om at udbygge et europæisk missilskjold, som indebærer landbaserede missilbaser, som den nyopstillede base i Deveselu i Rumænien ved Sortehavet, der vil være operationel fra i år (2015) og en base i Polen, der vil være anvendelig fra 2018.

Men Rusland har ingen intention om at indlemme Transnistrien i Rusland eller fortsætte sin økonomiske støtte i samme omfang som hidtil.

Tegn på det sidste kunne ses i starten af januar 2015, da Rusland stoppede med at betale det ekstra pensionstillæg. Dette skyldes, at Ruslands statskasse er ved at tømmes for penge på grund af de vestlige sanktioner, og at Rusland også økonomisk støtter udbryderrepublikkerne Abkhasien og Sydossetien i Georgien. Drømmescenariet ville være at have Transnistrien som en del af et føderalt Moldova, og på den måde bruge Transnistrien til at kontrollere Moldovas fremtid og forhindre det i at dreje mod Vesten.

En illustration af denne politik er det såkaldte Kozak-memorandum fra 2003 (Dmitri Kozak er Vladimir Putins viceminister for administrative anliggender), som til dags dato er det mest omfattende forslag til en løsning af konflikten. Dette ville have givet Transnistrien de facto vetoret i vigtige beslutninger taget af regeringen i Chisinau og opretholdt russiske tropper i Tiraspol indtil 2020. Efter pres fra USA og EU blev aftalen ikke underskrevet.

Samme scenario ses i Ukraine i forhold til de nye selvudrøbte republikker i Donbass-regionen. Moskva ønsker, at disse skal være en del af en føderation med Ukraine. Ruslands udenrigsminister Lavrov har sagt, at Ukraine burde lave en forfatningsreform, som vil give Donbass-regionen udstrakt autonomi. På den måde sikrer Putin, at hverken Moldova eller Ukraine optages i EU eller NATO, fordi ingen af de to organisationer ønsker at optage medlemmer med territoriale stridigheder.

Dog er der nogle vigtige forskelle mellem Transnistrien og Donbass-regionen, som gør, at Donetsk og Luhansk ikke kan have samme indflydelse på Ukraines daglige politiske og økonomiske virke.

På den ene side har Donbass ti gange Transnistriens befolkning, fælles grænse med Rusland og officielt ingen russiske soldater. På den anden er Donbass langt mindre politisk og økonomisk vigtig vis-a-vis resten af Ukraine, end Transnistrien er i forhold til Moldova. I modsætning til Transnistrien krydser vigtige gasrørledninger ikke de separatistiske territorier, og på den måde bliver separatisterne frataget et vigtig forhandlingsvåben i forhold til at kunne påvirke og destabilisere Ukraine. Og så ville Ruslands finansielle og militære støtte til det langt større Donbass være betydeligt højere end i Transnistrien. Dette ville gøre Donbass langt sværere for Moskva at håndtere.

Men så længe Vesten ikke agerer mere målrettet i forhold til sine egne interesser, er Moskva tilfreds med den prekære status quo situation i de to regioner.

EU's naboskabspolitik

Hvad er Moldovas fremtid de ovennævnte udfordringer taget i betragtning? I forbindelse med Ukraine-krisen har EU for første gang vist tydelige tegn på, at man

Selvom Rusland altid har betragtet Moldova som en vigtig del af sit nære udland, har EU ikke gjort det før den store øst-udvidelse i 2004, da EU oprettede sin naboskabspolitik omfattende både de tidligere Sovjetlande og de sydlige Middelhavnslande. Igennem en fælles naboskabspolitik ville man sikre sig stabilitet ved sine grænser, samtidigt med, at man var nødt til at finde et alternativ til yderligere udvidelse.

ikke vil acceptere en deling af Moldova, og at man vil gå langt for at holde landet på demokrati-vejen.

Selvom Rusland altid har betragtet Moldova som en vigtig del af sit nære udland, har EU ikke gjort det før den store øst-udvidelse i 2004, da EU oprettede sin naboskabspolitik omfattende både de tidligere Sovjetlande og de sydlige Middelhavnslande. Igennem en fælles naboskabspolitik ville man sikre sig stabilitet ved sine grænser, samtidigt med, at man var nødt til at finde et alternativ til yderligere udvidelse.

EU's politik over for Moldova, Ukraine og Georgien indbefatter en meget langsigtet strategi, som går ud på, at partnerlandene skal indføre meget omfattende reformer inden for områder som demokratiudvikling, menneskerettigheder, retslige anliggender med mere til gengæld for, blandt andet, en større andel i EU's indre marked, visumliberalisering og større økonomisk hjælp.

Moldova har fået en stor strategisk betydning for troværdigheden af EU's politik over for sine naboer og især det seneste Østlige Partnerskabs succes. Først og fremmest er Moldova vigtig for EU på grund af Transnistrien-konflikten, som er den tætteste på EU efter Rumæniens optagelse i EU i 2007. Rumæniens medlemskab af EU har også betydet, at der er omkring 500.000 moldovere, som holder rumænsk og derfor EU-pas. Moldovas stort set rumænsk-talende befolkning har nære bånd med og har været en del af Rumænien mellem de to verdenskrige.

Efter Moldova har skiftet kurs mod

EU, især efter 2009 hvor en EU-venlig regering er kommet til magten, har Rusland vist tænder, som de også har gjort i forhold til andre tidligere sovjetlande.

For eksempel i oktober 2013, kun en måned før EU-topmødet i Vilnius, indførte Rusland endnu engang embargo for import af moldovisk vin og frugt, således som de gjorde i 2006.

Moldovas øgede betydning for EU kunne ses reaktionen, idet EU denne gang reagerede ved at lette adgangen for moldovisk vin og frugt til EU-markedet, selvom et sådant tiltag først skulle træde i kraft efter underskrivelsen af associeringsaftalen med EU, som blev initieret i Vilnius i november 2013.

Yderligere, efter optrapningen af konflikten i Ukraine, underskrev EU aftalen med Moldova allerede i juni 2014, i modsætning til den oprindelige plan om at gøre det i december 2014. Og i marts 2014 godkendte Europa-Parlamentet, efter et meget hurtigt forhandlingsforløb, aftalen om fri bevægelighed i Europa for bestemte grupper af moldovere. EU har stået fast på princippet om demokratisk konditionalitet og har ydet støtte på de rigtige tidspunkter.

To scenarier for Moldova

Om det lykkes Moldova at fortsætte i demokratisk retning afhænger i høj grad af, hvad der sker i Ukraine. Hvis Putin mister indflydelse i Ukraine, hvilket intet tyder på, vil han muligvis skrue op for presset på Moldova gennem tiltag som total embargo af moldovisk vin og frugter, afbrydelse af gasforsyning, indrejseforbud for moldoviske arbejdere.

>>>

300.000 til 400.000 moldovere arbejder i dag i Rusland. Men heldigvis er forholdet mellem Moldova og Rusland ikke så anspændt som forholdet mellem Rusland og Ukraine. Moldova har strategisk været meget klogere og opretholdt dialogen med både Moskva, Transnistrien, Ukraine samt EU og USA.

Det er stadigvæk uvist, hvor Moldovas fremtid hører til. Men det er ikke betryggende, at i modsætning til Ruslands trusler, som har rystet moldoverne, forbliver EU's løfter om integration ukonkrete for størstedelen af befolkningen og afhængige af Moldovas gode opførsel. Mens de moldoviske politiske eliter ønsker landet integreret i EU, er befolkningen mere splittet mellem de gamle, som bor på landet, har brændevogn og med nostalgi husker deres liv under Sovjetunionen, og de unge, som bor i byerne, har mobiltelefon og internet og derfor ønsker demokrati og integration i EU.

Der findes to mulige scenarier for Moldova: enten som en forarmet, militariseret russisk koloni eller som modtager af EU-integration og europæiske værdier.

Hvis konflikten i Ukraine skulle eskalere, ville de russiske tropper, som befinder sig i Transnistrien, muliggøre, at Rusland kunne lancere en vestlig offensiv mod Odessa, en værdsat port til Sortehavet og nuværende hjem for den ukrainske flåde. Odessa-regionen strækker sig helt ned til Donau og grænser op både til Transnistrien, Moldova, Rumænien og Bulgarien.

Odessa er et af de vigtigste punkter i ideen om Novorossija, Det Nye Rusland – noget, der er blevet nævnt siden annekteringen af Krim. Novorossija ville omfatte hele den østlige og sydlige del af Ukraine, fra Krim til Donau og på den måde forbinde Transnistrien direkte med Rusland

i det tilfælde, at Putin vil have samme model som for Krim. Eller disse republikker kunne indgå i et totalt føderaliseret Ukraine, dog med stor russisk indflydelse.

Men der er meget, der tyder på, at dette scenario ikke er aktuelt, i hvert fald ikke i øjeblikket. Samtidigt virker Moldova fast besluttet på at bevæge sig mod EU, idet det ser ud som den eneste mulighed for et selvstændigt demokratisk Moldova.

Håbet i EU er, at jo mere Moldova udvikler sig i en demokratisk retning og får økonomisk stabilitet, jo mere attraktivt ville det være for Transnistrien at tilslutte sig Moldova igen i en eller anden form for udstrakt selvstyre. Transnistrien står i en meget vanskelig økonomisk situation i øjeblikket og EU kunne være en kilde til økonomisk hjælp. Transnistriens 'præsident', Shevchuk, har sagt, at 30 pct. af Transnistriens eksport går til EU.

Men et øget økonomisk samarbejde med EU kræver en politisk kovending. I øjeblikket kræver EU ikke told på varer fra regionen, men den aftale udløber i januar 2016. Medmindre Transnistrien tilslutter sig den nye frihandelsaftale som Moldova har indgået med EU, vil Transnistriens eksport af tekstiler, stål og andre varer til EU blive meget hårdt ramt. Og der er en del forretningsfolk fra området, som er meget interesserede i at samarbejde med EU, men som ikke tør sige det åbent.

Moldovas fremtid hænger i en tyndt tråd. Fra et vestligt perspektiv ville en russisk løsning være en tragedie af både strategiske og humanitære grunde. Alt tyder på, at de europæiske ledere tager Moldovas situation meget alvorligt.

Georgiens frosne konflikt er tøet op

Af Ota Tiefenböck

I august er det syv år siden, at Georgien udkæmpede en kortvarig krig med Rusland. Krigen resulterede i, at landets hovedsageligt russisktalende provinser Sydossetien og Abkhasien for alvor rev sig løs fra Georgien og udråbte sig som selvstændige stater. Georgien mistede i løbet af nogle få dage næsten 20 pct. af sit territorium og nægter, i lighed med de fleste lande i verden, at anerkende provinsernes uafhængighed. Kun Rusland, Nicaragua og Venezuela har anerkendt Sydossetien og Abkhasien som suveræne stater, men verdens manglende anerkendelse ser ikke ud til at gøre større indtryk på udbryderprovinserne.

Konflikten omkring de to georgiske udbryderrepublikker bliver ofte sammenlignet med Transnistrien i Moldova og Nagorno-Karabakh i Aserbajdsjan/Armenien og betegnet som en frossen konflikt – og Donetsk og Luhansk i Ukraine ser ud til snart at komme i samme kategori.

Betegnelsen afspejler dog langt fra situationen i Sydossetien og Abkhasien, som til forskel for de andre nævnte konfliktområder fungerer som de facto selvstændige lande og nærmest som en integreret del af Den Russiske Føderation. Betegnelsen 'frossen konflikt' er derfor formentlig

mere et udtryk for georgisk og vesteuropæisk ønsketænkning end en afspejling af realiteterne i den aktuelle situation.

Tætte bånd til Rusland

Både Abkhasien og Sydossetien har tætte bånd til Rusland og har på det seneste indgået en samarbejdsaftale med Rusland. For Abkhasiens vedkommende skete det i november sidste år og for Sydossetiens i marts i år. Det er formentlig ingen tilfældighed, at aftalerne med Rusland kommer kort efter, at Georgien har underskrevet en samarbejdsaftale, den såkaldte associeringsaftale, med EU. Ruslands samarbejdsaftale med republikkerne må derfor betragtes som landets svar på EU's associeringsaftale. Aftalerne betyder et tæt samarbejde på en lang række områder, hvoraf et af de vigtigste er et forsvarssamarbejde. Aftalerne betyder, at begge udbryderrepublikker nu har klare garantier for deres sikkerhed og dermed uafhængighed af Georgien.

Derudover betyder de, at Rusland har slået sin tilstedeværelse i regionen fast og, efter den russiske annektering af den ukrainske halvø Krim, nu har fået kontrol over en større del af Sortehavet. Et område, som har en stor strategisk betydning for Rusland. Rusland har desuden tropper udstationeret i Abkhasien og Sydossetien.

>>>

Ota Tiefenböck er journalist med speciale i Øst- og Centraleuropa, Balkan og Kaukasus.

ILLUSTRATION: Project syndicate, 2015

Aftalerne med Rusland betyder også flere russiske investeringer i begge udbryderrepublikker og dermed stigende økonomisk afhængighed af Rusland. Der meldes allerede nu om store russiske opkøb af jord- og ejendomme i især Abkhasien, som under Sovjetunionen var et populært ferieområde. Det er derfor nærmest et udtryk for utopisk tankegang at forestille sig, at republikkerne på noget tidspunkt kan komme på georgiske hænder igen.

Lederne i de to republikker, Leonid Tibilov fra Sydossetien og Raul Khadzhimba

fra Abkhasien, afviser dog på nuværende tidspunkt, at republikkerne ønsker at blive optaget i Den Russiske Føderation.

En eventuel annektering af republikkerne har dog formentlig ikke større praktisk betydning, da republikkerne allerede nu fungerer som en integreret del af Den Russiske Føderation.

De facto annektering

De russiske aftaler med udbryderrepublikkerne vækker ikke megen begejstring hverken i Georgien eller hos Vesten. Her

bliver begge republikker fortsat betragtet som okkuperet georgisk territorium.

Den georgiske regering har da også straks efter aftalerne blev underskrevet kaldt dem et seriøst skridt på vej mod russisk annektering af republikkerne. Det samme gælder NATO, som betragter aftalerne som en krænkelse af Georgiens territoriale integritet, og det russiske skridt har heller ikke fået pæne ord med på vejen fra EU, som mener, at aftalerne skader forsøget på at stabilisere områdets regionale sikkerhed.

Hvorvidt de georgiske og vestlige fordomme af Ruslands aftaler med henholdsvis Abkhasien og Sydossetien hjælper på selve situationen i Kaukasus er ganske tvivlsomt. Aftalerne er nemlig et klart bevis på, at Vestens handlemuligheder i konflikten er ganske begrænsede, og at den georgiske integration i NATO og EU, som både EU og Georgien taler om og ønsker, mere er et udtryk for ønsketænkning end et realistisk billede af situationen. Denne kendsgerning hjælper umiddelbart heller ikke på de georgiske ambitioner for Sydossetien og Abkhasien og deres tilbagevenden til georgisk forvaltning.

Ingen reelle tilbud fra EU...

Georgien har i juni sidste år, sammen med Ukraine og Moldova, underskrevet en associeringsaftale med EU. Underskrivelsen må tolkes som et klart signal om, at Georgien, også under landets nye regering, ønsker orientering mod europæisk integration og de vestlige værdier. Den eftertragede aftale har dog set med georgiske øjne kun bragt meget lidt med sig, og alt tyder på, at EU ikke har meget andet at tilbyde georgierne end løfter.

Aftalen med EU ser hverken ud til at føre til massive vestlige investeringer i landet, skabelse af nye arbejdspladser eller

en bedre levestandard for georgierne.

Det er umiddelbart svært at forestille sig, at det på noget tidspunkt vil komme til det. Der er foreløbigt heller ikke sket forbedringer på mere jordnære områder som fx en aftale om visumfrihed med EU. Georgiske statsborgere skal fortsat have visum, hvis de vil rejse til EU, og det er umiddelbart tvivlsomt, om EU overhovedet er parat til at give Georgien en ordening om visumfrihed. Et af argumenterne imod den er netop eksistensen af udbryderrepublikkerne Sydossetien og Abkhasien, som betragtes som en potentiel fare.

Samme situation gør sig dog gældende i Moldova og landets udbryderregion Transnistrien, hvis eksistens ikke forhindrer en aftale om visumfrihed med EU.

... eller fra NATO

Situationen for Georgien ser ikke meget bedre ud i forhold til landets integration i NATO, som til trods for en række tilbud og aktiviteter fra NATOs side, herunder opbygning af et NATO træningscenter i Georgien, fortsat fastholder sin linje fra Bukarest-topmødet i 2008, hvor Georgien blev nægtet deltagelsen i den såkaldte MAP (Membership Actions Plan).

NATOs generalsekretær, Jens Stoltenberg mødtes med den georgiske premierminister, Irakli Garibasjvili, i november 2014, hvor han godt nok roste Georgiens imponerende fremskridt og betegnede Georgien som "en af vores mest engagerede partnere, som spiller en enestående rolle i vores (NATOs) operationer", men Stoltenberg havde ellers ikke andet end de pæne ord at tilbyde georgierne.

Generalsekretæren understregede, at NATO står ved Georgiens side, mens landet arbejder sig hen imod et medlemskab af Alliancen, og fremsatte garantier for, at Georgien bliver medlem af NATO,

>>>

Når hverken EU eller NATO kan give Georgien klare tilsagn om medlemskab og ej heller give landet andre fordele, vil der før eller senere opstå en situation, hvor georgierne, både landets regering og befolkningen, må stille sig det klare spørgsmål, om landets stræben efter medlemskab af disse organisationer er den rette vej at gå.

forudsat landet opfylder de nødvendige kriterier. Hvorvidt Jens Stoltenberg selv tror på sine ord, skal man naturligvis ikke gøre sig klog på; men det er ganske sikkert, at NATOs måde at agere på ikke kan tolkes på anden måde end som Alliances accept af Ruslands geopolitiske krav i Kaukasus.

Hvorfor EU og NATO?

Når hverken EU eller NATO kan give Georgien klare tilsagn om medlemskab og ej heller give landet andre fordele, vil der før eller senere opstå en situation, hvor georgierne, både landets regering og befolkningen, må stille sig det klare spørgsmål, om landets stræben efter medlemskab af disse organisationer er den rette vej at gå.

Hos den georgiske befolkning bliver spørgsmålet om den georgiske europæiske integration nemlig mødt med en sund skepsis. Argumenterne hertil har for det meste været af ganske logisk og praktisk karakter og henviser til Georgiens geografiske placering langt væk fra Europa, men tæt ved Rusland.

Det er derfor tvivlsomt, hvorvidt Georgiens medlemskab af EU og NATO fortsat har den samme støtte hos den georgiske befolkning, som det eksempelvis havde i 2008. Her, kort efter krigen med Rusland, viste en vejledende folkeafstemning om landets medlemskab af NATO, at medlemskabet af alliancen havde opbakning hos 77 pct. af georgierne.

Stigende tegn på tvivl

Georgiernes tvivl ser ligeledes ud til at afspejle sig hos de georgiske politikere,

hvor de første tegn begynder at vise sig.

Medlem af den regerende koalition ledet af partiet Den Georgiske Drøm, Gogi Topadze, sætter således spørgsmålstegn ved, om landets integration i EU og NATO er mere fordelagtig for Georgien end et medlemskab af Den Eurasistiske Union og Georgiens orientering mod øst. Gogi Topadzets bemærkninger har foreløbigt resulteret i, at han er blevet stemlet som prorussisk, men det kan formentlig forventes, at samme type ytringer og tvivl vil tage til i den kommende tid.

Samme vinde blæser nemlig også fra oppositionsleder Nino Burjanadze, den tidligere nære allierede af Georgiens tidligere præsident Mikheil Saakasjvili. Burjanadze, som i dag er leder af oppositionspartiet Den Demokratiske Bevægelse – Forenet Georgien, er ganske realistisk omkring Georgiens eventuelle medlemskab af NATO og EU. Det anser hun i Georgiens nuværende situation for at være ganske utopisk, selvom hun tidligere i sin politiske karriere har været en klar fortaler for Georgiens vestlige integration.

Burjanadze tog senere en anden kurs og er ofte blevet kritiseret for sit angiveligt nære forhold til Rusland og den russiske præsident Vladimir Putin. Hendes nuværende budskab synes dog mere og mere at vinde indpas hos georgierne. Især på grund af de manglende resultater fra landets samarbejde med EU og NATO.

Regeringens faldende opbakning

De foreløbige første tegn på tvivl og utilfredshed i Georgien ser ud til at svække

den tidligere så klare opbakning til det georgiske regerende parti Den Georgiske Drøm. Den regerende koalition har foreløbigt ikke været i stand til at indfri georgiernes forhåbninger om en bedre levestandard, og det er tvivlsomt, hvorvidt partiet vil kunne levere de ønskede resultater i fremtiden.

Den stigende utilfredshed afspejler sig i den seneste undersøgelse foretaget af International Republican Institute, som viser, at 55 pct. af georgierne mener, at Georgien 'bevæger sig i en forkert retning' mens kun 25 pct. mener, at Georgien 'bevæger sig i den rette retning'. Utilfredsheden får yderligere næring på grund af den georgiske valutas, lariens, faldende værdi. Den 31. marts kostede en dollar 2,23 lari, mens den i november kun havde en værdi af 1,76 lari. I samme periode er der registreret fald i den georgiske eksport på 26 pct., mens en årlig inflation er blevet opgjort til 23 pct.

De manglende resultater betyder, at Den Georgiske Drøm ifølge International Republican Institutes undersøgelse må notere sig en vælgertilslutning på blot 36 pct., sammenlignet med 50,8 pct. ved lokalvalget i juni 2014.

Stigende utilfredshed

Utilfredsheden har foreløbigt resulteret i en demonstration igangsat af den tidligere præsident Mikheil Saakasvilis parti, Den Forenede Nationale Bevægelse, hvor mellem 10.000 og 30.000 mennesker, alt efter hvilken kilde opgør antallet af demonstranterne, deltog.

Alt tyder på, at demonstrationen er begyndelsen på en kommende tendens, som formentlig vil brede sig i takt med, at en forbedring af levestandarden og håndgribelige resultater af Georgiens associationsaftale med EU udebliver. Det eneste den regerende koalition og partiet Den

Georgiske Drøm kan trøste sig med er, at partiet foreløbigt ikke har en seriøs politisk udfordrer, som er stærk nok til at true partiets position.

Den Georgiske Drøm skal dog handle, hvis partiet ønsker at fastholde sin ledende position i landet. Den georgiske premierminister Irakli Garibasjvili har da også varslet, at regeringen i samarbejde med landets nationalbank arbejder på en plan, som ifølge ham vil 'meget hurtigt forbedre situationen'. Han indrømmede dog samtidig, ifølge Radio Free Europe, at Georgien vil blive nødt til at nedjustere planerne om en vækst på fem pct. i 2015, da denne vil blive væsentligt lavere.

Risiko for destabilisering

Den sårbare politiske situation i Georgien kan blive udnyttet af Rusland, som formentlig vil forsøge at sætte alle sejl til for at fremme sine interesser i landet. Aftalerne med Sydossetien og Abkhasien er sandsynligvis det første skridt på denne vej.

Det næste kan være en mere aktiv tilgang i selve Georgien. Landets labile politiske situation kan nemlig være et perfekt udgangspunkt for en stigende russisk støtte til russiskvenlige oppositionspolitikere og organisationer. Denne kan i første omgang resultere i en destabilisering af den politiske situation i landet og efterfølgende i, at Georgien sætter tempoet på landets EU- og NATO-integration ned.

I værste fald kan russiskvenlige kræfter i landet få helt overtal. I sådan et scenario kan det tænkes, at Georgien for alvor vender sig mod landets store nabo mod øst.

Meget er på spil, og der er derfor en forholdsvis stor risiko for, at den politiske situation i Georgien er på vej mod mere usikre tider, da destabilisering af den politiske situation i landet formentlig vil stå ret højt på den russiske ønskeliste.

>>>

Det mest stabile i den nuværende situation, og formentlig også under et destabiliseret Georgien er paradoksalt nok udbryderrepublikkerne Sydossetien og Abkhasien.

Ifølge tilgængelige informationer fra republikkerne er begge republikkers indbyggere tilfredse med den aktuelle udvikling. En del af samarbejdsaftalen med Rusland er også en stigning af lokale overførselsindkomster til russisk niveau, og det er formentlig de færreste, der kan have noget imod.

Situationen i Sydossetien og Abkhasien er langt fra noget, der kan betegnes som en frossen konflikt, uanset hvilke øjne man

ser på problematikken med på. Sydossetien og Abkhasien ser ud til fortsætte sin prorussiske udvikling og tætte forbindelser til Rusland ganske upåvirket, uanset hvad der måtte ske i Georgien.

Det er formentlig derfor også kun et spørgsmål om tid, hvornår man i Georgien og Vesten må indse, at konflikten omkring republikkerne ikke længere kan betegnes som en frossen konflikt, og at republikkerne mere eller mindre er tabt.

Makedonien – kostbar kitsch og dyb krise

Af Anne Haubek

Det er ikke så ofte, begivenheder i Makedonien når de internationale medier, men i forbindelse med forårets voldsomme uroligheder – de værste siden 2001 – har der igen været overskrifter om ‘frygten for at krudttønden på Balkan skulle eksplodere igen.’

“Vi ses i hovedstaden for kitsch og korruption!” Sådan sagde en af mine makedonske bekendte til mig, da jeg sidst var på vej til den makedonske hovedstad Skopje.

Han har ret. Det er helt overvældende at ankomme til den ny-kunstigt klassiske Skopje, dens lige findes vist ikke noget sted i verden.

Faktisk begynder det allerede, når man lander i Alexander den Store lufthavnen en halv times kørsel fra byen – og så straks ruller ud på Alexanders motorvej ind til byen. Der er flere store skilte, der venligt fortæller, at der er knap 700 km til Athen – her ad Alexander af Makedoniens motorvej. I årevis har makedonerne og grækerne skændtes om, hvem der har retten til at kalde sig Alexander den Stores efterkommere. Nu har de beslåglagt hans navn til at give den tilrejsende klar besked om, hvis han er.

En debat som kan virke noget højtlyvende – al den stund vi taler om en

historisk person, der levede for mere end 2.300 år siden. Endnu værre er det, når striden handler om, hvem af grækerne og makedonerne, der har retten til at bruge navnet Makedonien. Den strid har varet i 20 år, og den har afholdt Makedonien fra at blive optaget i NATO og i realiteten også fra at komme tættere til EU, fordi Grækenland har blokeret for det.

Men det handler om identitetsopbygning, om efter Jugoslaviens opløsning at genfinde en makedonsk sjæl. Det er i hvert fald den begrundelse, den nuværende premierminister Nikola Gruevski brugte, da han satte det gigantiske kitsch-projekt i gang i Skopje for nogle år siden.

Igennem de seneste år er centrum i den makedonske hovedstad blevet totalt ombygget.

Egentlig hed projektet Skopje 2014, men her i 2015 bygger de stadig. Der kommer hele tiden nye projekter til. Det gigantiske byggeri har omdannet hele Skopjes postkommunistiske nedslidte bykerne til en bizar blanding af antikke statuer af Alexander den Store og hans far Filip den Anden, tempellignende bygninger med søjler, retsbygning a la antikken, teater i centraleuropæisk 1900-tals udseende, museer, rytterstatuer, springvand, en triumfbue, hellige og lærde mænd på søjler som fx slaviske Kyrillos og

Anne Haubek er redaktør af ‘Europa lige nu’, DR P1

Fra sin plads på toppen af en mere end ti meter høj søjle skuer Alexander den Store ud over Skopje.

Foto: Rašo, via Wikimedia Commons, 2015

Methodios, osv. De er store – monumentale som de står og ser ned på en. Ingen kan beskylde de makedonske politikere for at sværge til stål og glas.

Hvad det har kostet, ved tilsyneladende ingen. I hvert fald er der ingen, der vil sige det. Den makedonske afdeling af antikorrupsionsorganisationen Transparency International har været en af de meget kritiske røster, men endte i 2013 efter en nøje gennemgang af projektet, som resulterede i forskellige beløb, med lidt lakonisk at konstatere:

“På grund af mangel på offentlig debat om, hvad Skopje 2014 egentlig skal være, er det op til borgerne selv at beslutte, hvilke tal de vil tro på.” Men den slaviske storhed skulle genrejses.

Ret hurtigt stod det klart, at hovedparten af monumenterne havde rod i den slaviske del af den makedonske kultur, mens landets ca. 25-30 pct. albanske indbyggere blev mere eller mindre glemt. For at lappe lidt på det, fik byen bl.a. en statue af den etnisk-albanske nonne Mother Teresa, og man droppede den

gigantiske ortodokse katedral, som man ellers havde planlagt lige ved Skopjes gamle albanske bazar.

Men signalet var tydeligt, og det er et sindbillede på, hvor adskilt albanerne og makedonerne lever med hinanden i dag, og hvor dominerende det slavisk makedonske er i det politiske liv.

Krigen i 2001

Den seneste krig på europæisk jord – bortset fra krigen i Ukraine netop nu – var i 2001 i Makedonien. Albanske oprørere angreb makedonske militære styrker. Politisk, sproglig og økonomisk diskrimination fik bægeret til at flyde over. Men det var kort efter Kosovokrigen, og det internationale samfund i skikkelse af bl.a. EU var hurtigt til at få en aftale på plads, Ohrid-freds aftalen, der skulle sikre en bedre etnisk repræsentation. Ingen ønskede en gentagelse af hverken krigen i Bosnien eller Kosovo.

En del af Ohrid-aftalen er gennemført, en del er ikke, men rent formelt er den albanske repræsentation i den offentlige administration steget. Albanere er i højere grad repræsenteret i lokale administrationer, og loven sikrer, at der er undervisning på albansk på alle niveauer i uddannelsessystemet.

Imidlertid har der de seneste år i det daglige været stigende etniske og politiske spændinger mellem albanerne i Makedonien og deres slaviske landsmænd. Når jeg spørger mine makedonske og albanske venner om det, så siger de, at de lever sammen på arbejdspladser og uddannelsesinstitutioner, men når det handler om familierelationer og sociale forhold, så lever de to grupper stadig meget adskilt.

I 2012 oplevede makedonerne igen etniske uroligheder. I april 2012 blev fem slavisk makedonske fiskere fundet dræbt, og

kort efter udførte myndighederne en storstilet politioperation i albansk dominerede områder, som resulterede i, at seks albanske makedonere blev arresteret, anklaget for mordene.

De blev alle seks idømt livsvarigt fængsel efter en meget lang og omdiskuteret retsproces, der foregik bag lukkede døre – og en stor del af bevisbyrden blev baseret på vidneudsagn fra personer, der var under vidnebeskyttelse.

Det fik de værste og mest voldelige uroligheder på daværende tidspunkt siden 2001 til at bryde ud, da tusindvis af vrede demonstranter gik på gaden for at protestere mod dommene og mod retsprocessen i 'Monstra-sagen'.

Det svarede det makedonske politi på ved efterfølgende at ransage en række albanske hjem, og seks albanere blev idømt helt op til tre års fængsel for at deltage i demonstrationerne. Det var en dom, som også var med til at forstærke de etniske spændinger, fordi mange albanere mente, at dommen var hårdere, netop fordi de var seks var albanere.

Stabiliteten truet

Makedonien befinder sig netop i disse uger og måneder i den dybeste politiske krise siden krigen i 2001, og den truer med at destabilisere hele landet. Oppositionen har i et år boykottet arbejdet i parlamentet i protest mod påstået valgsvindel ved parlamentsvalget for et år siden – et valg som også er blevet kritiseret af OSCE for uregelmæssigheder – og den højreorienterede og meget populistiske regering har resideret alene i regeringsbygningerne siden da.

Inden for de seneste måneder er det blevet oprullet, hvordan 20.000 mennesker i toppen af det makedonske samfund er blevet aflyttet – toppolitikere, regeringsfolk, udenlandske diplomater,

>>>

journalister, skuespillere, osv. Lidt efter lidt er disse aflytninger blevet offentliggjort. Det er uklart, hvem der står bag aflytningerne, men det er oppositionslederen Zoran Zaev, der forløbende lader 'bomberne' springe.

Båndene afslører et retssystem, der er gennemsyret af korrupsion, og hvordan der udøves politisk pres på domstolene. For eksempel kan man på en lydfil høre to toppolitikere tale om, hvordan omkring 100 journalister bliver aflyttet. En anden lydfil dokumenterer valgsvindel fra lokalvalg i 2013, hvor slaviske makedonere, der bor i Albanien, blev udstyret med valgkort og midlertidig adresse i Makedonien og så kørt ind i landet og fulgt til stemmebokse for at stemme på det regerende parti.

Premierminister Nikola Gruevski og regeringen afviser lydfilerne som falske og konstrueret af udenlandske efterretnings-tjenester – den græske eller den amerikanske – for at fremprovokere et regime-skifte.

Yderligere eskalering

I maj 2015 brød de alvorligste kampe siden 2001 ud i den albanskdominerede by Kumanovo, hvor omkring 18 mennesker mistede livet. Pludselig var der scener i gaderne, der sendte mindelser tilbage til krigene på Balkan i 1990'erne. Otte af de døde var makedonske politifolk, mens de øvrige formodes at være kosovoalbanere. Myndighedernes forklaring lød, at makedonsk politi havde afsløret en terrorgruppe, men meget hurtigt begyndte rygterne at løbe om, at kampene i Kumanovo i virkeligheden var orkestreret af den makedonske regering i et forsøg på at fjerne fokus fra afsløringerne i aflytningsskandalen.

Det er ikke så ofte, begivenheder i Makedonien når de internationale medier, men denne gang har det været anderledes.

Pludselig igen har der været overskrifter om 'frygten for at krudttønden på Balkan skulle eksplodere igen'.

Det internationale samfund har handlet hurtigt. Ambassadører fra de store EU-lande indledte sammen med USA's ambassadør i Makedonien den første dialog med de makedonske toppolitikere kort efter kampene i Kumanovo, og nu er EU gået ind i konflikten mellem regering og opposition i en aktiv rolle.

EU's kommissær for europæisk nabo-skabspolitik og udvidelsesforhandlinger, Johannes Hahn, har efter lange forhandlinger både i Skopje og i Bruxelles fået parterne til at enes om at udskrive valg i april 2016. I skrivende stund er der dog stadig stor uenighed om, hvornår regeringen skal gå af for at give plads til de nødvendige reformer frem mod et valg. Det handler fx om at få lavet helt nye valglisten for at undgå valgsvindel.

Desuden har EU heller ikke endnu – i hvert fald – offentligt forholdt sig til de afsløringer, der er kommet frem i hele aflytningsskandalen. Det er massive anklager om korrupsion, der stadig bør undersøges til bunds af en retsinstant.

Forholdet til EU

Den nuværende krise har altså fået EU på banen i Makedonien igen.

Makedonien har ellers haft status som EU-kandidatland siden 2005, men de egentlige tiltrædelsesforhandlinger er ikke gået i gang. Landet har ikke gjort sig klar til det. EU udgiver en gang om året en 'fremskridtsrapport' om kandidatlandenes status, og i den seneste fra oktober 2014 bliver der fra EU's side talt med meget store og kritiske bogstaver om tilstandene. Det handler om stigende politisk indflydelse på statslige institutioner og om regeringskontrol med medier.

Fx kritiserer EU regeringen for at bruge

offentlige midler til at reklamere for sig selv og noterer, at der mangler regulær uafhængig journalistik. EU anfører, at tilliden til statslige institutioner er dalende, der er grund til bekymring over et selektivt retsvæsen, og at partierne prioriterer egne interesser over nationale interesser. Alt sammen kritikpunkter der peger i den modsatte retning af et demokrati – og nærmere over i den autoritære eller ‘illiberale’ stat, som man kan se tydelige træk af andre steder i regionen.

Graden af engagement fra EU har været stigende de senere år i takt med, at andre problemstillinger har presset sig på i regionen og andre steder. Reformvenlige kræfter i Makedonien i dag taler om, at EU bør intervenere med en langsigtet støtteproces, der især skal hjælpe med en fundamental forandring af retssystem og offentlig administration.

Denne formelle EU-kritik bekræftes til fulde af de makedonske kilder, jeg selv taler med. Der er stor og begrundet frygt blandt journalister for at kritisere ledende politikere, og der er reelt meget få frie medier. De fleste tør ikke længere sige, hvad de mener.

Spørgsmålet om, hvor megen energi EU kommer til at lægge i Makedonien lige nu, er ubesvaret. Der skal gennemgribende reformer til – både på kort sigt og på lang sigt – hvis samfundet skal forandre sig.

Lige nu er fokus på hvilke reformer, der skal til, for at Makedonien kan gennemføre et frit og demokratisk parlamentsvalg til april 2016.

På lang sigt handler det om at forandre en kultur, der er grundlæggende korrump, og lægge magten hos demokratisk valgte politikere og skabe et retfærdigt og upolitisk retssystem – i stedet for den klientelisme og mafia-lignende kultur, som præger store dele af det makedonske samfund i dag.

Lige nu er EU også udfordret af, at der stort set ikke findes uafhængige medier i Makedonien. Det kan gøre det nemmere for den nuværende regering at klare sig igennem krisen. Der er hårdt pres både fra regeringskontrollerede medier og fra russiske medier, som fastholder at hele aflytningsskandalen er orkestreret fra udlandet – ikke mindst USA, men også Grækenland bliver jævnligt nævnt som hemmelig aktør.

En tilfreds partileder Selahattin Demirtas efter valget, der for første gang gav det kurdiske parti sæde i det tyrkiske parlament.

FOTO: By Hilmi HacaloGlu, via Wikimedia Commons, 2015

Tyrkiet: Islam sat på standby

Af Lasse Ellegaard

Erdogans parti har mistet sit flertal i Nationalforsamlingen. Nogle tyrkere har fået nok af et tiårs snigende islamisering, andre har simpelthen fået nok af Erdogan. Problemet er, at AKP har tabt den politiske uskyld, som partiet blev forbundet med i 2002.

Tørre tal lyver ikke, og Tyrkiets præsident, Recep Tayyip Erdogan, tabte 7. juni 2015 magtkampen med vælgerne om sin politiske fremtid. For valget til Nationalforsamlingen var også en folkeafstemning om udvidede magtbeføjelser til præsidentembedet. Og set fra det nyopførte palads i Ankara, hvor alene krystallisekronerne har kostet 35 millioner lira (90 mio. kr.), var den triste udgang, at et flertal sagde nej.

Med alle stemmer talt op er Erdogans parti, AKP (Adalet ve Kadinma Partisi – Retfærdigheds- og Udviklingspartiet), ganske vist stadig langt det største parti med godt 40 pct's tilslutning – men tilbagegangen på ni pct. i forhold til valget i 2011, da næsten 50 pct. stemte på det islamiske parti, var for stor til, at den uden videre kunne afskrives som forbigående metaltræthed i Erdogans traditionelle segment.

Budskabet er, at nogle har fået nok af et tiårs snigende islamisering af stort set alle

hjørner af det tyrkiske samfund, mens andre har fået nok af Erdogan og blev hjemme på divanen. Men stemmeprocenten på 85 fortalte, at nye vælgere var aktiverede, primært de unge, der i stort tal stemte på HDP (Halk Demokratik Partisi – Folkets Demokratiske Parti). Med 12,9 pct. af stemmerne og 79 mandater passede det kurdiske parti for første gang den spærregrænse på 10 pct., der blev sat i militærets forfatning fra 1982 med netop det formål at holde kurderne ude af parlamentet.

Solkongen

Det kurdiske partis fordobling af stemmetallet fra de seks-syv procent, der i mange år var normen, viste tillige, at hidtil politisk hjemløse blokke af alevi-muslimer, grønne venstre-radikale, armenske og græsk-ortodokse kristne, bøsser, lesbiske og andre outsiders omsider havde fundet et artikuleret alternativ i den unge kurdiske leder Selahattin Demirtas, der matchede Erdogans karisma.

Gennem 13 år havde Erdogan trynet de blegsottige og aldrende ledere af de to største oppositionspartier, CHP (Cumhuriyet Halk Partisi – Republikansk Folkeparti) og MHP (Millet Harekat Partisi – National Aktion Parti), med

>>>

Lasse Ellegaard, korrespondent i Istanbul, Jerusalem/Palæstina, Storbritannien og Libanon i perioden 1995-2014. Er i dag medarbejder på Dagbladet Information med Mellemøsten som speciale. Han har bl.a. udgivet bøgerne Med Gud i hælene (2007) og Det forrykte forår (2012).

eksponering af en ny national selvhævdelse, der på den ene side fremhævede den notorisk genrejste tyrkiske økonomi, på den anden side genkaldte en gloriøs imperial (islamisk) fortid. Erdogans slogan, 'Yeni Türkiye' (Det Nye Tyrkiet) havde genklang i et vælgerhav, han for en tid kunne gå på.

For en tid. For kritikken af en stedse mere selvrådig leder voksede. Et pejlemærke er Facebook, hvor den dansk-tyrkiske socialdemokratiske politiker Yildiz Akdogan luftede sin skuffelse:

“Manden er den nye solkonge eller vil meget gerne være det. For tredeling af magten er VÆK i Tyrkiet, og staten tjaa... det er Erdogan. Trist, trist udvikling for det tyrkiske demokrati. Jeg havde ellers virkelig store forhåbninger om en reel mentalitetsændring i tyrkisk politik, da han kom tilbage i 2002, hvor han talte om reformer, nye tider mm. Men det er det samme igen dvs. stadig magtmisbrug, stadig klient-patronage-forhold og stadig ingen store fremskridt, hvad angår reelle demokratiske tiltag. Så ærgerligt for befolkningen, for minoriteterne i landet.”

Akdogans følelsesudbrud ramte det tema, der fik mæle med HDP's valgsucces i juni: Den voksende liberale middelklassens skuffelse over erodering af det demokratiske nybrud, det var løftet med det islamisk-konservative partis valgsejr i 2002. Selvom ingen forventede et nyt, blankpoleret demokrati efter skandinavisk model, var der tillid til, at AKP betød mindre korrump, nepotistisk og totalitær regeringsførelse end de foregående 80 års kemalistiske regimer.

Den forventning blev ikke indfriet – i AKP's tre valgperioder er korrupsion og totalitære tendenser tiltaget, og er nu langt større og i mere 'professionelt' format, end under de sekulære kemalistiske koalitions-regeringer.

Frem til juni 2015 kunne man med Yildiz Akdogan tale om Tyrkiet som et 'demokratur' med islamiske under- og overtoner og regeret af en enkelt mand: Erdogan. Nu, hvor han for første gang har lidt de facto nederlag som politisk leder, er der grund til at analysere hans periodes indvirkning på det land, der i dag er verdens 17. største økonomi, men kun nummer 64 på Transparency Internationals korrupsionsindeks for 175 lande.

To slags islamisme

Tyrkiske muslimer knytter traditionelt an til hanafi-skolen, den mest moderate af sunni-islams fire hovedskoler og de osmanniske sultaners foretrukne teologi, og sådan vedblev det med at være også efter den sekulære kemalistiske republiks formelle adskillelse af religion og stat – islam var nu folks private anliggende og med kalifatets nedlæggelse i 1924 uden symbolske eller samfundsmæssige funktioner. Formelt. For islam forblev en vejledende om end underjordisk politisk faktor uden for den kemalistiske elite – og med tiden også inden i den.

Efter Anden Verdenskrig udvikledes to versioner af politisk islam, den ene ofte camoufleret med neutrale partinavne, men med indbygget islamisk appel som eksempelvis DP (Demokratik Partisi) i 1950 og mere åbenlyst i 1970 med Necmettin Erbakans MNP (Milli Nizam Partisi – National Orden Parti), det første af flere islamistiske partier under hans ledelse.

Erbakan var discipel af Mehmet Zahid Kotku, en sufi-imam tilknyttet den verdensomspændende Naqshabendi-orden, der leverede det teologiske underlag til den særlige tyrkiske islamisme, som Erbakan satte i system med kadredisciplin efter leninistisk model, og som

sigter på at erobre statens institutioner gennem direkte politisk handling, altså ovenfra og i modsætning til islamismens andet hovedspor i tyrkisk politik Hizmet (Tjenende), der ligeledes søger at erobre staten, men nedefra med eksemplets magt som løftestang.

Hizmet, der også kendes som 'nursisterne', 'gülenisterne' eller Nur Cemaati (Lysets Fællesskab), har rødder i den tænkning, den kurdiske imam Said Nursi (1877-1960) lancerede i begyndelsen af 1900-tallet, og som hurtigt fik betydelig indflydelse. Han skrev et samlet værk *Risale-i Nur*, der i 24 bind søger at forene konkret viden (skab) med religiøs eskatologi.

Said Nursi var – som i øvrigt de mest lærde shiitiske ayatollaher – indædt modstander af direkte deltagelse i politik, og advarede i sine skrifter mod dannelse af religiøse partier (han huskes især for sit afslag til Mustafa Kemal Atatürks tilbud om at gøre ham til minister for religiøse anliggender). Tværtimod påbød han sine tilhængere at påvirke samfundet via deres meriters eksempel, primært ved uddannelse og opofrelse til 'det fælles bedste'.

Dette påbud blev sat i organisatorisk system af Nursis fremmeste discipel, den nu 74-årige Fetullah Gülen, en imam, der forlod sin bekvemme statsansættelse ved en moské i Izmir i 1981 for at organisere Nursis tænkning i et netværk, der i dag har millioner af tilhængere, egne læreanstalter, massemedier, forlag og finansielle institutioner med internationale filialer i Sydøsten, Afrika, USA og såmænd i Danmark.

Akkurat som sin mentor blev Gülen mistænkt for undergravende aktiviteter mod den tyrkiske sekulære stat, hvorfor han emigrerede til USA i 1999. I Tyrkiet blev han tiltalt og dømt in absentia i 2000, men frikendt i 2008 ved en appelret ef-

ter intervention af Erdogan, der så gülenisterne som en politisk forbundsfælle trods de ideologiske og teologiske forskelle mellem hans parti og Hizmetbevægelsen.

Erdogan overtager kontrollen

Som skolede og veluddannede blev gülenisterne fra AKP-periodens begyndelse i 2002 promoveret i retsvæsen og politi, og var således ved hånden, da Erdogan i 2007 iværksatte en større udrensning af sekulære kemalister i militæret, administrationen og medierne. Samme år havde AKP annekteret kemalisternes sidste bastion, præsidentembedet, hvilket udløste militærets fejlslagne 'internet-kup', et sidste forkølet forsøg på at bremse islamisternes politiske dampromle.

Erdogan svar var et valg, som AKP vandt stort, og i 2008 blev partiet frikendt ved forfatningsdomstolen for en anklage om 'undergravende og islamistisk propaganda'.

I 2009 blev den militære generalstab udskiftet, hvilket eliminerede militærets sidste rest af modstand mod den igangværende islamisering, og i 2010 blev chef-imamen for Direktoratet for Religiøse Anliggender udskiftet i utide med en Erdogan-proselyt, Mehmet Görmez, der blev voldsomt eksponeret i offentligheden som deltager i officielle seancer, der tidligere var forbeholdt de formelt sekulære politikere. Erdogan kontrollerede nu alle aspekter af staten.

AKP's og Hizmets tætte alliance holdt trods ideologiske modsætninger og magtkampe til 2009, hvor de første revner viste sig. Den brød endeligt sammen efter valget i 2011 med hver anden vælgers kryds ved AKP. Erdogan havde ikke længere brug for gülenisternes støtte og så nu Hizmet som en stigende politisk trussel. Hvilket også var tilfældet: I hvert fald gik

>>>

Fetullah Gülen til modangreb i 2012, da han i et tv-interview i USA skarpt kritiserede Erdogan og AKP for at forvrilde demokratiet i sin stedse større selvrådighed.

Det var en krigserklæring, og tro mod sit temperament har Erdogan siden tordnet mod gülenisterne som en farlig femte kolonne, en 'parallel stat', der kun pønser på at omstyrte ikke alene ham, men det demokratiske system.

Gülenisternes svar er, at AKP ikke er et religiøst parti, men en mafia med henvisning til politiets aktion i december 2013, da 53 personer blev anholdt for korrupsion i megaformat med offentlige licitationer, omgåelse af eksportforbud til det sanktionsramte Iran og hvidvaskning af enorme sorte beløb.

Affæren fik fire ministre til at gå og havde snore til Erdogans nære familie, nemlig sønnen Bilal. Den blev tolket som Hizmets hævnakt efter en regeringsbeslutning om at nedlægge de såkaldte imam hatip-skoler (universitetsforberedelseskurser), som Hizmet drev som en af flere økonomisk givtige aktiviteter.

Erdogans hævn

Erdogans gengældelse kom i december 2014, da politiet – efter at regeringen havde udrenset de politifolk og anklagere, der havde gennemført korrupsionsefterforskningen i 2013 – skred til aktion mod tv-stationen Samanyolu og Tyrkiets største avis, *Zaman*, begge drevet af Hizmet-netværket, og anholdt begge mediechefer og et antal medarbejdere.

En 'muldvarp' med pseudonymet Fuat Avni, der menes at have sæde i enten AKP-ledelsen, regeringen eller efterretningstjenesten, og som jævnligt tweeter afsløringer om Erdogans og AKP's mere dunkle aktiviteter, tweetede efter politiaktionen mod avisen og tv-kanalen, at nye anholdelser var undervejs.

Blandt dem, der angiveligt stod på listen for kommende interneringer, var min gode bekendte, Kerim Balci, redaktøren af *Zaman*-koncernens engelsksprogede tidskrift *Turkish Review* og en ledende skikkelse i Hizmet. Så da jeg i januar drak kaffe med Balci i Zamans stål- og glaspalads i Istanbul, lod jeg en bemærkning falde om hans navn på AKP's sorte liste.

"Ja, jeg står endda øverst", svarede han med et bredt smil.

"Men det er vel logisk, eftersom politiets Hizmet-aktivister er ude efter Erdogan og hans familie", sagde jeg.

"Det er faktisk ikke vores folk", svarede Balci. "Korrupsionssagen blev indledt lang tid før AKP besluttede at lukke imam hatip-skolerne, men når de to sager synes at hænge sammen, skyldes det alene, at regeringsbeslutningen om lukning først blev offentliggjort 13. december 2013, og operationen mod de korrupsionssigtede fandt sted 17. og 25. december. Men efterforskningen af sagerne var indledt halvandet år før efter en korrespondence mellem finansministeriet og Istanbuls cheffanklager, der blev opfordret til at se nærmere på en række uregelmæssigheder, som ministeriet var gjort opmærksom på. I april 2013 fik Hakan Fidan, chef for MIT (efterretningstjenesten), nys om efterforskningen, bl.a. om at Erdogans søn var blandt de involverede tillige med fire ministre. Fidan informerede Erdogan, og først derefter besluttede regeringen at lukke skolerne – overbevist om, at Hizmet stod bag sagen mod de korrupsionssigtede, ville Erdogan sikre sig et forhandlingskort: Hvis politi og anklagemyndighed henlagde korrupsionssagen, ville han lade skolerne i fred."

Hizmet svarede, at bevægelsen ikke havde noget med korrupsionssagen at gøre, og at de ikke kunne påvirke processen, og selv hvis de kunne, ville de ikke.

Da landsfader Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938) blev spurgt, om hvorfor modernisering alene betød sekulær, europæisk civilisation, svarede han: Findes der nogen anden? Hattedirektivet fra 1925 er typisk for Atatürks projekt: han forbød turban og fez, idet borgere i en progressiv republik bar Borsalino-hat, kasket eller bare.

Også chefanklageren blev sat under direkte pres, og har siden fortalt om adskillige henvendelser med 'gode råd' om at droppe sagen.

Kerim Balci erkender, at det var en fejl, at Hizmet ikke gik offentligt ud med Erdogans pressionsforsøg.

"Vi havde jo ikke noget imod, at folk troede, vi stod bag oprydningen i korrupsionsskandalen, for vi støttede den fuldt ud og gned os i hænderne, men det var en fejl – vi skulle have lagt afstand til den affære", sagde han, og tilføjede:

"Vi har lavet flere fejl. Det var også en fejl, at vi deltog i AKP's udrensning af sekulære modstandere i de kontroversielle skandalesager 'Ergenekon' og 'Balyoz' (Forhammer). Vores folk i politi og anklagemyndighed deltog i anholdelser af de journalister og officerer, der blev hentet klokken fire om morgenen. Og vi elskede det og sagde ikke nej, men var ukritiske over for overgrebene, også i vores medier. For i lighed med vores daværende venner i AKP, var også vi paranoide over for muligheden af ny militær indblanding i politik – men det var forkert af os at deltage, for vi vidste også, at de sager havde ringe juridisk kvalitet."

At gülenisterne bevidst så den anden vej, også da det blev åbenlyst, at Ergenekon- og Balyoz-komplekset byggede på halve beviser og fabrikerede anklager af 'ringe juridisk kvalitet', som Kerim Balci udtrykker det, gjorde ikke kun Hizmet til medskyldig i justitsmord, men skabte også en myte om, at gülenisterne stod bag enhver opsigtsvækkende politiaktion – og altså også bag korrupsionsafsløringerne i december 2013 med de 53 anholdte og et samlet kriminelt

beløb på frapperende 13 milliarder dollars.

Men ifølge Kerim Balci havde den chefanklager i Istanbul, der ledede undersøgelsen, ingen forbindelse til Hizmet, men var tværtimod kendt for tætte kontakter til nationalistiske kredse.

Militære kup

Historisk er den udgave af politisk islam, Erdogan og AKP repræsenterer, produkter af de tyrkiske militærkup, primært kuppet i 1980, det tredje efter etablering af flerpartisystemet i 1950 i anledning af landets indlemmelse i NATO.

Adnan Menderes, en deputeret for CHP, den gang det eneste parti i Nationalforsamlingen, blev betroet dannelsen af DP (Demokratik Partisi), der på forhånd var udset til en sekundær, nærmest pro forma rolle. Hvad kemalisterne ikke forudså var, at muslimske bønder og arbejdere sukede efter et alternativ til de sekulære, arrogante magthavere og stemte DP ind i parlamentet med solidt flertal.

Menderes regerede frem til 1960, hvor han efter afsluttet Marshall-hjælp og ophør af yderligere amerikanske kreditter søgte økonomisk støtte i Sovjetunionen efter samme model, som Egyptens Nasser havde praktiseret. En gruppe yngre officerer med fascistten, den senere nationalist-leder Alparslan Türkes ispidsen, iværksatte et kup og hængte Menderes og hans finansminister efter en summarisk rettergang. Andet militærkup kom i 1971 mod Menderes' efterfølger i DP, Süleyman Demirel, og havde til formål at sætte stopper for blodige fejder mellem venstreradikale, højrenationalister og militante islamister, hvilket mislykkedes.

>>>

I 1980, da venstre- og højre-radikale havde bragt landet ud i veritabel borgerkrig, greb militæret ind for tredje gang mod en vaklende koalitionsregering, igen med Süleyman Demirel i spidsen og med Necmettin Erbakans islamister i rollen som støtteparti. Denne gang brugte soldaterne skarp lud – 50 blev henrettet, tusinder blev fængslet, titusinder tortureret, og atter andre forsvandt sporløst. De politiske partier blev forbudt, og kupgeneralen, Kenan Evren, udnævnte sig selv til præsident med en apolitisk bureaukrat, Turgut Özal, som premierminister.

Özal viste sig at være langtfra apolitisk. Han strømlinede den tyrkiske administration (han indførte computeren), iværksatte økonomiske og sociale reformer, tillod dannelsen af 'parallelle' politiske partier og var primus motor i en ny forfatning, der fra 1982 genetablerede formelt demokrati.

Özal tillod de gamle politikeres genkomst ved valget i 1987, som han i øvrigt vandt overlegent, og i 1989 overtog han præsidentposten efter Kenan Evren. Og vigtigst: de tyrkiske islamister blev rehabiliteret med øgede bevillinger til moské-byggeri og større andel i økonomien i form af erhvervsvirksomheder, forsikringsselskaber og banker.

Veteranen Necmettin Erbakan fik politisk råderum som modvægt til både socialdemokrater, radikale venstreorienterede og MHP's 'grå ulve', der til denne dag udgør den største sikkerhedsrisiko ved fodboldkampe.

Atatürks sekularisme

At militærkuppet i 1980 satte skub i politisk islam, lå ikke i kortene. Republikken blev etableret i 1921 på dogmet om en sekulær, nationalistisk enhedsstat – partier af religiøs eller etnisk orientering var folgelig forfatningsstridige. Da landsfader

Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938) blev spurgt, om hvorfor modernisering alene betød sekulær, europæisk civilisation, svarede han: Findes der nogen anden?

Hattedirektivet fra 1925 er typisk for Atatürks projekt: han forbød turban og fez, idet borgere i en progressiv republik bar Borsalino-hat, kasket eller baret. Han nedlagde kalifatet i Istanbul i 1924, erstattede det arabiske alfabet med det latinske i 1926 og gjorde staten til den allestedsnærværende autoritet, beskyttet af soldaterne og regeret af en elite af sekulære bureaukrater.

De 81 provinsguvernører blev udnævnt centralt, et statsligt gendarmeri fungerede parallelt med de lokale politistyrker. Lærere og sundhedspersonale blev efter endt uddannelse sendt ud til samfundstjeneste i provinserne, og en stram kommando-økonomi kontrollerede de (militært) vitale erhvervssektorer, banker, minedrift, olie og sværindustri, men privat markedsøkonomi var tilladt i handel og mindre industrier. Infrastruktur, anlægsarbejder og allokering af økonomi blev dikteret fra Ankara i et system, der til denne dag kan spores i dele af samfundsøkonomien.

Erbakans islamiske base

Erbakan havde i modsætning til andre partiledere, der blev ramt af forbudet mod politiske partier, bevaret kontrollen med sin base i de skiftende islamistpartier, han ledede, og som rutinemæssigt var blevet forbudt ved den tyrkiske forfatningsdomstol - i øvrigt i lighed med de kurdiske partier med dom for forfatningsbrud.

Hvor der var to socialdemokratier, to liberale partier, to konservative, etc. som følge af kuppets forbud, kunne Erbakan genindtræde som leder af sit gamle parti, omdøbt til Refah (Velfærd) – og base for de unge udbrydere, der i 2001 dannede AKP.

Den politiske åbning mod islamisterne

FOTO: Via Wiki Media, 2015

Fez'en var blevet påbudt som mandlig hovedbeklædning i Osmannerriget i 1832, men blev i 1925 forbudt, da Atatürk med hattedirektivet – der forbød turban og fez – ønskede at lægge afstand til den osmanniske kultur. Han mente, at borgere i en progressiv republik bar Borsalino-hat, kasket eller baret. På billedet er det en ung Mustafa Kemal Atatürk, fotograferet i Damascus i 1906, der selv bærer den traditionelle hovedbeklædning.

som modvægt mod venstrefløjten fik gennemslagskraft med Turgut Özals delvise økonomiske reformer, der medførte op-hør af det statslige mediemonopol.

Pludselig var islamisterne nationalt synlige på privatejede, islamisk finansierede tv- og radio-kanaler, og Erbakan kunne eksponere sit parti, Refah (Velfærd), med et politisk program, der var ligeligt socialt og religiøst med støtte af bønder, det andelsbaserede erhvervsliv i det centrale Anatoliens 'koranbælte', hvor byer som Konya, Kayseri og Amasya ekspanderede, og ikke mindst i de storby-ghettoer, der blev beboet af 'afvandrere' fra land til by op gennem 1970'erne og 80'erne.

Ved lokalvalgene i 1994 vandt Refah i 12 pct. af kommunerne, herunder Ankara og ikke mindst Istanbul, hvor den unge islamiske aktivist og tidligere halvprofessionelle fodboldspiller Recep Tayyip Erdogan blev overborgmester.

Parlamentsvalget 24. december 1995 gjorde Refah til Tyrkiets største parti med godt 21 pct. af stemmerne, og Erbakan dannede efter måneders prangen i korridorerne regering med den afgående premierminister Tansu Çillers sekulære DYP (Dogrul Yolu Partisi - Den Rette Vejs Parti) nu med Erbakan som første islamiske premierminister og Tansu Çiller som udenrigsminister.

Det gik selvfølgelig ikke – i februar 1997 vedtog det militært dominerede nationale sikkerhedsråd en bandbulle mod Erbakan og Refah, der i juni førte til hans fald ved det såkaldt 'postmoderne kup' – DYP-parlamentarikere blev simpelthen bestukket, truet eller intimideret til at desertere fra det flertal, der udgjorde regeringens parlamentariske underlag. Året efter blev Refah forbudt efter en forfatningsdomstolsprocedure, og Erbakan blev fradømt retten til politisk virksomhed i 10 år.

>>>

Refah genopstod som Fazilet (Dydernes Parti) med Erbakan som dukkefører, men også Fazilet blev forbudt, og i 2001 erkendte Erdogan og partiets anden unge komet, Abdullah Gül (der havde stillet op som formand for Fazilet og blev slået knebent af et medlem af den gamle garde), at Erbakans æra var forbi. Sammen med andre yngre løver som den senere parlamentsformand Bülent Arinc og det unge stortalent Ali Babacan brød de med deres mentor og dannede AKP.

Det nye parti markerede adskillelsen fra Erbakans traditionelt antivestlige kurs med en u-vending på 180 grader i holdningen til tyrkisk EU-medlemskab, ligesom det nedtonede det religiøse aspekt til neutralt 'værdibaseret' og kaldte sig konservativt i den kemalistiske tradition.

Sammenbrud og reformer

Fornyelsen gav pote – vælgerne var trætte af de gamle partiers vanedannende korruption, den galopperende inflation og statens og militærets inkompetence, da en jordskælvskatastrofe indtraf i 1999. Og da en økonomisk krise i 2001 halverede den tyrkiske liras værdi på en enkelt nat efter et heftigt skænderi mellem præsidenten, Ahmet Sezer, og premierministeren, Bülent Ecevit, i Det Nationale Sikkerhedsråd, var sammenbruddet uundgåeligt.

Bataljen drejede sig om den manglende kontrol med finanssektoren efter en stribe bankkrak, og den førte til, at IMF overtog styringen af den økonomiske politik som modydelse for substantielle lån. Da et nyvalg blev udskrevet i utide til november 2002, stod AKP klar som tillokkende alternativ til roderiet.

De 'nye' islamister gik straks i gang, og med hjælp fra bl.a. den næstkommanderende på den danske ambassade i Ankara – Danmark havde EU-formandskabet i første halvdel af 2002 – blev der bundet

sløjfer på en stribe reformpakker, der alle var målrettet til genopretning af økonomien; og accept af Europa-Kommissionens årlige 'karaktergivning' banede vej for den tyrkiske ansøgning om fuldt medlemskab.

Pakkerne omfattede privatisering af offentlige virksomheder, demokratisering af retssystemet, ny familievalgning, neutralisering af militærets politiske dominans, ytrings- og pressefrihed, udvidet ret til at etablere politiske partier, en moderne arbejdsmarkedspolitik, liberal markedsøkonomi og ligestilling mellem kønnene – hvor det dog kneb en smule, bl.a. blev et forslag om at straffe utroskab med fængsel trukket tilbage.

Også på det ømskindede politiske område, det kurdiske spørgsmål, var AKP åben for løsninger, der brød med den hidtidige eksklusion af kurdisk kultur som farlig for enhedsstaten.

Valgsejren rensede ud i partifaunaen, idet kun AKP og Atatürks gamle republikanske CHP kom i parlamentet med 358 pladser til AKP, 178 til CHP plus ni 'uafhængige' kurdiske løsgængere. Reformpakkerne blev vedtaget i lempeligt tempo, der ikke udfordrede det vagtsomme militær, stadig med flertal i Det Nationale Sikkerhedsråd som 'rådgivende' overregering.

AKP undlod i første omgang at antaste militæret direkte, men indledte en kulturkamp med krav om fjernelse af forbudet mod kvinders hovedtørklæder i institutioner og i uddannelsessystemet, ligesom en gradvis, men effektiv udskiftning af embedsmænd i sikkerhedstjenester, politi og statsbureaukrati blev indledt.

En vigtig medspiller i den proces var som nævnt Hizmet, hvis glatbarberede moderate islamisme (ikke ulig Det Muslimske Broderskabs oprindelige program i Egypten), var velegnet til infiltration af statslige institutioner indefra som en slags

Strategien har hele tiden været at erobre den sekulære stat indefra og om-danne den til en islamisk domineret republik, der legitimerer rollen som muslimsk regional stormagt, som masserer de sunni-muslimske arabiske massers politiske aspirationer og tager parti for disses krav om politisk råderum.

hjelpetropper i AKP's uerklærede krig mod den sekulære stat.

Et skridt frem – og to tilbage

I januar 2005 blev Tyrkiet anerkendt som ansøger til fuldt medlemskab af EU. Reformpakkerne havde virket efter hensigten, og AKP kunne begynde en egentlig demokratiseringsproces med EU som løftestang: Eliminering af militærets politiske rolle og forhandling med kurderne om en række kulturelle rettigheder, bl.a. øget ytringsfrihed og ret til at under-vise på kurdisk. PKK, der er på EU's og USA's terrorlister, erklærede flere ensidige våbenhviler, og et begyndende retsopgør om statslige overgreb i det sydøstlige Tyrkiet blev indledt.

Forholdet til kurderne i Nordirak blev normaliseret som optakt til økonomisk eksport-ekspansion, og en opblødning af Tyrkiets politik på Cypern resulterede i Annan-planen i 2004, hvor den tyrkiske minoritet stemte for en genforening – som så blev afvist af den græske side. Det vakte vrede i Ankara, at EU, trods løfter om det modsatte, indlemmede den græske del af øen i fællesskabet.

En møntreform blev iværksat sideløbende med en stram finanspolitik, der nedbragte inflationen til encifrede procenter, beskæftigelsen og konkurrenceevnen steg, og sundheds- og socialvæsen blev forbedret. Om end det aldrig er blevet perfekt, kan almindelige mennesker i det mindste se en læge.

Men gradvis gled EU-ambitionen i baggrunden, og en begyndende islamisering af samfundet blev indledt, i begyndelsen med et markant nybrud i udenrigspoli-

tikken, formuleret af Erdogans rådgiver og senere udenrigsminister, Ahmet Davutoğlu, der efterfulgte sin chef som premierminister og leder af AKP. Han havde i en bog genoplivet Necmettin Erbakans idé fra 1970'erne om et mellemøstligt fællesmarked med Tyrkiet i en ledende økonomisk og politisk rolle, hvilket ville føre til mindre afhængighed af Europa og USA.

Med den endelige eliminering af militæret som politisk faktor indledte AKP – som nævnt ivrigt bistået af Fetullah Gülen's Hizmet-kadrer – en arrestationsbølge af officerer, bureaukrater og journalister, der blev anklaget for at forberede kup mod regeringen i den angivelige hensigt at føre Tyrkiet 'tilbage til kemalismen'.

Noget var der om snakken: Pensionerede officerer havde lagre af våben og syslede med blueprints for et kup, men Erdogan benyttede den bagatelagtige sag til at fængsle modstandere i hundredevis – heraf flere end 200 officerer, bl.a. tidligere generalstabschefer, der intet kendskab havde til kupmagerne. Fængselsdomme blev afsagt i skueprocesser, der bevirkede, at moderate og liberale grupperinger, der hidtil havde støttet AKP som det mere spiselige alternativ til den kemalistiske stat, trak deres støtte.

Men da havde AKP konsolideret sin magt, inklusive i hovedparten af de toneangivende massemedier, og havde udenrigspolitisk vendt sig fra EU – de sidste fem år er kun ét kapitel åbnet i den formelle forhandlingsprocedure. Strategien har hele tiden, kan man se nu, været at erobre den sekulære stat indefra og om-danne den til en islamisk domineret republik, der legitimerer rollen som muslimsk

>>>

regional stormagt, som masserer de sunni-muslimske arabiske massers politiske aspirationer og tager parti for disses krav om politisk råderum.

I den proces er bruddet med Israel et afgørende element såvel som bruddet med Bashar al-Assads Syrien. Af begge grunde vakler Tyrkiets NATO-alliance, hvilket har vist sig i afvisningen af at lade amerikanske fly angribe Islamisk Stat fra Incerlik-basen i det sydlige Tyrkiet, ligesom tyrkernes politik i Syrien er på kollisionskurs med USA's i krigen mod Islamisk Stat og i spørgsmålet om det syriske regimes overlevelse.

Tyrkiet er fast besluttet på at vælte Bashar al-Assad, hvor Vesten i stigende grad kalkulerer med hans overlevelse for at undgå en truende balkanisering ved at sikre det syriske statsapparats overlevelse.

Forklaringen er enkel: Tyrkerne er sunni-muslimer, al-Assad er alawit, en shia-sekt. Vesten er som pragmatisk sekulær spiller interesseret i stabilitet uanset Assads religion; for AKP er der tale om både et eskatologisk opgør med en vantro antikrist og realpolitik gående ud på at inddæmme og helst eliminere kurdernes ambitioner om selvstændighed i Syrien-Irak, der ikke kan undgå at smitte af på kurderne i Tyrkiet.

Individualismen og islamismen

Men det virkelige problem er tabet af den politiske uskyld, AKP blev forbundet med i 2002, og som for mange er afløst af det mismod, Yildiz Akdogan udtrykte på sin Facebook-væg i 2014.

To begivenheder illustrerer dette mismod: Protesterne i juni 2013 mod ekspropriering af en grøn plet, Gezi Park, der er udset til butikscenter i osmannisk stil som kopi af den imperiale kaserne, der lå på stedet tidligere.

Demonstrationerne, der begyndte som fredelige miljøprotester og bredte sig til de

tyrkiske storbyer, var først og sidst vendt mod Erdogans demokatur-tendens med invasion af privatsfæren, hvor han gav gode råd om, hvordan tyrkerne bør føre sig frem i deres soveværelser, så republikken producerer flere børn.

Men modsætningerne går dybere – de handler om individets behov over for kollektivets krav, ikke kun om sekulære værdier over for islamisk tankegang, men om republikkens selvforståelse, knæsat under kemalismen, hvor individet er til for staten, ikke omvendt.

Problemet er bare, at halvdelen af tyrkerne bl.a. som en følge af AKP's reformer i begyndelsen af 00'erne nu hylder en 'vestlig' individualisme, mens den anden halvdel er forblevet i det islamiske, 'kollektive', eller om man vil 'autoritetstro' verdensbillede, der var gældende i det 20. århundrede.

Erdogan tilsatte en neo-osmannisk vision til denne tankegang, der satte Koranens værdiskala over individets behov. Og han gjorde det med henvisning til sit flertal blandt vælgerne – at det var hans legitime billet til den fuldkomne magt. Han blev – i lighed med andre muslimske magthavere som fx præsident Mohammed Morsi og hans efterfølger, Abdel Fattah el-Sisi, i Egypten – ekskluderende frem for inkluderende.

Det gik godt, så længe økonomien gik godt med vækstrater i østasiatisk format; men nu, hvor den er fladet ud med en inflation vippende omkring de frygtede to cifre, er islamisternes magi blegnet. Årsagen er dels efterklangen af finanskrisen, dels at det arabiske forår kom i vejen for ekspansion i den arabiske verden og endelig, at Tyrkiet har været tvunget til at følge de amerikanske sanktioner mod Teheran.

Men kun delvist – elementer i korrupsionsskandalen december 2013, der eks-

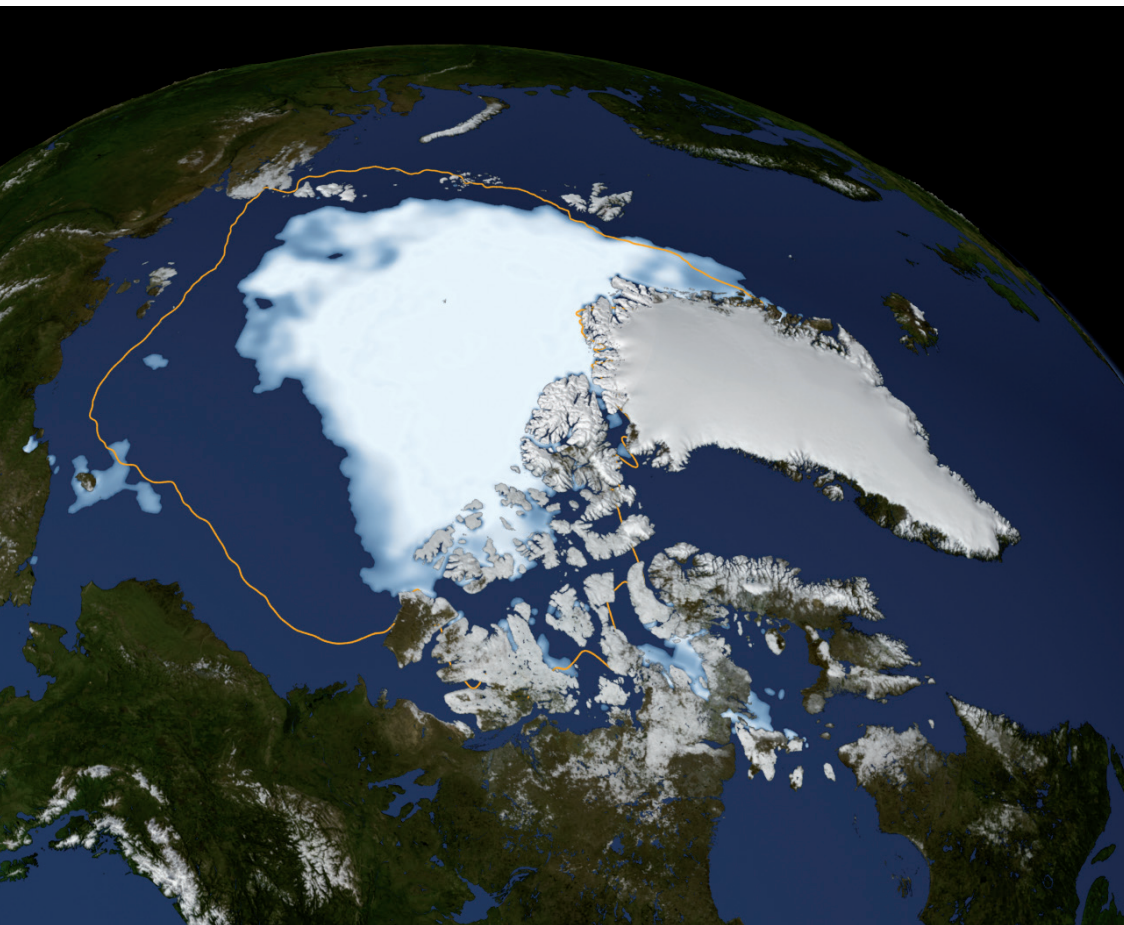
ponerede Erdogans fravær af moralsk bonitet, var direkte udløbere af sanktionerne. Tyrkiet betalte energi fra Iran med guldbarrer, da normale bankprocesser var suspenderede som følge af sanktionerne, hvilket medførte et sindrigt system af bestikkelser og hvidvask af pengebeløb, udført af nøglepersoner i finanstillsyn, embedsværk og regering.

Samtidig afsløredes fifleri med offentlige licitationer, der udelukkende gik til AKP's støtter med returkommissioner i milliard-klassen – ifølge Kerim Balci blev

licitationsloven ændret 156 gange for at imødekomme skiftende tilbudsgiveres interesser. Resultatet blev, at de såkaldt 'varme investeringer', altså kortvarige indlån fra udlandet, blev trukket ud af tyrkisk økonomi, hvorefter bankerne ikke kunne forstrække Erdogan med de lån, han behøvede for at gennemføre sine ambitiøse projekter, herunder en tunnel under Bosporus og en ny lufthavn.

Og nu har han mistet sit absolutte flertal i Nationalforsamlingen. Det store spørgsmål er, om han er blevet klog af skade.

Arktis: Havisudbredelsen målt den 26. august 2012 sammenlignet med den gennemsnitlige minimumsudbredelse fra 1979 til 2010 (den orange linje).

GRAFIK: NASA/Goddard Space Flight Center Scientific Visualization Studio, 2015

Diplomatspillet om Nordpolen

Af Ole Lorenzen

Isen er stærkt på retur i det arktiske område om sommeren. Det åbner nye muligheder for sejlads, turisme, fiskeri og efterforskning efter olie eller andre værdifulde råstoffer. Og dermed også for et omfattende diplomatisk spil om rettigheder til sejlruiter, undergrunden og beskyttelsen af det meget følsomme miljø.

Allerede i 1922 kunne fangerne i det arktiske område berette om, at der var begyndt at være mindre is i området om sommeren end tidligere. Siden er det gået stærkt. Kurven for isens forsvinden er nærmest identisk med kurven for det stigende forbrug af fossile brændstoffer og dermed udledningen af CO₂ i atmosfæren.

Den 25. februar i år nåede udbredelsen af isen i Arktis formentlig det laveste topunkt, der er målt siden de årlige målinger begyndte i 1978. Normalt ville isen fortsætte med at tiltage frem til midten af marts, men det er der ifølge DMI intet, der tyder på i skrivende stund. Om det betyder, at sommeren vil byde på det laveste lavpunkt er ikke til at sige. Det afhænger af, hvordan sommeren bliver.

Men det er ikke noget urealistisk scenario, at Arktis om en årrække vil være fuldstændigt isfrit i kortere perioder om sommeren.

Mere hav giver flere muligheder

Når isen forsvinder, åbner det naturligvis en række muligheder, der ikke hidtil har været der. Hvis der er fisk, kan der fiskes. Fragtskibe får nye muligheder for at fragte Asiens varer til Europa. Der kan søges efter værdifulde råstoffer i undergrunden. Og velhavende turister kan opleve at have været på Nordpolen.

Dermed opstår spørgsmålene: Hvordan skal fiskeriet reguleres, så bestandene ikke tager skade? Hvem kontrollerer fragtruterne? Hvem ejer undergrunden? Og hvad nu, hvis et krydstogtskib med 5.000 mennesker ombord forulykker, eller en supertanker fyldt med råolie slår læk?

Disse spørgsmål, og hvordan landene omkring Arktis og i resten af verden forholder sig til dem, har flere danske forskningsinstitutioner på det seneste beskæftiget sig med og udgivet rapporter om.

Samtidig intensiveres det diplomatiske spil mellem landene i det arktiske område, og overvejelserne rummer også spørgsmålet: Udløser spillet om Arktis en international krise eller ligefrem en spændt situation?

I tre rapporter fra henholdsvis Center For Militære Studier ved Københavns Universitet, DIIS og Forsvarsakademiet

>>>

Ole Lorenzen er journalist og deltog i februar i år i SDU's efteruddannelseskursus for journalister 'Arktis – klodens nye hotspot'.

(Kina, Grønland, Danmark – konsekvenser og muligheder i Kinas Arktispolitik. Center for Militære Studier, Københavns Universitet, 2014; *Arktiske Usikkerheder*. DIIS, 2014; *Ruslands strategi i Arktis*. Forsvarsakademiet, 2014.) er konklusionen samstemmende, at der ikke er nogen grund til at tro, at Arktis i sig selv vil udløse en spændt situation eller ligefrem en militær konflikt.

Denne vurdering deles af professor i statskundskab ved Norges Arktiske Universitet Rasmus Bertelsen, der følger udviklingen fra sin stol i Tromsø:

“Der er ringe grund til at tro, at der vil udvikle sig en egentlig militær konflikt om Arktis. Langt de fleste formodede ressourcer befinder sig i områder, hvor der ikke er tvivl om rådighedsretten”, siger Rasmus Bertelsen.

Artisk Råd

Arktisk Råd er det internationale forum, hvor alle emner på nær de militære og de territoriale ejerforhold vedrørende den arktiske udvikling drøftes.

Finland tog i 1989 initiativ til at samle de otte arktiske lande til et møde, der primært handlede om de voksende miljøproblemer i Arktis. Processen udviklede sig til, at Arktisk Råd blev oprettet i 1996. De otte lande er Kongeriget Danmark, Norge, USA, Canada, Rusland, Sverige, Finland og Island. Desuden er der seks permanente medlemmer af rådet, der repræsenterer de seks oprindelige folkefærd, der lever i Arktis.

Dertil kommer, at en række lande har fået observatørstatus, hvilket giver ret til at deltage i rådets møder og deltage i debatten. Den fremmeste observatør er Kina, hvis strategi for Arktis vil blive beskrevet senere. EU har søgt om lov til at blive permanent observatør, men er ikke lukket ind i varmen endnu.

Arktisk Råd er en mellemstatslig organisation, og der kan således kun træffes beslutninger i enighed, og der er ingen sanktionsmuligheder ved brud på indgåede aftaler. Først for ganske nylig fik rådet i øvrigt sit eget faste sekretariat med base i Tromsø i Norge.

Formandskaberne er to-årige og går på skift mellem de otte lande. Canada afsluttede sit andet formandskab den 24-25. april i år med et ministermøde. Mødet bekræftede Kirunadeklarationen, og USA overtog formandskabet. USA's fokus de næste to år vil være at forbedre levevilkårene for de oprindelige befolkninger, sikre freden og stabiliteten i Arktis og fortsætte indsatsen mod klimaforandringerne.

Ruslands udenrigsminister Sergej Lavrov kom ikke, hvilket førte til spekulationer om en forbindelse til konflikten i Ukraine. Svaret er snarere, at miljøministeren, der kom i stedet, passede bedre til mødets dagsorden. Og dermed er det en bekræftelse på, at andre konflikter ikke synes at forstyrre det arktiske samarbejde.

Kirunadeklarationen

Den første runde formandskaber sluttede den 15. maj 2013 i Kiruna i Sverige med vedtagelsen af Kirunadeklarationen.

Den fastslår den gode udvikling i samarbejdet og anerkender, at der er en lang række hensyn at tage til det arktiske område for så vidt angår de mennesker, der bor der, miljøet og udnyttelsen af ressourcerne. Og den fastslår, at der er grund til at agere mod den globale opvarmning som følge af udledningen af drivhusgasser.

Endelig understreger den alle medlemsstaters interesse i, at udviklingen og samarbejdet om Arktis skal udvikle sig fredeligt og konstruktivt. Havde der stået det

modsatte, havde det nok også vakt mere opsigt.

I Kiruna blev der desuden nedsat en række arbejdsgrupper, der skulle fremlægge rapporter med anbefalinger til det videre arbejde på ministermødet den 24.-25. april. Det var også i Kiruna, at det blev besluttet at oprette det faste sekretariat i Tromsø. Endelig blev Kina, Indien, Japan, Singapore og Sydkorea budt velkomne som faste observatører i Arktisk Råd.

Kinas strategi for Arktis

Kina har i lang tid været interesseret i Arktis. Både ud fra en strategi om at virke som en stormagt i det internationale spil, men også ud fra et ønske om at være med i kampen om råstofferne i Arktis, både dem på land og de mulige under havbunden.

Kinas Arktispolitik er udførligt beskrevet i *Kina, Grønland, Danmark – konsekvenser og muligheder i Kinas Arktispolitik*. Kinas interesse for minedrift i Grønland er velkendt. Mindre kendt er det vel, at den største udenlandske ambassade i Reykjavik er Kinas. Kina og Island har indgået frihandelsaftaler, der utvivlsomt er en del af begrundelsen for Islands manglende interesse for medlemskab af EU.

Og med den smeltende is øjner Kina pludseligt muligheden for at forkorte sejl-ruten fra Kina og til de attraktive markeder omkring Atlanterhavet. Der spares både tid og store mængder brændstof ved at sejle nord om Rusland og gennem Nordøstpassagen til Europa, og muligheden for at sejle med større skibe, der ikke skal gennem Malaca-strædet og Suezkanalen, er der også.

Kina købte tidligt en isbryder af Ukraine og byggede den om til Xuelong, der kan bryde is i 1,2 meters tykkelse. Xuelong gennemsejlede Nordøstpassagen og lagde til kaj i Reykjavik i 2012. Kina har også en

forskningsstation på Svalbard. Kina har underskrevet Svalbardtraktaten og har som sådan adgang til forskning og andre aktiviteter på Svalbard.

I rapporten fra Center For Militære Studier er konklusionen, at Kinas interesser i Arktis alene er økonomiske. Disse interesser tilgodeses ikke ved en aggressiv fremfærd eller forsøg på at militarisere Arktis. I stedet er det vigtigt for Kina at fremstå troværdig på den internationale scene og argumentere for synspunktet om, at udviklingen i Arktis er af interesse ikke bare for landene omkring, men for hele det internationale samfund.

Arctic 5

Arctic 5 er nok bedst kendt i Danmark, fordi daværende udenrigsminister Lene Espersen den 29. marts 2010 holdt ferie i stedet for at deltage i et møde i Arctic 5, men i stedet sendte justitsminister Lars Barfoed. USA's daværende udenrigsminister Hillary Clinton deltog og betegnede senere mødet som vigtigt.

Afbuddet blev anledningen til en langvarig storm mod Lene Espersen, som til sidst førte til hendes afgang som konservativ partiformand i januar 2011. Om hendes tilstedeværelse på mødet i Arctic 5 havde gjort nogen nævneværdig forskel er nok tvivlsomt. Men signalet om ikke at ville mødes med Hillary Clinton var det afgørende.

Arctic 5 er de fem lande, der har grænser til havet omkring Nordpolen: Kongeriget Danmark, Norge, Rusland, USA og Canada. Det er de fem lande, der har territorialkrav i Arktis og blandt andet skal finde ud af, hvem der ejer Nordpolen.

Det ironiske ved Lene Espersens udebliivelse er, at det faktisk var hendes forgænger som udenrigsminister, Per Stig Møller, der tog initiativet til at skabe Arctic 5 under Arktisk Råd. Det siges da også, at

>>>

Arctic 5 er nok bedst kendt i Danmark, fordi daværende udenrigsminister Lene Espersen den 29. marts 2010 holdt ferie i stedet for at deltage i et møde i Arctic 5, men i stedet sendte justitsminister Lars Barfoed. USA's daværende udenrigsminister Hillary Clinton deltog og betegnede senere mødet som vigtigt.

Per Stig Møller protesterede voldsomt internt i regeringen, da han blev klar over Lene Espersens afbud.

Den 2. august 2007 anbragte en privat – officielt – ekspedition ved hjælp af en avanceret miniubåd et russisk flag af titanium på bunden af havet under Nordpolen. Som da USA satte det amerikanske flag på månen, hævdede Rusland ikke på den baggrund, at Nordpolen er russisk. Fra meget gammel tid er det ellers det at sætte et flag først, der markerer retten til et område.

I Martin Breums bog *Når Isen Forsvin-der* (Gyldendal, 1. udgave 2011, revideret udgave 2013) er processen nøje beskrevet. Der er voldsomme spændinger mellem Rusland og den øvrige verden oven på EU's udvidelse mod Øst og Ruslands fremfærd i Georgien og over for Estland, Letland og Litauen.

Per Stig Møller undfanger ideen om, at de fem lande med grænse til Det Arktiske Ocean skal samles og underskrive en erklæring om at dele oceanet fredeligt og i henhold til de internationale traktater herom. "Jeg konstaterer, at Danmark kan tage et initiativ og gøre noget ved det. USA kunne ikke gøre det, for russerne vil aldrig skrive under på noget i USA. Rusland ville af samme grund aldrig kunne tage initiativet. Norge og Danmark kunne, og så gjorde jeg det", siger Per Stig Møller i bogen.

Ilulissat-erklæringen

Det skulle vise sig ikke at blive nogen nem proces, men faktisk lykkes det efter heftige diplomatiske bestræbelser at samle de fem lande i den grønlandske by Ilulissat. Og

den 28. maj 2008 kan Per Stig Møller sidst på eftermiddagen fortælle den forsamlede verdenspresse, at de fem lande er nået til enighed.

Med Udenrigsministeriets egne ord: "Mødet resulterede i vedtagelsen af en politisk erklæring, Ilulissat-erklæringen, som sender et stærkt politisk signal til både de lokale befolkninger og til resten af verden om, at de fem kyststater vil handle ansvarligt, når det gælder den fremtidige udvikling i Polarhavet. Landene har politisk forpligtet sig til at løse uoverensstemmelser gennem forhandlinger, og har dermed forhåbentligt én gang for alle aflivet myterne om et kapløb mod Nordpolen."

De fem lande har gentagne gange siden bekræftet, at de agter at stå ved erklæringen.

Hvem ejer Nordpolen?

Med Ilulissat-erklæringen står det klart, at FN's havretskommission bliver det forum, hvor ejerforholdene til Det Arktiske Ocean og Nordpolen skal afgøres. Processen med at anmelde krav har allerede været i gang i en årrække, men blev for alvor interessant for de danske medier i efteråret 2014, hvor Danmark officielt afleverede sit krav. Et krav der er ganske omfattende, og som går helt fra Grønland tværs over Nordpolen til den russiske territorialgrænse.

Kravet blev opfattet som værende meget aggressivt over for Rusland, og udenrigsministeriets embedsmænd har siden forsikret igen og igen, at det er et forhandlingsoplæg.

Rusland og Norge har lavet en aftale om grænsedragningen, og Norge har ikke

meldt krav ind, der berører det område, inklusive Nordpolen, som Danmark har rejst krav på. USA's krav ud for Alaska er beskedne med begrænsede overlapninger til det russiske, og USA gør ikke krav på Nordpolen. I det hele taget er USA's interesse i Arktis beskedne, og Arktis er ikke noget, der ifølge pålidelige kilder optager Pentagon (USA's forsvarsministerium) stort.

Det efterlader Canada, Rusland og Kongeriget Danmark tilbage.

Afgørende for ejerskabet af Nordpolen er Lomonosovryggen, der strækker sig på havbunden tværs over oceanet. Tilhører den Kongeriget, som det hævder, er Nordpolen en del af det. Tilhører den Rusland, som Rusland hævder, er den russisk. Det kommer de næste mange, mange års juridiske og diplomatiske diskussioner til at handle om.

Hvad vil Putin?

I januar i år udgav Forsvarsakademiet ved Ph.d., adjunkt Jørgen Staun en rapport *Ruslands strategi for Arktis*. Jørgen Staun argumenterer overbevisende for, at Ruslands udenrigspolitik i vid udstrækning er et anliggende for præsidenten, og altså p.t. Vladimir Putin, således som det før præsidenterne var generalsekretærene for kommunistpartiet og før dem igen zarerne. Og som nævnt i indledningen er hovedkonklusionen, at der ikke er grund til at tro, at Rusland vil bruge Arktis til at skabe en egentlig diplomatisk eller militær konflikt. Arktis bruges som led i Putins bestræbelser på at genskabe Rusland som en international stormagt, men først og fremmest er Ruslands interesse i Arktis af økonomisk karakter.

Ganske mange af verdens tilbageværende olie og naturgasreserver skønnes at befinde sig i Barentshavet ved Ruslands nordkyst. Med den lave oliepris i øjeblikket er fore-

komsterne imidlertid ikke økonomisk interessante. Dertil kommer, at Rusland ikke selv har teknologien til at bore efter ressourcer på meget dybt vand under arktiske forhold. Hertil skal Rusland bruge teknologi fra udlandet, og derfor rammer de internationale sanktioner på grund af situationen i Ukraine hårdt. De forhindrer nemlig de store internationale olie- og gasselskaber i at samarbejde med de russiske. Derfor har Rusland vendt sig lidt mod Kina, men er samtidig nervøs for, at Kina får en for stor økonomisk indflydelse.

Herredømmet over Nordøstpasset spiller derudover også en rolle i den russiske strategi.

Men Rusland har altså valgt en lidt mere tilbageholdende stil end Kongeriget, når det gælder de territoriale krav. Ruslands krav går således ikke helt til territorialgrænsen ved Grønland, således som Kongerigets går helt til Ruslands grænse. Rusland har indtil nu valgt at stille, hvad man kunne kalde realistiske krav, hvor Kongeriget er det maksimale.

Ruslands endelige krav til kontinentalsokkelen ventes senere i år eller i 2016. Der vil det vise sig, om Rusland så vil bruge samme taktik som Danmark.

Kongeriget Danmark i Arktis

Igennem hele denne artikel er Danmark konsekvent omtalt som Kongeriget Danmark eller blot Kongeriget. Det skyldes den enkle kendsgerning, at hvis ikke Danmark og Grønland indgik i et rigsfællesskab, havde Danmark ingen interesser i Arktis. Noget grønlandske politikere og diplomater nok skal gøre opmærksom på, hvis Udenrigsministeriets embedsmænd eller danske politikere kommer til at tale om "de danske interesser i Arktis". Intet tyder på, at der i de dele af Det Arktiske Ocean, der måtte blive tildelt Kongeriget, findes nævneværdige ressourcer, der kan

>>>

udnyttes. Hvorfor så den store interesse?

Det har daværende udenrigsminister Martin Lidegaard gjort meget klart i Martin Breums bog *Balladen om Grønland* (Gyldendal, 2014):

“Den indflydelse, vi har på de internationale regler og den politik, der skal føres i Arktis i fremtiden, er rigtig meget værd i geopolitisk forstand. Det betyder, at vi bedre kan forfølge Danmarks overordnede udenrigspolitiske interesser og mål. Vi kan arbejde for trygge rammer for Danmark, arbejde på at den danske befolkning kan leve i sikkerhed; vi kan sikre multilaterale rammer, der skaber så store muligheder for små landes indflydelse som muligt, fredelig konfliktløsning, godt miljø og en socialt afbalanceret udvikling. Alle disse helt vitale interesser får vi en

mulighed for at varetage aktivt, fordi vi er forbundet med Grønland. Uden Grønland kunne vi ikke tillade os nær samme styrke i stemmeføringen, og det gælder også ud over den arktiske region – bare i lidt mere overført betydning.”

Så Danmark har i kraft af Grønland en stor international stemme.

Hvad så med Danmark og Arktis på det meget lange sigt? Rasmus Bertelsen har også indgående studeret udviklingen i Rigsfællesskabet, helt fra da Island var en del af det. Han er overbevist om, at Grønland før eller siden vil forlade Rigsfællesskabet på samme måde som Island.

“Og det vil jo så gøre Danmark til det første postarktiske land” siger Rasmus Bertelsen eftertænksomt.

Kirgisistan – EU's nøgle til Centralasien

Af Johannes Stenbæk Madsen

Da den Kirgisiske Republiks præsident, Almazbek Atambaev, den 25. marts i år rundede sit besøg hos den franske præsident, François Hollande, af med en fælles pressekonference, understregede han, at Kirgisistan nok ikke var et stort land, men at det var 'en lille nøgle' til Centralasien. Taget landets uformelle status som det mest åbne og demokratiske land i Centralasien i betragtning var ordene velvalgte.

Dets status var også afspejlet i antallet af de møder på højt politisk niveau, som Atambaev havde i løbet af sin to uger lange Europatur. I forlængelse af mødet med Hollande mødtes han med formanden for Det Europæiske Råd, Donald Tusk, formanden for Europa-Kommissionen, Jean-Claude Juncker, samt formanden for Europa-Parlamentet, Martin Schultz. Forinden mødet med Hollande og EU-institutionernes ledere var Østrigs og Schweiz' præsidenter værter for Atambaev, og efter møderne i Paris og Bruxelles var han i Berlin til samtaler med kansler Angela Merkel og præsident Joachim Gauck.

De mange møder med europæiske statsledere er også bemærkelsesværdige, fordi den kirgisiske regering og landets parla-

ment (Jogurku Kenesh) i de seneste to år har taget beslutninger, der i stigende grad vil knytte landet til Rusland, som EU for tiden har rettet sanktioner mod. Dette afspejler, hvad der kan karakteriseres som en multi-vektor-politik, i henhold til hvilken den kirgisiske regering kombinerer et stadig tættere samarbejde med Rusland, fx via sit medlemskab af den Eurasiske Økonomiske Union, med et nært økonomisk og udenrigspolitisk samarbejde med både Europa, USA, Japan og Kina.

Det særlige forhold til Rusland blev også demonstreret for nyligt, da Atambaev den 16. marts, inden Europaturen, mødtes med præsident Vladimir Putin i Sankt Petersborg.

EU i Kirgisistan

Anerkendelse af Kirgisistan som et relativt åbent, demokratisk og sekulært islamisk land placeret mellem Ruslands nabostat Kasakhstan og Kina og geografisk tæt på fundamentalistiske grupper i bl.a. Afghanistan gør, at samarbejdet med landet må betragtes som vigtigt og enestående for EU og dets medlemsstater.

En 'Partnerskabs- og Samarbejdsaftale' har været fundamentet for en fast etableret politisk dialog mellem EU og Kirgisistan siden 1999. Dertil kommer en

>>>

Johannes Stenbæk Madsen er sektionschef på EU-Delegationen i Bishkek med ansvar for udviklingssamarbejdet med Kirgisistan. De synspunkter, der gives udtryk for i denne artikel, står for forfatterens egen regning og afspejler ikke nødvendigvis Europa-Kommissionens holdning eller mening.

Udsigt over den kirgisiske hovedstad, Bishkek.

FOTO: Johannes Stenbæk Madsen, 2015

‘Strategi for Centralasien 2007-2013’ og senest en ‘Landstrategi’ og et ‘Indikativt Flerårsprogram for Kirgisistan 2014-2020’, der har defineret rammerne om udviklingsarbejdet og den finansielle støtte, som EU har ydet til Kirgisistan.

Den politiske dialog udspiller sig i flere formelle fora, inklusive et Samarbejdsråd og et Samarbejdsudvalg på regerings- og embedsmands-niveau samt et Parlamentarisk Samarbejdsudvalg, der har årlige møder, som på skift afholdes i Bruxelles og Bishkek. Dertil kommer mere specifikke dialoger vedrørende menneskerettigheder

og civilsamfund, handel og politikområderne uddannelse og social bistand, hvor EU yder budgetstøtte.

Kort sammenfattet er EU’s målsætninger at konsolidere demokratiet, reducere fattigdommen, opnå en bæredygtig økonomisk udvikling samt at styrke den nationale sikkerhed, forsoning, sammenhæng samt det regionale samarbejde. Samarbejdet kan således medvirke til at sikre politisk stabilitet via robuste demokratiske institutioner og statslig overholdelse af menneskerettigheder.

Parallelt med den politiske dialog finan-

sierer EU forskellige udviklingsprogrammer, der i 2014 ledte til betaling af mere end 27 mio. euro i støtte til Kirgisistan. Heraf var 11 mio. euro betalinger af direkte budgetstøtte til regeringen for rettidig gennemførelse af aftalte reformer inden for uddannelse og social bistand. Dertil kom væsentlige betalinger til infrastrukturprojekter inden for transport og sanitet samt til projekter inden for politi, retsvæsen og administration af bevægelser over landets grænser.

Under det indikative flerårsprogram for 2014-2020 har EU bevilget 184 mio. euro fra det såkaldte udviklingsamarbejdsinstrument (Development Co-operation Instrument, DCI), hvilket repræsenterer en stigning på 74 pct. i forhold til bevillingen for perioden 2007-2013. For perioden 2014-2020 har EU valgt at koncentrere støtten til Kirgisistan på tre sektorer: retsstaten (Rule of Law), uddannelse samt udvikling af landdistrikterne med ca. 40 pct. til hver af de to sidstnævnte og ca. 20 pct. til udvikling af retsstaten, herunder støtte til valgreformer.

Etableringen af den Kirgisiske Republik

Sovjetunionens formelle opløsning i december 1991 var fundamentet for etableringen af Kirgisistan som en selvstændig stat, hvilket formelt blev en realitet den 31. december 1991. Landets første præsident var Askar Askaev, der som etnisk kirgiser, anerkendt videnskabsmand og siddende præsident for den Kirgisiske Sovjetrepublik var et naturligt valg for en relativt unionsbejget befolkning. Ved det første præsidentvalg i oktober 1991 vandt Askaev således en stor valgsejre – dog uden modkandidater.

Askaev formåede med en forholdsvis åben og liberal økonomisk politik at blive ved magten indtil 2000. Anklager om valgsvindel og et stadigt mere anstrengt

forhold til parlamentet og mellem Askaevs nordlige og den sydlige politiske elite kulminerede i 2005 i et udenomsparlamentarisk magtskifte i kølvandet på voldelige sammenstød mellem demonstranter og regeringens sikkerhedsapparat.

Ved det efterfølgende valg blev Kurmanbek Bakiev, med vælgerbase i det sydlige Kirgisistan, valgt som præsident. Dennes regeringsperiode var karakteriseret af en fortsættelse af et omfattende privatiseringsprogram og den politiske elites konsolidering af magten bl.a. via politisk motiverede mord og korruption. Dette kulminerede på ny i folkelige demonstrationer og endnu et udenomsparlamentarisk magtskifte i april 2010.

Bakiev flygtede først fra hovedstaden Bishkek til sin base i det sydlige Kirgisistan og fik senere asyl i Hviderusland. Den dag i dag søger regeringen at få ham udleveret med henblik på retsforfølgelse og tilbagekrævning af den formue på udenlandske bankkonti, som han formodes at have akkumuleret på ulovlig vis i sin regeringstid.

Efter dennes afsættelse blev der etableret en overgangsregering, hvor den erfarne tidligere sovjet-diplomat, perestrojka-loyalist og første kirgisiske ambassadør til De Forenede Stater, Roza Otunbaeva, blev indsat som præsident.

Hun besad denne post indtil præsidentvalget i december 2011, hvor Atambaev blev valgt.

Sprog, kulturer og etniske spændinger

De fem tidligere sovjetrepublikker, Kasakhstan, Kirgisistan, Turkmenistan, Tadsjikistan og Usbekistan, betegnes under ét Centralasien. Mens det tadsjikiske sprog med sine persiske rødder adskiller sig fra de øvrige, er kirgisk, kasakhisk, turkmensk og usbekisk beslægtet med tyrkisk.

Kirgisk tales af 4,1 mio. af landets 5,7 mio. indbyggere, mens russisk, der

>>>

Til forskel fra de politiske systemer i de omkringliggende lande, Usbekistan, Tadsjikistan, Turkmenistan og Kasakhstan, sikrer den kirgisiske forfatning samt den relativt høje troværdighed af det seneste parlamentsvalg i oktober 2010, at parlamentet har en stærk og til tider dominerende rolle i kirgisisk politik.

samtidig er det mest udbredte fremmedsprog, tales af godt 2,5 mio. Usbekisk er modersmålet for de 14 pct. af Kirgisistans befolkning, der er etniske usbekere. Ca. 7 pct. af landets befolkning er etniske russere, hvoraf hovedparten bor i og omkring Bishkek, som for de fleste nyankomne fremstår som en smeltedigel af euro-asiatisk etnicitet.

Etniske spændinger mellem usbekere og kirgisere har imidlertid manifesteret sig flere gange. I forbindelse med Bakievs afsættelse i 2010 var der voldelige sammenstød mellem kirgisere og usbekere i de store byer i den sydlige del af landet, især i landets næststørste by, Osh, hvor godt halvdelen af befolkningen er usbekere. Sammenstødene skønnes at have resulteret i ca. 400 omkomne, heraf hovedparten var usbekere. Områder i usbekiske bydele i Osh blev rømmet og er fortsat affolket på trods af myndighedernes indsats med oprydning og genopbygning af nedbrændte bygninger.

Porøse grænser

Kirgisistans geografi er på mange måder exceptionel. Dets 200.000 km² er placeret i et af verdens mest bjergrige områder med flere bjerge på over 7.000 m. En bjergkæde deler landet fra øst til vest og virker som en fysisk grænse mellem hovedstaden Bishkek og Issyk Kul-søen i nord og landets anden- og tredjestørste byer, Osh og Jalal-Abad, i syd.

Af landets syv regioner (oblaster) er Batken i sydvest ikke bare den mest afsides beliggende i forhold til hovedstaden, men også den mindst udviklede. Dertil kommer, at Batken deler lange grænse-

strækninger med nabolandene Usbekistan og Tadsjikistan, hvoraf mange endnu ikke er formelt afmærkede. Batken rummer desuden usbekiske og tadsjikiske enklaver beliggende i områder, hvor adgangen til vand, græsningsarealer og handelsveje er årsag til sammenstød mellem på den ene side kirgisiske og på den anden side usbekiske og tadsjikiske befolkningsgrupper. De tre største af i alt seks enklaver er Sokh og Shakhirimardan med usbekere samt Vorokh med en befolkning af tadsjikisk herkomst.

Flere gange om året er der skudvekslinger mellem kirgisiske og usbekiske eller tadsjikiske grænsevagter, nogle gange med dødelig udgang. Men selv om den politiske retorik generelt er uforsonlig og stærkt nationalistisk, har landenes politiske ledere formået at forhindre en eskalering af disse lokale konflikter til nationalt niveau.

Det kommende parlamentsvalg

Den siddende regering hviler på et relativt smalt flertal på 69 mandater fra tre koalitionspartier i det 120 medlemmer store Jogurku Kenesh. Til forskel fra de politiske systemer i de omkringliggende lande, Usbekistan, Tadsjikistan, Turkmenistan og Kasakhstan (for ikke at nævne nabolandet Kina), sikrer den kirgisiske forfatning samt den relativt høje troværdighed af det seneste parlamentsvalg i oktober 2010, at parlamentet har en stærk og til tider dominerende rolle i kirgisisk politik.

Regeringskoalitionen består af partierne SDPK (det social-demokratiske parti i Kirgisistan), som i 20 år var ledet af Atambayev, men nu er ledet af Bakyt Beshimov

med 26 mandater, Ar-Namys (værdighed) under ledelse af Felix Kulov med 25 mandater samt Ata-Meken (vores fædreland), som er ledet af Omurbek Tekebaev med 18 mandater.

I parlamentet er oppositionen repræsenteret af landets største parti, Ata-Zhurt (hjemstavnspartiet), oprindeligt dannet af den tidligere præsident Bakiev, nu ledet af Kamchybek Tashiyev med 28 mandater, og Respublika, som er ledet af en af landets rigeste mænd, Omurbek Babanov, med 23 mandater.

Parlamentsvalget, der ifølge planen skal afholdes i oktober 2015, er kun det andet i landets historie, hvor der er en reel chance for at udfaldet vil afspejle befolkningens politiske præferencer og blive afgørende for sammensætningen af en ny regering.

Atambaev har ved flere lejligheder understreget over for Kirgisistans internationale partnere og ikke mindst EU, at troværdigheden af de kommende valg er særdeles afgørende for landets fremtid. I forbindelse med præsidentens besøg i Bruxelles og møder med EU's daværende ledere i september 2013 anmodede han specifikt om EU's hjælp til at sikre frie og retfærdige valg med henvisning til en konkret plan om og behov for finansiel støtte til at introducere moderne teknologi til afholdelse af valgbehandlingen.

Regeringen har siden været i gang med at implementere en ambitiøs plan om at registrere alle landets borgere digitalt med biometrisk information (foto og fingeraftryk) bl.a. med henblik på at minimere risikoen for valgsvindel.

Selv om administrationen ved udgangen af april var nået langt, er der fortsat et stykke vej til, at alle borgere er registreret, og et nyt, digitalt folkeregister efter planen kan anvendes som grundlag for etablering af en ny, troværdig vælgerliste. Landets valglov er blevet ændret, således

at vælgere kun kan bevise deres identitet ved fremvisning af pas eller ID-kort med biometrisk information, og at stemmer nu kan afgives og optælles elektronisk.

De nye tiltag har fået en blandet modtagelse i befolkningen, og forfatningskammeret i landets højesteret forventes at skulle behandle flere klager i denne forbindelse. Dertil kommer nye rapporter i de kirgisiske medier om, at flere tusinder af ny-udstedte biometriske pas måske er blevet udstedt til ikke-kirgisere.

Hvad enten det nye valgssystem kommer på plads inden parlamentsvalget i oktober eller ej, bliver det interessant at følge valget, og ikke mindst om en gentagelse af de voldelige sammenstød mellem etniske usbekere og kirgisere, der fulgte i kølvandet på afsættelsen af Bakiev, kan undgås.

Det handler om økonomien

Den kirgisiske økonomi og landets basale infrastruktur led kraftigt under Sovjetunionens kollaps. Med et BNI pr. indbygger på 1.210 USD er landet i dag at regne blandt lavere mellem-indkomstlande såsom Nigeria, Indien og Indonesien.

Den siddende regering har været ledet af statsminister Djoomart Otorbaev siden april 2014. Otorbaev var den fjerde statsminister og regeringsleder under Atambaev, og eftersom han i skrivende stund netop har taget sin afsked, vil landet kunne byde den femte velkommen (den tidligere økonomiminister, Temir Sariev, blev udnævnt som statsminister den 2. maj).

Regeringen har i det forløbne år været vidne til en markant nedgang i økonomien primært forårsaget af den økonomiske opbremsning i Rusland, hvor mange kirgisere arbejder og sender penge hjem til familien i Kirgisistan. Ud over pengeoverførslerne fra udlandet, der bidrager til mere end 30 pct. af landets BNP, er dets økonomi stærkt afhængig af udvindingen

>>>

og eksporten af guld. Hovedparten af guldet stammer fra en enkelt mine, Kumtor, der drives af det canadiske selskab Centerra Gold, hvoraf 33 pct. ejes af den kirgisiske stat. Aftalen med Centerra Gold har imidlertid været under genforhandling de seneste to år, stadig uden resultat, hvilket skønnes at være en af årsagerne til, at flere højtstående embedsmænd og ministre er trådt tilbage i den seneste tid.

Regeringen står desuden over for en energikrise, der bl.a. skyldes lave vandstande i de store vandreservoarer, der er betingelsen for den vandkraftforsyning, der sikrer mere end 90 pct. af landets elektricitetsproduktion og historisk set har gjort det til en netto-energieksportør.

Kirgisistans optagelse i toldunionen med Rusland, Kasakhstan og Hviderusland som i skrivende stund forventes at blive effektiv fra den 15. juni 2015 og i den Eurasiske Økonomiske Union med den samme gruppe lande plus Armenien står højt på den politiske dagsorden.

Dette skal ses i lyset af, at ikke bare den politiske elite, men også den brede befolkning generelt har positive associationer i forhold til Rusland, og der er en stærk bevidsthed om, at den kirgisiske økonomi er afhængig af Ruslands.

En spørgeundersøgelse gennemført af The International Republican Institute i februar 2014 giver et klart billede af befolkningens sympatier i forhold til omverdenen samt af, hvad der ligger dem mest på sinde op til det kommende parlamentsvalg. Adspurgt om, hvordan de vurderer forholdet mellem Kirgisistan og en række navngivne lande, svarede 95 pct. af en repræsentativ gruppe af kirgisere over 18 år, at Kirgisistans forhold til Rusland er 'godt'. Det samme sagde 79 pct. procent om Kasakhstan, 68 pct. om Tyrkiet, 54 pct. om Kina, 50 pct. om EU, 45 pct. om Japan og 35 pct. om USA.

Selv om begejstringen for Kirgisistans medlemskab af toldunionen med Rusland, Kasakhstan og Hviderusland faldt fra februar 2013 til februar 2014, svarede 49 pct. af de adspurgte i 2014, at de helt eller i nogen grad støtter landets optagelse i toldunionen. De tre vigtigste udfordringer, som befolkningen synes, Kirgisistan står overfor, var identificeret i spørgeundersøgelsen som henholdsvis 'arbejdsløshed', 'korruption' og 'økonomisk udvikling' i nævnte rækkefølge.

Kontroversielle lovforslag

Af de ting, der på det seneste har skabt mest opmærksomhed i EU, er to af det kirgisiske parlaments seneste lovinitiativer. Lovforslagene sigter, efter russisk model, mod at gøre det lovpligtigt for ikke-statslige organisationer, som modtager finansiel støtte fra udlandet, at registrere sig som 'fremmede agenter', samt at forbyde 'propaganda' til fordel for 'ikke-traditionelle seksuelle forhold'.

Mens det første forslag vil kunne give myndighederne vidtgående beføjelser i forhold til indhentning af oplysninger og begrænsninger af ikke-statslige organisationers handlefrihed, vil det andet kunne få meget drastiske konsekvenser for homoseksuelles mulighed for at leve frit. Dertil kommer, at begge love kan være i modstrid med menneskerettighedsbestemmelser i landets forfatning.

Lovforslagene affødte i første omgang en reaktion fra Europa-Parlamentet, som den 14. januar 2015 vedtog en resolution, der i stærke vendinger fordømte lovforslagene og lagde op til, at en endelig vedtagelse kunne få konsekvenser for EU's samarbejde med Kirgisistan.

Mens lovene endnu ikke er endeligt vedtaget ved redaktionens afslutning, er det i skrivende stund sandsynligt, at de vil blive vedtaget. Det vil herefter være muligt

for landets præsident at nedlægge veto og dermed udskyde en endelig vedtagelse. Endelig har forfatningskammeret mulighed for at erklære lovene forfatningsstridige og derigennem forsøge at forhindre, at de bliver effektive.

Når dette er sagt, er der ingen tvivl om, at de to lovforslag afspejler holdninger, der deles af store dele af den befolkning, som efter planen skal til stemmeurnerne

til oktober, og at et stort flertal af landets parlamentarikere har haft dette in mente ved behandlingen af lovforslagene.

Dette vil kunne sætte et ellers konstruktivt samarbejde mellem, på den ene side, et lille, ungt og dynamisk demokrati og, på den anden side, verdens største økonomi og nationalstatssammenslutning bestående af nogle af verdens ældste demokratier på prøve.

ILLUSTRATION: Project syndicate, 2015

Yemen: Fejlfortolket eller fejlslagen

Af Maria-Louise Clausen

Den 25. januar 2014 beskrev FN's daværende særlige udsending i Yemen, Jamal Benomar, transitionen i Yemen som en kilde til inspiration for andre arabiske lande. Godt et år senere er transitionen gået i stå, og landet står på kanten af borgerkrig.

Yemen er længe blevet beskrevet som et land på kanten; på kanten af økonomisk sammenbrud, på kanten af politisk kaos. Men indtil januar 2015 har politisk pragmatisme, komplicerede alliancer og en lang tradition for dialog gjort det muligt at opretholde facaden af en fungerende stat. Da den stærkt internationalt støttede præsident Hadi og hans regering valgte at træde tilbage den 22. januar 2015, blotlagde det ikke kun statens svaghed, men også at den tre år lange transition ikke havde formået at reformere det politiske system i Yemen.

Men hvordan kan den nuværende krise i Yemen bedst forklares? Hovedargumentet i denne artikel er, at et ensidigt fokus på simple dikotomier; sunni vs. shia, Iran vs. Saudi-Arabien eller USA vs. al-Qaeda slører for en reel forståelse af den politiske kompleksitet i Yemen og de reelle politiske og ikke mindst økonomiske udfordringer, som landet står overfor.

Men først lad os kikke lidt tilbage for at forstå, hvad der muliggjorde fremhævelsen af Yemen som et af det arabiske forårs succeser så sent som sidste år.

Det yemenitiske forår

Da de første yemenitiske demonstranter, inspireret af Ben Alis fald i Tunesien, gik på gaden i januar 2011, havde daværende præsident Salih tilsyneladende et fast greb om magten, selvom politisk ustabilitet snarere er reglen end undtagelsen i Yemen. Protesterne startede blandt unge universitetsstuderende, der ønskede en demokratisk og moderne stat.

Indledningsvis indtog den officielle opposition i Yemen, Joint Meeting Parties (JMP), der er en koalition af seks partier, herunder det sunni-muslimske Islah parti, en afventede position.

Dette ændrede sig i løbet af februar 2011, hvor de sluttede sig til protesterne og begyndte at kræve præsident Salihs afgang. Protesterne blev desuden støttet af huthierne, en oprørsbevægelse fra det nordlige Yemen, og en spirende uafhængighedsbevægelse i det tidligere Sydyemen kaldet Hiraak. Gradvist spredte protesterne sig til hele Yemen, og i løbet af foråret 2011 blev det klart, at præsident Salihs greb om magten var alvorligt svækket.

>>>

Maria-Louise Clausen er Ph.-d.-studerende ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.

Præsident Salih havde i en årrække prioriteret sin nære familie og især sin søn over andre politiske allierede. Dette havde skabt fundamentet for splid i Yemens øverste elite, særligt mellem præsident Salih og al-Ahmar familien, ledere af Yemens vigtigste stammeforbund Hashid og partiet Islah samt General Ali Mohsin, en magtfuld militærleder, der havde støttet Salih, siden han blev præsident i Nordyemen i 1978.

I marts 2011 blev mere end 50 ubevæbnede demonstranter dræbt, hvilket blev startskuddet til at centrale aktører sluttede sig til protesterne mod Salih. Særligt afgørende var det, at General Ali Mohsin ikke bare trak sin støtte, men også udkommanderede soldater fra 1. panserdivision, som han kontrollerede, til at beskytte demonstranterne i Sana'a.

På det tidspunkt var der frygt for, at situationen ville eskalere til borgerkrig. Det internationale samfund med Golf-landene i spidsen formulerede derfor en transitionsaftale, der skulle sikre en fredelig overgang fra præsident Salih til et nyt regime.

Efter kraftigt pres indvilligede præsident Salih i at træde tilbage og overlade præsidentembedet til sin vicepræsident, Abd Rabbu Mansur Hadi. Til gengæld fik Salih og hans nærmeste familie immunitet for forbrydelser begået før og under protesterne i 2011, og Salih fik lov til at fortsætte som formand for Yemens største parti, General People's Congress (GPC), der fastholdt 50 pct. af pladserne i et overgangsparlament, der også blev etableret som en del af transitionsaftalen. De øvrige pladser i parlamentet blev givet til oppositionspartiet, JMP.

Transitionsaftalen havde til formål at stabilisere det politiske system i Yemen, men selvom det lykkedes at forhindre borger-

krig i 2011, skabte transitionsaftalen samtidig grobunden for den nuværende krise ved at fortsætte ekskluderingen af ikke bare de unge demonstranter, men også huthierne og den sydlige uafhængighedsbevægelse Hiraak fra centrale politiske beslutninger.

Eliten beholder magten

Transitionsaftalen kan bedst beskrives som en reorganisering af politisk magt i Yemen, fordi magten reelt blev fastholdt hos den samme snævre elite, der havde styret Yemen siden 1990. Det var et valg, der blev truffet for at hive Yemen væk fra kanten af kaos, men samtidig var det et pragmatisk valg om at foretrække den kendte djævel.

Inddragelse og dialog var dog en vigtig del af transitionsaftalen; unge, kvinder, civilsamfundet og alle de politiske grupperinger, der i årtier havde haft begrænset indflydelse, fik mulighed for at påvirke det fremtidige politiske system i en omfattende National Dialog Konference (NDC). Dialogkonferencen var tilsyneladende en succes, men imens de udvalgte repræsentanter diskuterede fremtidens Yemen på luksushotellet Möwenpick i Sana'a, blev dagligdagen stadig sværere og sværere for almindelig yemenitter.

Gradvist mistede mange interessen i dialogen, og det internationale samfunds fremhævelse af Yemen som en succeshistorie vakte mindre og mindre genklang hos den brede befolkning.

Sunni vs. shia – en sekterisk konflikt?

Et dominerende perspektiv beskriver konflikten i Yemen som en konflikt mellem sunni- og shia-muslimere. Huthierne tilhører en særlig gren af shia-islam, kaldet zaydi, mens majoriteten i Yemen – ca. 65 pct. – er sunni-muslimere. Men på mange måder er zaydi-grenen af shia-islam

tættere på sunni-islam, som den praktiseres i Yemen end på shia-islam, som den praktiseres i Iran.

Historisk har der ikke været tradition for sekterisk konflikt i Yemen. Sekteriske forskelle spiller en rolle i den nuværende konflikt, men pointen her er, at det ikke bare er forkeret, men direkte hæmmende for en forståelse af den nuværende konflikt, hvis den primært forstås som en konflikt mellem sunni- og shia-muslimer.

Det skyldes at huthierne er et produkt af den yemenitiske politiske historie. Det er en oprørsbevægelse med en overvægt af zaydier, men bevægelsen har også sunni-muslimske medlemmer, inklusive religiøse ledere. Samtidig er det langt fra alle zaydier, der er en del af huthi-bevægelsen. Man kan derfor ikke forstå huthierne som en shia-muslimsk sekt, der kæmper for at sprede deres forståelse af islam. Men hvad driver så huthierne?

Der er særligt tre faktorer, der har formet den nuværende huthi-bevægelse: For det første politisk og økonomisk marginalisering. Zaydierne regerede Nordyemen indtil 1970, hvor det såkaldte imamat efter en otte år lang borgerkrig blev væltet og erstattet med den nuværende yemenitiske republik. Siden 1970 har zaydierne levet på kanten af den yemenitiske stat, både bogstaveligt talt, da de er centreret i området Sa'ada, der ligger op mod grænsen til Saudi-Arabien, men også ved at Sa'ada i meget begrænset omfang fik tilført ressourcer fra den yemenitiske stat, hvilket har ført til udbredt fattigdom og manglen udvikling i området.

For det andet har præsident Salih støttet udbredelsen af salafisme og wahhabisme i Sa'ada. Wahhabismen er kommet til Yemen fra Saudi-Arabien, blandt andet via migrantarbejdere, der konverterede i Saudi-Arabien og derefter vendte tilbage

til Yemen. I løbet af perioden blev der åbnet skoler og moskeer med støtte fra Saudi-Arabien, der spredte salafismen som et alternativ og en udfordring af zaydiernes høje status, der på trods af imamatets ophør i 1962 fortsat blev respekteret i Sa'ada. Dette førte til en styrkelse af zaydi-identiteten, særligt hos unge mænd.

Og endeligt skete der for det tredje en militarisering af konflikten fra 2004. I 2004 sendte præsident Salih militæret til Sa'ada for at anholde Hussein al-Huthi, huthiernes daværende leder, på grund af hans kritik af regimet. Hussein al-Huthi blev dræbt, og konflikten eskalerede til en cyklus af kampe og våbenhviler indtil 2010. Regimets hårdhændede reaktion i Sa'ada skabte udbredt vrede og mistillid mod staten og hæren, også blandt ikke-zaydier i Sa'ada. General Ali Mohsin, der blev anset for at være den mest magtfulde mand efter præsident Salih, førte an i angrebene mod huthierne.

Dette forklarer, hvorfor huthierne specifikt angreb den såkaldte Firqa-lejr (division), hjemsted for 1. panserdivision, der var ledet af General Ali Mohsin, da de overtog hovedstaden Sana'a i september. Ali Mohsin undslap og flygtede ud af Yemen.

Det var disse faktorer, der formede huthi-bevægelsen til en gruppe med begrænset tiltro til den politiske elite i Sana'a efter årtiers marginalisering og økonomisk udsultning. Da huthierne overtog Sana'a i september 2014 var det med stor folkelig opbakning, netop fordi de fokuserede på behovet for økonomiske og politiske reformer, herunder en indsats mod korrupsion, og selvfølgelig frem for alt etablering af sikkerhed. Temaer der vækker bred genklang i Yemen – uanset om man er zaydi eller sunni.

Det er en ofte gentaget sandhed at saudierne foretrækker et stabilt, men svagt Yemen. Sagt med andre ord ønsker saudierne hverken en stærk udfordrer eller totalt kaos i deres baghave.

Iran versus Saudi-Arabien

Det næste dominerende perspektiv beskriver konflikten i Yemen som en stedfortræderkrig mellem Iran og Saudi-Arabien.

Der er ingen tvivl om, at især Saudi-Arabien er en central aktør i Yemen, og at Saudi-Arabien opfatter Iran som en potentiel regional trussel. Men saudiernes politik i Yemen skal primært forstås som et forsøg på at forhindre det yemenitiske kaos i at brede sig ind over de to landes fælles grænse.

Der er et regionalt aspekt i den nuværende konflikt i Yemen, som er blevet vigtigere og vigtigere, efterhånden som krisen har fået lov til at udvikle sig, men det er ikke det samme som, at krisen bedst forstås igennem en regional linse.

Det er en ofte gentaget sandhed at saudierne foretrækker et stabilt, men svagt Yemen. Sagt med andre ord ønsker saudierne hverken en stærk udfordrer eller totalt kaos i deres baghave. Yemen har primært bevæget sig på kanten af kaos, så saudierne har prioriteret at forhindre, at det kaos spreder sig ind over deres grænse. Det fysiske symbol på dette er den igangværende konstruktion af en næsten 1.800 km mur på grænsen mellem de to lande som et fysisk forsøg på at inddæmme Yemen.

Men det sker også ved, at saudierne køber sig til indflydelse, både ved direkte støtte til den yemenitiske stat og ved støtte til udvalgte sheiker og andre vigtige personer. I takt med at huthiernes indflydelse voksede, blev Saudi-Arabien i stigende grad bekymret ved udsigten til at have et Iran-venligt regime i Yemen.

I løbet af 2014 forholdt regimet i Riyadh sig afventende over for huthiernes fremmarch i Yemen. De fleste observatører af relationen mellem Yemen og Saudi-Arabien har peget på to mulige årsager til dette. For det første at det saudiske regime forberedte sig på en reorganisering i forbindelse med King Abdullahs sygdom og efterfølgende død, og for det andet at huthierne indledningsvist havde fokus på økonomiske og politiske reformer uden direkte at udfordre præsident Hadis position.

Men mens saudierne forholdt sig afventende, greb Iran muligheden og placerede huthierne ind i en fortælling, hvor den iranske model gradvist spredtes over Mellemøsten, én hovedstad af gangen.

Relationen mellem huthierne og Iran har to dimensioner; hvad der er, og hvad der kan blive. Der går sejlivede rygter om våbenleverancer fra Iran til huthierne, men hvorvidt og i hvilket omfang er vanskeligt at dokumentere. Under alle omstændigheder er det usandsynligt, at huthierne har ageret som agenter for Iran.

Huthierne selv anerkender gerne en vis beundring for Iran og særligt Hizbollah, men har indtil videre benægtet, at de er afhængige af iransk assistance. Iran derimod tager gerne æren for huthiernes bedrifter, men iagttagere peger på, at disse udtalelser skal forstås i sammenhæng med et iransk ønske om at skabe en fornemmelse af forsat fremdrift og fremtid for den iranske revolution. Det betyder dog ikke, at den nuværende sympati og udveksling ikke kan udvikle sig.

Uafhængigt af den præcise relation mellem huthierne og Iran, så booster huthier-

nes øgede indflydelse i Yemen i øjeblikket Irans regionale indflydelse. Samtidig kan den saudisk-ledede intervention og begrænsede bistand tvinge huthierne til at søge tættere bånd med Iran. Det er dog tvivlsomt, om iranerne vil være villige til eller i stand til at erstatte de store økonomiske bidrag, som Saudi-Arabien og de øvrige Golfstater har givet Yemen.

Men tilbage står, at relationen mellem huthierne og Iran har forudsætningerne for at blive en selvopfyldende profeti – hvis de øvrige internationale aktører, herunder Saudi-Arabien og de øvrige Golfstater, samt USA og EU, vender ryggen til Yemen.

Konflikten i Yemen har udviklet sig til en arena for en regional magtkamp mellem Iran og Saudi-Arabien. Saudi-Arabien og Golf-landene er uden tvivl bekymrede over Irans stigende indflydelse i Mellemøsten, inklusive i Yemen. Det gælder særligt Saudi-Arabien, der opfatter det som en trussel mod deres regionale lederskab.

Det regionale element spiller altså en rolle i forhold til at forklare, hvorfor Saudi-Arabien intervererede i Yemen, men det kan ikke forklare huthiernes hidtidige fremmarch. Huthierne er først og fremmest en national yemenitisk gruppe, noget de også selv fremhæver igen og igen. Deres kamp var en kamp mod marginalisering og for øget politisk indflydelse mere end en kamp for at skabe et nyt imamat og da slet ikke en kamp for at øge Irans indflydelse i Yemen.

Efter huthiernes magtovertagelse har de styrket deres bånd til Iran, men det ændrer ikke ved, at huthierne først og fremmest har en national dagsorden.

Al-Qaeda på den Arabiske Halvø

Det sidste perspektiv fokuserer på truslen fra al-Qaeda på den Arabiske Halvø, kaldet AQAP og den amerikanske indsats

for at inddæmme, hvad amerikanerne har beskrevet som den største trussel mod USA. Yemen analyseres som en fejlslagen stat, der bedst forstås og håndteres som et udklækningssted for terrorister.

I det lys skulle man tro, at de yemenitiske ledere ligger søvnløse over truslen fra AQAP – hvis AQAP kan true verdens største militærmagt, så burde den yemenitiske stat være en formsag. Men AQAP har traditionelt ikke været blandt de mest magtfulde aktører i Yemen eller den største interne trussel mod det siddende regime.

Det amerikanske fokus på AQAP som hovedfjende er hverken blevet delt af Salih eller Hadi, da de har mødt langt alvorligere udfordringer mod deres autoritet. Selvom AQAP's aktivitet har været stærkt opadgående de seneste år, kan man argumentere for, at AQAP er et symptom på den manglende økonomiske og politiske udvikling fremfor en afgørende linse, der kan hjælpe os til at forstå det nuværende politiske kaos i Yemen.

Præsident Obama fremhævede i september 2014 antiterror-indsatsen i Yemen som et positivt eksempel for lande som Syrien og Irak. Præsident Hadi blev set som en loyal allieret i kampen mod terror, der til gengæld nød godt af amerikansk støtte. Men selvom præsident Hadi på den ene side var og er afhængig af international opbakning, så underminerede hans tætte samarbejde med amerikanerne samtidig hans legitimitet i Yemen.

Helt afgørende er droneangrebene og det generelle antiterror-samarbejde mellem Yemen og USA generelt upopulært i Yemen, også blandt det overvældende flertal, der ikke støtter AQAP.

Desværre for Hadi har en stor del af vreden over de amerikanske droneangreb været rettet mod ham og hans styre, fordi han tillod USA at gennemføre angreb på

>>>

yemenitisk jord. Ydermere blev præsident Hadis samarbejde med amerikanerne og de øvrige vestlige lande set som udtryk for svaghed, hvor Hadi af sine politiske fjender kunne fremstilles som en marionetdukke, der besad præsidentposten på eksterne magters nåde.

Samtidig betyder amerikanernes manglende forståelse af den yemenitiske kontekst, at deres handlinger uforvarende kan styrke AQAP i interne magtkampe i Yemen. Et eksempel på det sidste er, at amerikanerne gennemførte flere droneangreb i Yemen efter præsident Hadis fratrædelse i januar 2014. Det var måske et amerikansk forsøg på at signalere til AQAP, at den nuværende krise ikke hæmmer USA's evne til at gennemføre angreb i Yemen, men angrebene støttede samtidig AQAP i deres propagandakrig mod huthierne. AQAP brugte droneangrebene til at anklage huthierne for at samarbejde med USA, fordi huthierne tilsyneladende accepterede, at droneangrebene fortsatte.

AQAP har aktivt forsøgt at skabe en forståelse af, at konflikten mellem huthierne og AQAP er en konflikt mellem sunni- og shia-muslimer. Som allerede beskrevet har der ikke været tradition for sekteriske konflikter i Yemen, men på grund af huthiernes hårdhændede behandling af politiske modstandere har der været en bevægelse, hvor flere ser AQAP som en modvægt til huthierne.

Dette ses også ved, at nogle stammer, der tidligere kæmpede mod AQAP, nu har allieret sig med AQAP i kampen mod en fælles fjende, huthierne. Samtidig har det nuværende sikkerhedsvakuum generelt øget AQAP's muligheder for at agere i Yemen. Den reelle trussel fra AQAP er dog svær at bedømme. Vurderinger af AQAP's størrelse svinger fra nogle få hundrede til flere tusinde, men det præcise antal og deres styrke er umuligt at bekræfte. Den

tidligere præsident Salih overdrev jævnligt truslen fra AQAP som en metode til at øge amerikansk bistand, mens han reelt i perioder samarbejdede med AQAP for blandt andet at nedkæmpe huthierne. Der er dog ingen tvivl om, at utilfredsheden med det amerikanske antiterrorprogram er større end opbakningen til AQAP. Det er derfor mange yemenitter, der mener, at AQAP ville blive mere svækkede af, at amerikanerne afslutter fremfor fortsætter deres droneprogram.

Alternative perspektiver

De tre tilgange til en forståelse af Yemen giver os hver især en brik i forståelsen af Yemen, men der er yderligere to faktorer, der bør inddrages, nemlig den svage yemenitiske stat og den økonomiske situation i Yemen. Den yemenitiske stat spiller ofte en sekundær rolle i forhold til personlige netværk og stammerelationer. Det har to konsekvenser:

For det første har et begrænset netværk af aktører infiltreret staten og alle de formelle beslutningsstrukturer. Kontrol med staten er vigtig, fordi den giver adgang til ressourcer, der finansierer dette netværk, men det er sjældent i de formelle statsinstitutioner, at afgørende beslutninger træffes.

For det andet har den yemenitiske stat i det meste af Yemens historie haft begrænset rækkevidde. Den yemenitiske stat kan ikke levere de mest basale ydelser, så stammer og andre ikke-statslige aktører varetager mange funktioner, som man ellers ville forvente var statens opgave for eksempel relateret til sikkerhed. Da yemenitterne demonstrerede mod præsident Salih i 2011, var håbet, at transitionen ville medføre politiske og økonomiske reformer. Da det ikke skete, mistede staten yderligere legitimitet, og det var med til at skabe en politisk åbning for huthierne.

Den anden faktor, Yemens økonomiske

kaos, er helt afgørende. Uafhængigt af den politiske situation er økonomien faretruede tæt på et totalt kollaps. Yemen har længe levet for lånte penge, særligt tilskud fra Saudi-Arabien og Golfstaterne, og denne kilde er med huthierne magtovertagelse svundet ind.

Den økonomiske situation var med til at skabe opbakning til huthierne, der markedsførte sig som en ny start, der lovede at bekæmpe korrupsion og gennemføre økonomiske reformer. Men det viste sig hurtigt at være nemmere sagt end gjort for huthierne, særligt fordi de generelt virkede uforberedte på at gennemføre reelle reformer. Faktum er, at allerede inden den saudisk-ledede intervention levede mere end 50 pct. af befolkningen i Yemen under fattigdomsgrænsen. Interventionen har yderligere forværret den humanitære situation, samtidig med at det på nuværende tidspunkt er uklart i hvilket omfang Saudi-Arabien eller andre eksterne aktører har lagt en strategi for den fremtidige genopbygning af Yemen. Det er svært at se, hvordan der kan skabes politisk stabilitet i Yemen uden seriøs opbakning fra internationale donorer, herunder Golf-landene.

Hvad så nu, Yemen?

Denne artikel har argumenteret for, at simple dikotomier ikke kan forklare den nuværende krise i Yemen. Situationen i Yemen er kompleks og tæt forankret i den lokale yemenitiske politiske historie med et væld af aktører, der på skift samarbejder og modarbejder hinanden. Det er den nationale kontekst, der er afgørende for Yemens fremtid. Samtidig er det dog også klart, at Yemens fremtid ikke kan forstås uafhængigt af regionale aktørers interesser. Selvom konflikten oprindeligt var en håndterbar national magtkamp, har den nu udviklet sig til en regional styrkeprøve med sekteriske elementer. Huthierne havde indled-

ningsvist en vis opbakning i den almindelige yemenitiske befolkning, fordi de markedsførte sig selv som et alternativ til de eksisterende eliter og den fastkørte politiske transition, samtidig med at de lovede økonomiske reformer.

Deres indledende popularitet gav dem en unik mulighed for at skabe reel politisk forandring ved at inddrage alle de grupper, der både før og efter præsident Salihs afgang blev ekskluderet fra det politiske system. Men allerede inden den saudisk-ledede intervention var de ude af stand til at leve op til deres løfter. I stedet for at genstarte implementeringen af resultaterne af den Nationale Dialog forsatte huthierne deres militære kampagne i samarbejde med tidligere præsident Salih.

Salih har forsat betydelig magt i Yemen, herunder kontrol med dele af den yemenitiske hær. Men alliancen mellem huthierne og Salih kan bedst beskrives som ustabil. Samtidig har huthierne mødt stærk modstand i det sydlige Yemen.

Præsident Hadi har fået bred opbakning fra både nabolandene i Golfen og fra Vesten, men reelt er det svært at se, hvordan Hadi kan komme til at fungere som en reel præsident, især fordi han hverken har stor legitimitet, folkelig opbakning eller militær styrke. Det er vanskeligt at forestille sig, at han kan fungere som samlingspunkt for et forenet Yemen, herunder undgå at Sydyemen kræver uafhængighed. Siden 2007 har Sydyemen haft en voksende uafhængighedsbevægelse, som sandsynligvis vil være blevet styrket af huthiernes brutalitet i Aden.

Konklusionen er derfor, at der i øjeblikket ikke er nogen, der kontrollerer – eller har potentiale til at kontrollere – hele Yemen. I stedet kontrollerer forskellige grupper forskellige områder, og Yemen ligner et land i borgerkrig.

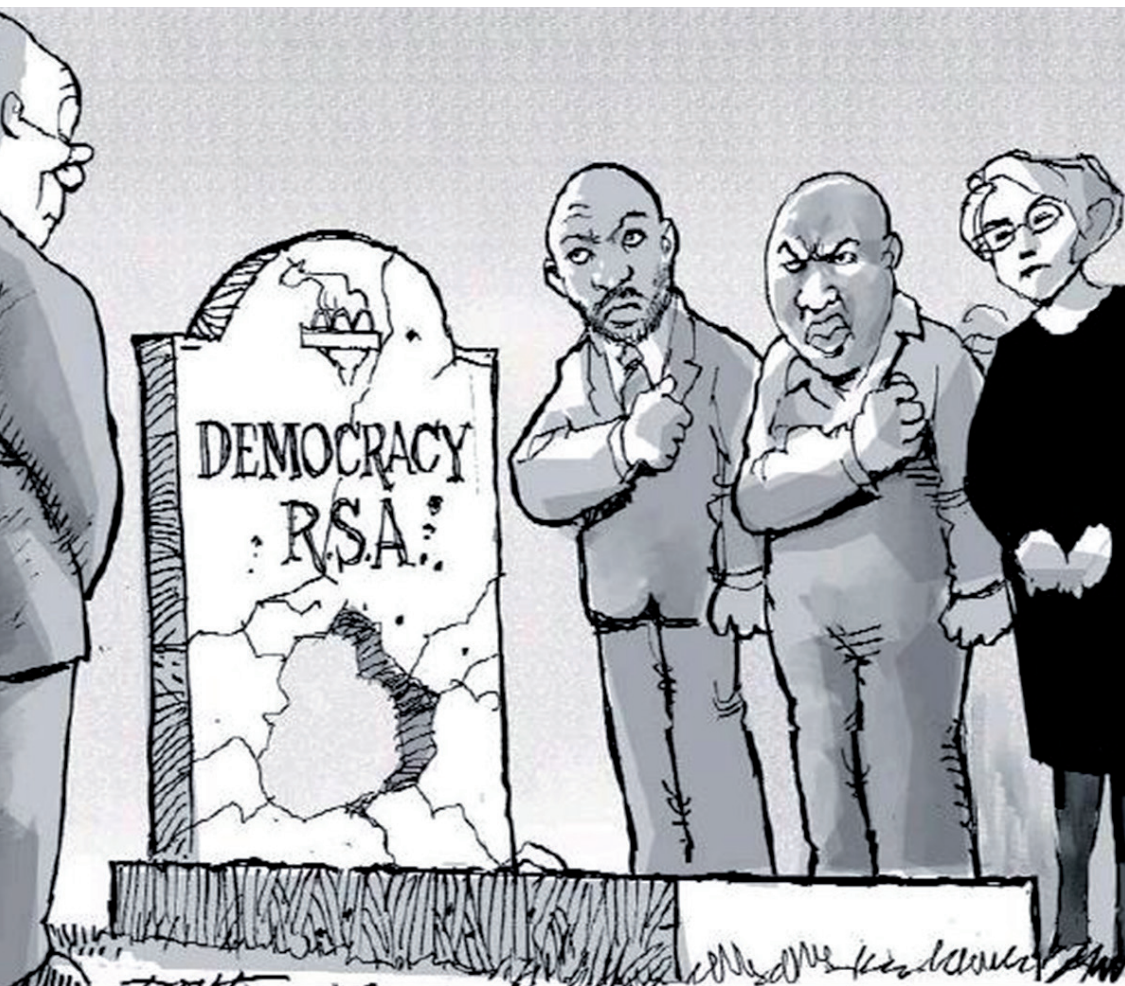

ILLUSTRATION: Dov fedler, 2015

Hvad nu, Sydafrika?

Af Jørgen Elklit

Da apartheid blev afskaffet i 1994 var håbet at drømmene fra Freedom Charteret nu ville gå i opfyldelse: Et samfund, hvor alle blev behandlet ens og ordentligt, og som byggede på demokratiske værdier, grundlæggende menneskerettigheder og social retfærdighed. Dette mål er langt fra nået, og det er svært at tro på, at det er det centrale for den nuværende generation af ANC-politikere.

Torsdag den 12. februar 2015 blev en historisk trist dag i Sydafrika, på linje med valgdagen 26. maj i 1948, der gav National Party den valgsejr, der muliggjorde en mere bevidst og intensiv gennemførelse af apartheid, 11. februar 1966, hvor District Six i Cape Town blev erklæret et whites only-område, massakren i Soweto 16. juni 1976 eller dagen for mordet på Steve Biko den 12. september 1977.

Torsdag den 12. februar i år var nemlig den dag, hvor præsident Jacob Zuma holdt sin 'State of the Nation Address' (SONA i sydafrikansk politikerlingo) i et fællesmøde med parlamentets to kamre ved starten på en ny parlamentarisk termin. Det nye parlament (efter 1994) har overtaget tidligere sydafrikanske parlaments tradition med, at den-

ne begivenhed bruges til forskellige festlige markeringer, hvor især de kvindelige deltagere – og parlamentarikere – bruger anledningen til at klæde sig fint og festligt ud, ofte i dyrt design, noget af det grænsende til aftenrober, der ville gøre sig til et hofbal.

Ikke alle festede

Men festen i år fik et andet forløb end normalt.

To af partierne, EFF og DA, var ikke i festgalla, og der var absolut ingen feststemning. EFF står for Economic Freedom Fighters, et nyt parti, der under ledelse af Julius Malema blev det tredje største parti ved valget i maj 2014, hvor det var ganske nyt. Malema er dog velkendt i Sydafrika, idet han har været en provokerende, flabet og populistisk leder af ANC's ungdomsforbund, som han blev smidt ud af, fordi partitoppen – og ikke mindst præsident Zuma – blev træt af at høre på ham, især da hans kritik begyndte at rette sig mod dem selv.

EFF er vanskeligt at placere ideologisk, blandt andet fordi det taler med flere tunger: Nogle er marxistisk-leninistisk-fanonistisk inspireret, andre almindeligt venstreorienterede, nogle nærmest liberale – og nogle kritiske iagttagere har også set fascistoide elementer i partiet, så

>>>

Jørgen Elklit er professor i statskundskab ved Aarhus Universitet og gennem mange år valg- og demokratarådgiver mm. i en række lande, inklusive Sydafrika.

forvirringen er betydelig. Hertil bidrager det, at partiuniformen ikke bare er røde baretter (af og til skiftet ud med en sikkerhedshjelm), men også røde overalls, for de kvindelige parlamentarikere somme tider en rød kittel.

EFF's parlamentarikere optræder af og til i denne uniformering i parlamentet og andre steder, dels vel for at provokere, dels for at fastholde forestillingen om at være det arbejdende folks sande repræsentanter. Og derfor mødte EFF frem til præsidentens og parlamentets SONA-event i deres almindelige røde mundering.

Det andet stilbrud stod DA, Democratic Alliance, for. DA er det primære oppositionsparti i parlamentet, hvor det dels prøver at holde fast i sin progressivt-liberale arv fra tidligere partidannelser med udgangspunkt i den hvide dele af Sydafrikas befolkning, dels forsøger at fremstå som et parti for alle i Sydafrika, og som derfor har fået et markant sort og farvet indslag.

Partiet står især stærkt i Cape Town og Western Cape-provinsen, hvor man begge steder fik absolut flertal ved valget i 2014, hvilket er en torn i øjet på ANC, som gerne vil kunne kontrollere alle Sydafrikas ni provinser. DA syntes, at man ville benytte lejligheden til at signalere, hvor dårligt man synes, at det hele går i den såkaldte regnbuenation, så alle mødte op klædt i sort, som til en begravelse (af Sydafrikas demokrati).

Så var scenen sat!

Forventning om ballade

Dagene før talen var præget af spekulationer om, hvad der mon ville komme til at ske, for eksempel om EFF ville holde fast ved, at de havde ret til at spørge Zuma om, hvornår han vil tilbagebetale den del af overforbruget på opgraderingen af hans bopæl – Nkandla i KwaZuluNatal – som opbudsmænd mener, han skal betale til-

bage til staten, fordi den ikke har nogen reel sikkerhedsmæssig betydning. Og forventningerne om ballade holdt absolut stik

Det startede med optøjer uden for parlamentet, hvor nogle af DA's repræsentanter fik politiets kærlighed at føle. Og det fortsatte ved begyndelsen af mødet, hvor både parlamentarikerne og de tilstedeværende journalister pludselig opdagede, at mobil- og internetforbindelse ud af huset var umuliggjort, fordi alle signaler blev jammet. Efter en del råberi blev det ændret, så der igen blev fri adgang til kommunikation mellem omverdenen og parlamentet.

Den officielle forklaring er, at der var tale om en teknisk fejl, hvilket ingen tror på, så forskellige undersøgelser er undervejs.

Zumas tale blev efter de indledende velkomstfraser afbrudt af et af EFF's medlemmer, der bad parlamentsformanden om lov til at stille et spørgsmål til præsidenten, når han nu for en gangs skyld var i salen, nemlig om han i talen ville komme ind på spørgsmålet om tilbagebetaling af Nkandla-millionerne.

Anmodningen blev afvist, og det samme blev et par andre EFF'er, der med forskellige formuleringer spurgte om det samme. Til sidst fik EFF at vide, at hvis de ikke holdt mund og lod Zuma holde sin tale – som jo faktisk var dagsordenens eneste punkt – så ville de blive gelejdet ud af salen! Det holdt dem som forventeligt ikke tilbage, og pludseligt var der i salen et mylder af parlamentsbetjente og andre, der under en del håndgemæng førte alle EFF'erne ud af salen.

Det var her ikke mindst bemærkelsesværdigt, at de officielle tv-transmissioner under disse tumulter forblev fastlåst på formandspladsen, så ingen tv-kiggere kunne se, hvad der foregik – kun lyden

gik igennem. Så SABC's følgtighed over for systemet fremstod som vigtigere end den journalistiske dækning af en central begivenhed i landets politiske historie.

TV så heller ingen anledning til at vise, hvorledes præsidenten under disse tumulter blot sad afventende, grinende ad det hele, sikker på, at han og hans folk havde fat i den lange ende!

Da så roen indfandt sig igen, tog DA fat. De ville vide, om der blandt de personer, der havde fjernet deres parlamentariske kolleger fra EFF, var medlemmer af politiets sikkerhedsstyrker, som jo ikke hører under parlamentet, og som derfor måtte have optrådt på vegne af den udøvende magt, dvs. i sidste ende præsidenten, som altså på det alvorligste havde krænket parlamentets integritet og forbrudt sig afgørende mod den grundlæggende konstitutionelle norm om magtens tredeling.

Trods en del forsøg fik de ikke noget klart svar fra hverken det ene eller det andet kammers formand, og så sagde DA's parlamentariske leder, Maimane, at under de omstændigheder så de sig nødsaget til at forlade salen, da parlamentet jo ikke længere var frit. Det gjorde de så i god ro og orden sammen med i hvert fald et af de små partier (UDM), hvorefter Zuma kunne fortsætte sin tale, dér hvor han var blevet afbrudt.

Det var bemærkelsesværdigt, at han ikke med ét ord kommenterede begivenhederne, men blot læste op af den medbragte tale for de tilbageværende parlaments- og NCOP-medlemmer, som stort set alle var fra ANC, som har mere end 60 pct. af medlemmerne i begge kamre.

En tam forestilling

Det var en underligt tam forestilling med de to centrale oppositionspartier uden for døren, men selvfølgelig var der mange gange under talen applaus fra de tilbage-

blevne partisoldater. Nogle gange forekom applausen dog at være lidt anstrengt.

Talen var i øvrigt relativt uinteressant, hvis man ellers gik ud fra, at den skulle handle om nationens reelle tilstand, og hvad regeringen havde tænkt sig at gøre i den anledning.

En række temaer blev naturligvis berørt, men enten ganske overfladisk eller med henvisning til tal eller tiltag, som gjorde det vanskeligt at gennemskue, hvad regeringen egentlig ville gøre ved de pågældende områder. Hertil kom en række symbolske markeringer, som også var sigende: Skolerne skulle gøre mere ud af at lære børnene at respektere flaget og synge nationalsangen, ligesom det også var vigtigt, at børnene lærer at synge den tilsvarende AU-sang.

Zuma benyttede også anledningen til at minde om, at 2015 er 60-året for vedtagelse af det Freedom Charter, der stod som det samlende og bærende ideologiske grundlag for kampen mod apartheid. Freedom Charteret ligger på mange punkter bag dele af den forfatning, der efter valget i 1994 blev vedtaget i 1996, og som for mange blev udgangspunktet for den forestilling om Sydafrika som en såkaldt regnbuenation, som både Nelson Mandela og ærkebiskob Tutu ofte refererede til.

Sydafrika har utroligt mange konkrete problemer, men inden man begynder at diskutere nogen af dem, er det på sin plads at understrege, at der også er sket fremgang – og i nogle tilfælde betydelig fremgang – på rigtig mange områder de seneste ca. 20 år.

Energi og beskæftigelse

Et centralt tema i Zumas tale var energisektoren og ikke mindst elektricitetsforsyningen, som hele tiden er et nærværende samfundsproblem, fordi den reelt statslige elforsyningsvirksomhed, Eskom, >>>

ikke har været i stand til at sikre en stabil og tilstrækkelig elektricitetsforsyning, blandt andet fordi rapporter om behovet for udbygning og vedligeholdelse af eksisterende kraftværker ikke er blevet fulgt op med de nødvendige foranstaltninger.

Resultatet er, at man ofte kører lige på kanten af systemets ydeevne, og at det derfor somme tider er nødvendigt at lukke for strømmen i større eller mindre dele af landet.

Det er naturligvis overordentlig ubekvem for forbrugerne – uanset om det er almindelige husholdninger, offentlige myndigheder eller virksomheder, der er afhængige af en stabil strømforsyning til produktion osv. – men man forsøger at styre disse forsyningsstop så godt som muligt.

Zuma gjorde derfor et stort nummer ud af de forskellige planer for at løse problemerne, men om de vil virke i rette tid og rette omfang forekommer ganske uoverskueligt. Regeringens planer om at supplere energiforsyningen ved hjælp af et atomkraftværk blev også omtalt, og også at fem lande var mulige samarbejdspartnere og leverandører.

Men samtidigt kunne ugeavisen *Mail & Guardian* afsløre, at forhandlingerne og aftalerne med Rusland og Rosatom var langt fremskredne, og at de så ud til at ville give Rusland en klar fortrinsstilling, når den endelige beslutning skulle tages.

Beskæftigelsen var også et nøgletema, og typisk nok fokuserede Zuma på de 15,3 millioner beskæftigede (i en eller anden forstand), ikke på den reelle arbejdsløshed på mere end 30 pct. – og naturligvis højere endnu blandt de unge.

I det hele taget var det symptomatisk, at mange dele af talen havde fokus på konkrete forhold – eventuelt problematiske – og hvad regeringen så ville gøre ved det, enten i brede, positive formuleringer

eller mere konkrete med meget specifikke initiativer, for eksempel målrettet mod specifikke kommuner, der skulle have bredbånd installeret eller løst deres vandforsyningsproblemer.

Nationens tilstand

Der var ikke meget om nationens faktiske tilstand, hvor situationen er, at mere end halvdelen af befolkningen lever for under, hvad der svarer til 15 kr. om dagen, og 20 pct. – 11 millioner – endda for under syv kr. om dagen.

Sydafrika er præget af stigende ulighed mellem rige og fattige og har nu en af verdens højeste Gini-koefficienter, senest opgjort til omkring 0,63. Mere end 16 millioner er på en eller anden form for overførselsindkomst, og vækstraten er faldende.

Mange børn går ikke i skole, og mange skoler er i en elendig tilstand, så Zumas bemærkninger om, at 92 skoler var blevet færdiggjort, og 108 var under færdiggørelse under det særlige skoleprogram, var kun en beskedent del af historien om Sydafrikas skoler, hvor nogle er lukket, andre brændt ned i afmægtig protest mod forholdene, og atter andre mangler borde, stole, bøger, toiletter, rindende vand osv.

Talen havde også et afsnit om korrupsionsbekæmpelse, som var specielt underholdende.

Zuma fremhævede den interministerielle anti-korrupsionskomité, som "fortsat intensiverer kampen mod korrupsion", og han nævnedes, at syv institutioner, der skal bekæmpe korrupsion, var blevet oprettet, og at forskellige typer af lovgivning med samme formål – herunder en, der skal forhindre offentligt ansatte i at levere ydelser til staten gennem deres egne firmaer – havde set dagens lys. Og nogle korrupte offentligt ansatte var blevet dømt.

Men at systemet og ANC med den anden hånd gør, hvad de kan for at undgå, at de rigtigt store korrupsionssager, som involverer mange i topstillinger i stats-administrationen og det politiske liv, bliver systematisk efterforsket, var ikke et tema, Zuma og hans taleskrivere havde fundet passende at tage op.

Ombudsmandens rapport om ansvaret for Nkandla-byggeriet blev naturligvis ikke berørt; det samme var tilfældet med de mange tiltag, der har skullet fjerne den offentlige opmærksomhed fra mange, mange pinlige sager om sørgeligt misbrug af offentlige midler, eller som har skullet vanskeliggøre eller helt standse grundig og systematisk efterforskning af sådanne sager.

Sydafrika er også plaget af en uendelig trist udvikling med hensyn til vold og overgreb mod kvinder og børn, og Zuma kunne fortælle, at den særlige politienhed, der var nedsat til at modvirke denne udvikling, havde sørget for, at 692 var blevet idømt livstidsstraf for deres forbrydelser.

Men der var ikke ét ord om, hvad forklaringen kunne være på de mange overgreb, og om at bekæmpelse af nogle af årsagerne – såsom fattigdom, brudte familier og normløshed – også kunne være en vej frem i forsøget på at undgå en fortsat negativ spiral. Og der var slet intet om, hvad der blev gjort for at hjælpe de kvinder og børn, som nogen havde forbrudt sig imod.

Noget af det, der det seneste par år har præget mange townships og 'informal settlements', er såkaldte service delivery protests, som er underprivilegerede sydafrikaneres forskellige former for protester og demonstrationer – somme tider voldelige – mod de mangler, de marginaliserede dele af samfundet føler, at de udsættes for, samtidigt med at deres politikere og administratorer på alle niveauer – og andre

dele af samfundet – tilsyneladende får det bedre og bedre. Manglerne er typisk problemer med vand- og elforsyning, dårlige skoler, ingen eller utilstrækkelig renovation, og ingen eller utilstrækkelig hjælp på sundhedsområdet.

Zumas eneste bemærkning om dette helt centrale emne, som i større eller mindre grad præger mange dele af Sydafrika, var, at man selvfølgelig har lov til at give udtryk for sin mening, men de protesterende skulle holde sig inden for lovens grænser og kun bruge fredelige protestformer.

Et par dage efter talens afholdelse udsendte regeringens kommunikationsafdeling den som dobbeltsidet farvestrålende og svagt redigeret annonce i hvert fald i en del af landets aviser.

Parlamentets rolle i Sydafrika

Mange kommentatorer, politikere og akademiske iagttagere har siden talen og de omkringliggende begivenheder ytret deres utilpashed med hele forløbet, herunder præsidentens aparte små-grinen, da nogle af hans i dobbelt forstand højtråbende kritikere blev transporteret lidt håndfast ud af parlamentet.

Spørgsmålet er da også, hvilken rolle Sydafrikas parlament egentlig har, og hvad problemet er, hvis der da er et problem?

Sydafrikas forfatning er ofte blevet fremhævet som en af verdens mest moderne og mest demokratiske forfatninger, hvilket da heller ikke skal anfægtes her. Der er heller ingen grund til at sætte spørgsmålstegn ved, at forfatningen bygger klart på forestillingen om magtens tredeling mellem den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt, hvortil kommer en række uafhængige institutioner (ombudsmand, valgkommission, ligestillingskommission, revisionsinstitution etc., alle i forfatningens kapitel 9), der skal

>>>

Etniske og sociale skillelinjer forsvinder ikke fra et samfund, bare fordi man ønsker, at de skal forsvinde, og de mange strukturelle problemer, som apartheid skabte, præger fortsat Sydafrika på rigtig mange områder.

bidrage til yderligere at sikre den horisontale kontrol (accountability) mellem de forskellige statsorganer. Så langt, så godt.

Parlamentets vigtigste kammer, andetkammeret (Nationalforsamlingen), vælges ved forholdstalsvalg uden spærregrense, hvor partierne skal opstille såkaldt lukkede lister, og hvor vælgerne kun kan stemme på et parti, ikke direkte på en af de opstillede kandidater.

Resultatet er derfor ikke kun en meget høj grad af proportionalitet mellem antal stemmer og antal mandater, men også, at de valgte i meget høj grad ses som partisoldater, der sidder i parlamentet for at gøre, hvad partiet bestemmer. Det betyder også, at partierne i realiteten har hånds- og halsret over deres parlamentarikere, og det ikke mindst i ANC, som traditionelt både har haft en klart hierarkisk opbygning og en stærkt internaliseret partidisciplin, hvilket mange forbinder med, hvad der var nødvendigt under kampen mod apartheid.

ANC's øverste partiorganer, ikke mindst den nationale eksekutivkomité, NEC, har derfor reelt magten over alle partiets valgte repræsentanter i parlamentet, i provinserne og på lokalt niveau, og hvis de bryder med partidisciplinen risikerer de at blive 'redeployeret', dvs. at få at vide, at deres fremtidige opgaver ligger et andet sted.

Det var det, der skete for tidligere præsident Thabo Mbeki, da han i 2007 blev afsat, ikke af det parlament, der havde valgt ham, men af ANC's NEC.

Et af de helt store spørgsmål i Sydafrika nu er, om det er lykkedes Zuma at opbygge så stærke alliancer blandt de mange i partiet, der på en eller anden måde er af-

hængige af ham (politisk, økonomisk, statusmæssigt), at han reelt kontrollerer også NEC, og derigennem har kunnet udbygge sin magtbase yderligere. Om det er tilfældet, vil dog først for alvor vise sig i 2017, når partiet skal have sin næste store konference, som skal køre kanonerne i stilling til valget i 2019.

ANC har som nævnt siden 1994 haft mere end 60 pct. af stemmerne og dermed også mere end 60 pct. af mandaterne, hvortil kommer, at oppositionen som regel har været splittet op på en del ret små partier. ANC har derfor også været helt dominerende i regeringssammenhæng, inkl. i de regeringer, der har i kortere perioder haft deltagelse af mere end ét parti.

Sydafrika er således i den situation, at både parlamentets ubestridte flertalsgruppe og landets regering begge kontrolleres ganske intenst af et organ, der ikke er en del af statens demokratiske institutioner, men som alligevel er den struktur, der etablerer koblingen mellem parlamentet og præsidenten (regeringen).

Man ser også i andre lande mere eller mindre udtalte tilløb til denne 'decline of parliaments', hvor parlamenter mister evnen til at varetage sine klassiske funktioner, men i Sydafrika forekommer tendensen stærkere end i mange andre lande.

Valget i maj 2014

Mange har gennem de senere år undret sig over, at ANC har kunnet fastholde sin vælgermæssige dominans, når der nu rundt omkring i landet er så store sociale, økonomiske, administrative og alle mulige andre problemer, som betyder, at Sydafrikas rige potentiale ikke bliver or-

dentligt udnyttet. Valget i maj 2014 viste nogle steder tendenser til tilbagegang for ANC, men med godt 62 pct. i landsgennemsnit kan man ikke sige, at det gik dårligt.

Det er i øvrigt værd at bemærke, at Sydafrikas valgadministration (Den uafhængige Valgkommission, IEC) siden 1994 normalt har fungeret betydeligt bedre og mere kompetent end andre tilsvarende organer i Afrika, og en helt frisk international sammenligning fra Perceptions of Electoral Integrity-projektet vurderer da også valget i 2014 som et af dem i Afrika, der klarer sig bedst, når der drejer sig om at gennemføre valg i overensstemmelse med en række fastsatte kriterier.

Brugen af et meget proportionalt valg-system sikrer, at også helt små partier kan få plads i parlamentet, og den velfungerende valgkommission har som sagt normalt sikret, at der aldrig er blevet rejst seriøs tvivl om, at valgresultaterne har afspejlet den faktiske stemmeafgivning, heller ikke under det lidt mere kaotiske valg i 1994. Så sådan set er situationen god på dette konkrete område; eller rettere det var den indtil 2014.

Nogle iagttagere begyndte nemlig at se tegn på, at der var mere slinger i valsen ved dette valg, end der plejede at være. Træningen af de mange valgtilforordnede og valgmedhjælpere var mindre systematisk end tidligere, hvad der gav sig udtryk i flere småepisoder rundt omkring på valgstederne end normalt. Hertil kom, at der op mod valget blev rejst seriøs tvivl om valgkommissionsformandens personlige integritet i forbindelse med nogle omfattende økonomiske transaktioner i forbindelse med IEC's behov for større lokaler, hvad der førte til, at hun på et tidspunkt trådte tilbage.

Det reelle indhold i sagen er fortsat uklart, og en indtil videre ubekræftet

teori er, at hun faktisk blev snigløbet af personer, der gerne ville have en mere Zuma-venlig formand end hende, der af mange blev set som hørende til Mbekis gamle garde.

Det trak ud med udpegelsen af en ny formand, idet udvælgelsesprocessen nok er mere åben og klar end i mange andre lande, men i sidste ende er det alligevel præsidenten, der vælger blandt de sidste shortlistede. Det er nu klart, at den nye formand bliver Glen Mashinini, og det ser ud til, at processen er blevet mere åbenbart politiseret end tidligere, hvilket peger i retning af, at IEC nu behandles som de andre Kapitel 9-institutioner, dvs. som noget, der skal være klart under partiledelsens kontrol. Hvad det vil komme til at betyde for fremtidige valg, kan man naturligvis kun gisne om.

Men én ting lover i hvert fald ikke godt: Der er pludselig kommet et politisk klart signal om behovet for ændring af nogle af kommunegrænserne. Det skal ske snarest, dvs. inden lokalvalgene i 2016, og mange mener at kunne se et mønster i, hvilke grænser det er, der 'foreslås' ændret af den komité, der har ansvaret for at fastlægge grænserne for de administrative enheder. At nogle taler om mulig 'gerymandering', altså politisk bestemt grænsedragning, kan ikke undre. Hvis det viser sig at være tilfældet, er det et rigtigt uheldigt varsel for den kommende udvikling.

Problemer med vælgerregistrering

Et særligt problem i en del afrikanske – og andre – lande er, at en større eller mindre del af de borgere, der opfylder valgretsbestemmelserne, ikke er kommet på valglisten og derfor ikke kan stemme.

Det hænger normalt sammen med, at folkeregisterføringen er mangelfuld, og derfor må man registrere sig specielt for at komme på valglisten, enten før hvert valg

>>>

FOTO: Brian Burger, via Wikimedia Commons

Sydafrikas nuværende flag blev antaget officielt i 1994. Flaget skal fremme landets enhed, idet alle befolkningsgrupper er repræsenteret i de seks farver. Som sådan kan det siges af afspejle ærkebiskop Tutus og Nelson Mandelas drøm om 'regnbuenationen'.

eller i hvert fald én gang, efter at man har nået valgretsaldern, som nu normalt er 18. Derfor er der i de fleste lande før hvert valg registreringskampagner, der skal sikre, at flest muligt af dem, der har lyst til at være på listen, faktisk også er det.

Det kan undre, at der i Sydafrika fortsat er ca. 20 pct. af de potentielle vælgere, der ikke kan deltage i valgene, fordi de ikke er på valglisten. Fordi de derfor formelt ikke er vælgere, tæller de heller ikke med, når man opgør valgdeltagelsen, men det giver god mening at indregne denne gruppe, og så falder valgdeltagelsen tilsvarende, fra ca. 73 pct. til ca. 58 pct.

Sætter man tilsvarende ANC's stemmetal i relation til alle potentielle vælgere, falder partiets stemmeandel tilsvarende, fra godt 62 pct. til ca. 35 pct., ligesom det bliver klart, at den faktisk har været faldende ved hvert eneste af de fem valg siden 1994.

Det er ikke til at få en ordentlig forklaring på, hvorfor systemet tillader, at så mange potentielle vælgere ikke har mulig-

hed for at stemme, selv om det naturligvis er en demokratisk ret at undlade at deltage i valgene. Men optagelse på valglisten er en forudsætning for at opfylde den demokratiske borgerrolle, og derfor er det mærkeligt, at der så mange år efter afskaffelsen af apartheid stadigvæk er millioner af sydafrikanere, der ikke har fået mulighed for stemme ved de forskellige valg.

Regnbuenationen, der aldrig blev

Der er ovenfor refereret til den regnbue-metamor, der tilskrives ærkebiskop Tutu, og som i 1994 beskrev det Sydafrika, vi alle håbede ville etablere sig efter afskaffelsen af apartheid og valget i 1994. Herved ville drømmene fra Freedom Charteret om en helt nye slags samfund, hvor alle ville blive behandlet ens og ordentligt, og som byggede på demokratiske værdier, grundlæggende menneskerettigheder og social retfærdighed, kunne blive virkeliggjort.

Som gennemgangen af Zumas SONA

2015 viste, er dette mål ikke tilnærmelsesvis nået, og det er desværre svært at tro, at det er det centrale mål for den nuværende generation af ANC-politikere.

Den klare ulyst til at forsøge at leve op til tankerne bag forfatningen og de institutioner, den skabte, viser, at Mandelas og Tutus drøm om en regnbuenation, hvor alt var godt, helt fra begyndelsen var urealistisk.

Etniske og sociale skillelinjer forsvinder ikke fra et samfund, bare fordi man ønsker, at de skal forsvinde, og de mange strukturelle problemer, som apartheid skabte, præger fortsat Sydafrika på rigtig mange områder.

Det triste er, at udsigten til, at tingene vil blive bedre med det nuværende styre ved magten, er så beskedne – og med det nuværende ANC ved roret er der ingen grund til at tro, at kursen vil kunne blive lagt om. Det viser begivenhederne omkring Zumas SONA 2015 – også selv om debatten om talen en uge senere foretog sig i ro og orden. Men allerede dagen efter var der ballade i Cape Town, hvor premierministeren i Western Cape-provinsen, DA's Helen Zille, slet ikke kunne komme til at holde sin tilsvarende tale på grund af den ballade, som de lokale ANC-repræsentanter lavede.

Og så er Sydafrika lige langt.

Anmeldelse:

Den glemsomme historie

Af Jan Jakob S. Floryan

En af styrkerne ved Moorhouses bog er, at han grundigt gennemgår følgerne af Hitler-Stalin-pagten. Han har med denne bog gjort en stor og vellykket indsats for at placere Hitler-Stalin-pagten i centrum for Anden Verdenskrigs historie.

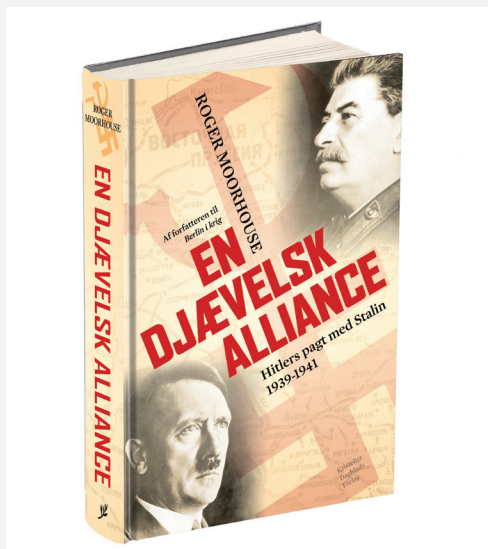
Moorhouse, Roger: *En djævelsk alliance*. Kristeligt Dagblads Forlag, 2015. 447 s.

Roger Moorhouse begynder med en beklagelse, man kun kan følge ham i: Hitler-Stalin-pagten er ukendt.

Den omtales ikke i historie-undervisningen selv på universiteterne i Storbritannien (og vel i Europa), og sker det, er det kursorisk. Moorhouse har bud på en forklaring, at bortset fra Polen og de baltiske stater "er det ikke en del af vores kollektive fortælling om Anden Verdenskrig". Pagten anses ikke for tilstrækkelig betydningsfuld til at blive fremhævet, og dog bør den det, fordi den er den direkte forudsætning for krigen.

Man kan udbygge Moorhouses forklaring – hvilket han i øvrigt er inde på længere inde i teksten – med den pro-sovjet-socialistiske skævhed, der synes indbygget i den vesteuropæiske akademiske klasses verdenssyn.

Pagtens indgåelse skabte kolossale vanskeligheder for Moskvas tro følgesvende

i Europa og USA, for hvordan forklare, at man nu skulle være allieret med national-socialisterne, som man hidtil havde bekæmpet som denne verdens afskum (hvilket var gensidigt). Det krævede en ideologisk drejning på 180° og en betydelig dosis blind partidisciplin at gennemføre den. I Sovjetunionen gjaldt Stalins ord, og enhver muggen i rækkerne var livsfarlig.

I Vesten var Stalins morderiske hånd ikke helt så effektiv, men hans internationale partimæssige agentorganisation Komintern gjorde, hvad den kunne, for at få partierne til at makke ret. Et antal medlemmer trådte ud, men flertallet resolve-

Jan Jakob S. Floryan er cand.scient.pol. & art.; fhv. korrespondent for DR i Moskva, Berlin m.fl.

rede, at hvis Stalin beordrede det, måtte det tjene kommunismens sag bedst.

I det nationalsocialistiske Tyskland var reaktionen også forbløffelse og rådvildhed, men totalitære systemer besidder den nyttige evne til at gennemtvinge politiske volter og præsentere dem som succeser. Det gjaldt den brede offentlighed, som man stillede de enorme sovjetiske råvare-reserver i udsigt, og dem havde tysk industri i høj grad brug for, idet man forudså en britisk søblokade af Tyskland i tilfælde af krig, hvilket da også fandt sted.

Dertil kom, at der i Auswärtiges Amt i Wilhelmstrasse var en kreds af 'østvenner', der arbejdede for at udbygge det økonomiske forhold til Sovjetunionen og lade det blive fulgt op af en politisk-militær alliance. Pagten stipulerede den ønskede økonomiske og politiske tilnærmelse og tog på sin vis tråden op fra Rappallo-traktaten mellem den tyske Weimarrepublik og Sovjetrusland fra 1922, indgået i fortrolighed, alt imens Tyskland udadtil forhandlede med Vestmagterne i Locarno.

Fra sovjetisk side var det industrielle samarbejde lokkemaden i forhold til befolkningen, men også i realiteten. Sovjetisk industri var notorisk tilbagestående, uanset hvor mange femårsplaner der blev overopfyldt. Altså blev det olie, metaller og korn for maskiner og våben.

Sovjetsocialisterne i Vesten slugte grosso modo Stalins kovending i pagtens gyldighedstid fra august 1939 til juni 1941. Siden har den apologetiske sovjetiske fremstilling af pagten betonet, at man fra begyndelsen af kendte til Hitlers aggressive planer, men var nødt til at vinde tid for at forberede sit forsvar. Denne søforklaring åd de vestlige intellektuelle med kys-hånd, idet den renvaskede sovjetsocialismen, der således kunne trives videre som ideal hos den 'progressive intelligentsia'. Danmark ingen undtagelse.

Skjulte motiver

Moorhouse dokumenterer imidlertid i sin fremstilling, at de sovjetiske motiver ikke var, som siden hævdedet. Det økonomiske samarbejde var attraktivt, men der var også overordnede strategiske ambitioner. Ideen var at lade Tyskland slås med de vesteuropæiske demokratier og lade dem forbløde. En sådan europæisk storkrig ville føre til en international arbejderopstand, hvilket ville få de herskende klasser i Tyskland, Storbritannien og Frankrig til at slutte sig sammen om at slå den ned. I denne situation ville Sovjetunionen træde ind i kampen på arbejdernes side og sovjetsocialismen sejre i hele Europa.

Stalins udenrigsminister, skriver Moorhouse, udtalte sågar, at det afgørende slag mellem kommunismens og reaktionens styrker ville finde sted omkring Rhinen. Sejren ville naturnødvendigt tilfalde den internationale arbejderklasse.

Hitler-Stalin-pagten var en vigtig trædesten på denne vej. Den blev underskrevet den 25. august 1939 om eftermiddagen af rigsudenrigsminister Joachim von Ribbentrop og folkekommissær for udenrigsanliggender Vjatjeslav Molotov under Stalins benevolente blik.

Morsom karakteristik

I øvrigt er Moorhouses karakteristik af de to ministre sarkastisk og morsom. Ribbentrop var en champagnesælger, der giftede sig rigt og tillagde sig det adelige von. Han var hurtig til at stige på Hitlers vogn, endnu før udsigten til magtovertagelse begyndte at blive reel. Hans styrke lå i at kunne følge Hitler loyalt som en hofsnog. Han var desuden selvoptagen, elskede at høre sig selv tale og at føre sig frem i al Det Tredje Riges pragt. Over for repræsentanter for lande, han mente stod under Tysklands niveau, var han hoven og arrogant.

I den henseende delte han mange træk

>>>

FOTO: Bundesarchiv via Wikimedia Commons

med Molotov. Han var også en overlever uden egne synspunkter eller bidrag, som ikke var sanktioneret oppefra. Hans slaviske loyalitet over for Stalin gik så langt, som til at deltage i herskerens natlige sammenkomster i datjaen uden for Moskva og danse med marskal Vorosjilov (der var ingen kvinder), mens hans egen hustru var sendt til Gulag. Han turde ikke over for Stalin, som han så dagligt, tage hendes sag op. Han risikerede at skulle følge samme vej.

Det positive, der blev sagt om Molotov, var øgenavnet 'kammerat stenrøv', fordi ingen kunne som han blive ved og ved med at sidde til møder og foranstaltninger, om de så varede fra klokken otte til klokken otte næste dag. Som Stalins var hans efternavn et revolutionært pseudonym afledt af hammer. Stalin var afledt af stål.

Ribbentrop og Molotov var således ikke selvstændige aktører i forhandlingerne. De fulgte nøje instrukserne fra deres her-

Generalerne Heinz Guderian (i midten) og Semjon Krivosjein (til højre) ved paraden i Brest. Forskellen i påklædning er slående: fra det elegante til det bondske. Guderian måtte finde sig i at stå ved siden af en jøde og dermed legemliggørelsen af den judeo-bolsjevisme, Hitler altid har tordnet imod. Omvendt skulle Krivosjein stå skulder ved skulder med repræsentanten for et regime, der som mål havde bekæmpelsen af den internationale jødedom. Jo, Hitler-Stalin-pagten var stærk kost.

rer og handlede kun inden for de afstukne rammer. Moorhouse viser klart og tydeligt, hvordan Hitler og Stalin åndede dem i nakken og pressede på for at få aftalen i stand. Mest Stalin, som Moorhouse udnævner til at være krumtappen i processen.

Østeuropas skæbne

Det særlige ved Hitler-Stalin-pagten underskrevet i Moskva var dens hemmelige tillægsprotokol. Her blev skæbnen for omtrent 50 millioner mennesker i Øst- og Mellemeuropa afgjort i fire punkter på en halv A4-side. Det var delingen af området, der gjorde det muligt for Hitler at angribe Polen seks dage senere og for Stalin at gøre det samme 20 dage senere.

Det var Polens fjerde deling. Pagten tilkendte også Sovjetunionen Finland, Estland, Letland og Litauen samt Bessarabien, den østlige provins af Rumænien. Inden for denne afgrænsning mod øst fik Hitler frit slag og rygdækning til at handle mod vest.

Samme dag, den 25. august 1939, blev en anden pagt undertegnet af den britiske udenrigsminister viscount Edward Halifax og den polske ambassadør grev Edmund Raczynski. Den havde otte punkter og kunne være på én A4-side. Her påtog Storbritannien sig at stå Polen bi ved et tysk angreb. Det var en uforbeholden støtteerklæring, der førte til den britiske krigserklæring den 3. september, hvilket forvandlede den sovjet- og nationalsocialistiske krig mod Polen til en verdenskrig.

Pudsigt nok var begge aftaler så korte og dog så usigeligt prægnante, mens EU's hundredvis sider lange aftaler ikke just kan siges at skrive sig ind i verdenshistorien.

Følgerne af Hitler-Stalin-pagten

Det er en styrke i Moorehouses bog, at han grundigt og overskueligt gennemgår følgerne af Hitler-Stalin-pagten. De er delt op i den storpoltiske og indenrigske side. Storpoltisk betød pagten en nyopdeling af Europa mellem Berlin og Moskva og indeholdt klare elementer af Hitlers senere Neuordnung. Den skabte desuden en økonomisk forbindelse mellem de to magter af stor betydning for udviklingen af deres krigspotentiale. Indenrigs førte pagten til fordrivelse, undertrykkelse, tortur og mord.

Tyskerne gik straks i gang med at omforme det slagte polske folk til en underklasse af slavarbejdere. Ti tusinder – navnlig intellektuelle – blev sendt til koncentrationslejrene for aldrig at komme tilbage. Jøderne fulgte efter et par år senere. En tysk forvaltning blev gennemført og et apartheid-samfund oprettet i Generalgouvernementet, der var den resterende del af Polen, efter at landets vestlige provinser var blevet inkorporeret i das Reich, mens de østlige var tilfaldet Sovjetunionen.

Hvor nationalsocialisterne koncentrerede sig om race, gik sovjetsocialisterne efter klasse. De besiddende klasser – helt ned til bønder, der havde mere end én ko – skulle undertrykkes. Videre skulle alle parasitære elementer elimineres. Det gjaldt navnlig 'de hvide hænder', dvs. mennesker, der ikke havde hårdt fysisk arbejde.

Omkring 400.000 polakker blev sendt til Kazakhstan og andre områder ubeboelige for mennesker fra civiliserede kår. Polakkerne blev regnet for upålidelige og stærkt påvirkede af det kapitalistiske samfundssystem. Dertil kom, at Rusland i 180 år havde hersket over det østlige Polen (til og med Warszawa), og russerne var passende forhadte blandt polakkerne. Som nationer brød de to største slaviske folk sig sandelig ikke om hinanden.

Såvel i det national- som i det sovjet-socialistiske besatte Polen (samt Baltikum og Bessarabien) gik en gigantisk demografisk reorganisering i gang. Under brutale, umenneskelige og dødbringende forhold.

Både den national- og den sovjetsocialistiske del af Polen samt de baltiske lande og Bessarabien blev omgående spændt for de to regimers krigsøkonomi. For Tyskland var det vigtigt at udnytte de polske områder til produktion af korn, som Riget fattedes, mens Sovjetunionen med den østlige del af Polen fik fat i industri, som var af mellemeuropæisk standard og derfor den sovjetiske overlegen.

Slående forskelle

Samarbejdet mellem de to magter, der nu var blevet naboer, foregik rimelig godt omend ikke gnidningsfrit. Man kan sige, at det begyndte allerede i den polske by Brest, der blev grænsebyen, og hvor de to forbrødrede hære holdt en parade. Forskellene var slående. For det første i materiel og anden udrustning, men også uniformering.

>>>

Tyskerne var ligefrem elegante og selv de menige havde bæltet og støvler af læder. Russerne havde bæltet af stof og støvlerne havde kun en slags gamacher af læder, mens resten var tykt stof. De tyske læderremme til geværene var hos sovjetsoldaterne ofte snore. Desuden præsterede tyskerne at ledsage paraden med en overflyvning af deres nyeste jagere, Messerschmidt 109, mens den sovjetiske general Krivosjein måtte nøjes med at sige til sin tyske kollega Guderian (der var hjernen bag den panserdrevne Blitzkrieg): "vi har nogen er der bedre".

Da den økonomiske udveksling kom i gang trillede godstog efter godstog over grænsen, omend der var vanskeligheder. De tekniske bestod i den forskellige sporvidde, der gjorde omladning eller udskiftning af bogier nødvendig. En anden hindring var det underudviklede jernbanenet i den vestlige del af Sovjetunionen.

Dertil kom en betydelig gensidig mistænksomhed, der førte til, at man ventede med at sende sine produkter af sted, indtil den anden parts leverancer var kommet frem. En sådan holdning fik jævnligt handelen til at gå i stå, hvilket krævede ordrer fra allerhøjeste sted for at sætte gang i den igen. Og ordrerne kom, fordi både Hitler og Stalin var besluttet på, at pagten skulle virke.

Et højdepunkt var Molotovs besøg i Berlin den 12. november 1940, hvor de praktiske trakasserier skulle afklares. Hans møde med Ribbentrop var ikke produktiv, fordi han gemte argumenterne og indrømmelserne til Hitler, som han traf dagen efter. Nu havde begge udenrigsministrene mødt hinandens herrer; et møde mellem Hitler og Stalin fandt aldrig sted.

Begge herskerne gjorde indtryk på deres samtalepartnere. Stalin med sin pibe og sit uudgrundelige smil; Hitler med sit intense, gennemborende blik.

Operation Barbarossa

Med visse tvistigheder fungerede pagten frem til Operation Barbarossa den 22. juni 1941, da omkring tre millioner tyske soldater angreb Sovjetunionen. Længe før det rådede de sovjetiske efterretnings-tjenester over data vedrørende en kolossal tysk styrkeopbygning langs grænsen. Dertil kom en række rapporter fra sovjetiske agenter.

Det blev alt sammen på det bestemteste affærdiget af Stalin, der alene så det som forsøg på at ødelægge det gode samarbejde med Tyskland. I Moskva herskede den fuldkomne fornægtelse af alle tegn på forestående tysk invasion, og Stalin hæftede sig ved, at der fra tysk side forelå 'intet krav, intet ultimatum'. Da angrebet fandt sted, forbød han de sovjetiske styrker at besvare det offensivt.

De mange detaljer og det omfattende kildemateriale behandles suverænt af Moorhouse både fagligt og sprogligt. Hans bog rangerer ganske på linje med en anden britisk historiker Timothy Snyders *Bloodlands. Europa mellem Hitler og Stalin*, udgivet af JP Forlag i 2011 og anmeldt samme år af undertegnede i *Udenrigs*. Begge forfatterne kredser om det vanskelige spørgsmål, hvordan kunne de to regimer finde frem mod hinanden. Den simple forklaring er, at de besad samme ideologi blot forskelligt forklædt. Nationalsocialismen havde udpræget socialistiske træk, men sovjetsocialismen havde nationalismen som en grundpille.

Påpegningen af lighederne var længe forbudt. I Sovjetunionen af klare magtpolitiske årsager og i Vesten, fordi 'den progressive intelligentsia' ikke ville acceptere den. Nu hvor marxismen-leninismen har sluppet sit kvælertag om den akademiske debat, kan Moorhouse fremsætte det dialektiske synspunkt, at hvis sovjetsocialismen var tesen, var nationalismen antitesen.

Dette synspunkt førte allerede i slutningen af 1980'erne til den voldsomme historikerstrid i Vesttyskland. Her fremsatte Ernst Nolte den uhyrlige påstand, at Hitler blot var en reaktion på bolsjevismen. Det er den, der nu ligger til grund for Moorhouses betragtning. Dog nævnes Nolte ikke i litteraturlisten.

Moorehouse fremtræder i lighed med Snyder som den rene historiker, og hans bog skæmmes ikke af lange teoretiske udledninger, som tyske og dermed danske historikere stadig præget af visse marxistiske tankekonstruktioner forfalder til. Her går man til sagen, fremstiller fakta og analyserer dem uden søgte forsøg på at sætte historien på formler.

Den djævelske alliance er i lighed med *Bloodlands* oversat af den kompetente Peter Dürrfelt til et sikkert og letlæseligt dansk. Skal man anke over noget, er det, at han i begge bøger taler om en flod Vistula. Det er den engelske betegnelse for floden, som tidligere på dansk kaldtes ved det tyske navn Weichel og nu normalt omtales som det polske Wisła. Hvorfor denne Vistula, er uklart.

Med bogen har Moorhouse gjort en stor og vellykket indsats for at placere Hitler-Stalin-pagten i centrum for Anden Verdenskrigs historie.

○ ○ ○

Bognoter

Af Vibeke Sperling

Bjerre-Poulsen, Niels:
Vietnamkrigen. En international historie.

Gyldendal 2015, 580s.

Bogen beskriver tre årtiers krig og de komplicerede forhold, der skabte og forlængede den. Bogen er den første store fortælling på dansk om, hvordan en krig for national selvstændighed blev en ideologisk kamp mellem verdens førende magter. Vietnamkrigen har sat sig dybe spor i den vestlige verden og i international politik, og sårene fra den mærkes stadig, som bogen beskriver. Mange lande var direkte involveret i krigen, og endnu flere kom til at mærke konsekvenserne af den. I det meste af den vestlige verden delte Vietnamkrigen vandrøvdene, ligesom den blev en katalysator for ungdomsoprør og kulturelt opbrud – og den viste tv's store magt, da det var det første krig, som blev bragt direkte ind i alle hjem som en næsten daglig, grufuld fortælling.

Bostom, Andrew:
Iran's Final Solution for Israel.

CreateSpace Independent Publishing Platform 2015, 364 s.

Forfatteren har i tidligere bøger analyseret det islamistiske had til jøder, som det praktiseres i Den islamiske Republik Iran.

I denne bog aktualiseres analysen i relation til de internationale forhandlinger om Irans atomprogram og det, som han kalder Vestens "naivitet" i omgangen med det iranske diplomati. Bostom er overbevist om, at Iran fastholder "utrættelige bestræbelser på at få atomvåben med det erklærede formål at ødelægge Israel". Med udgangspunkt i islamiske hellige og juridiske tekster argumenterer bogen for, at den aktuelle mere moderate iranske optræden ikke er andet end en slet skjult øvelse i at snyde det uvidende Vesten.

Brill, Steven: **America's Bitter Pill: Money, Politics, Back-Room Deals, and the Fight to Fix Our Broken Healthcare System.**

Random House 2015, 528 s.

Om tilblivelsen af Obamacare og frem for alt, hvordan den har ændret – eller ikke ændret – det omfattende misbrug af USA's sundhedsindustri. Brill fik i 2014 'National Magazine Award for Public Interest' for en rapport i *Time Magazine* om sundhedskrisen og graver med bogen flere spadestik dybere og leverer – ifølge anmeldelser – den første samlede inside-rapport om, hvordan præsident Obama fik presset loven igennem, men mislykkedes over for inkompetence og modstand, der forkrøblede den 961 siders lov,

Vibeke Sperling er tidligere udenrigskorrespondent ved dagbladet Politiken nu tilknyttet Dagbladet Information.

der skulle rette op på en dysfunktionel industri, der er større end hele Frankrigs økonomi. Brill udspørger alle dramaets aktører, får medicinallobbyister til at fortælle om deres aftaler for at beskytte egne profitter til gengæld for at støtte loven. Han er der med patienter, der nægtes cancerbehandling, og da en gruppe entreprenører bruger Obamacare til at starte et smart forsikringsselskab. Han forklarer også, at loven har reddet mange patienters liv, fordi den sikrer regeringssubsidier "til titals millioner af nye kunder" til enorme priser – selve problemet ved udgangspunktet. Da bogen var ved at være færdig, måtte Brill gennemgå en hjerteoperation, så det bliver også til historien om, hvordan en patient, der tror at han ved alt om sundhedssystemet, må revurdere i hospitalssengen. Brill afrunder med en ny vision for, hvordan USA's sundhedssystem kan fikses, så det ophører med at dræne familiers og virksomheders bankkonti samt statskassen.

Browder, Bill:
Red Notice: A True Story of High Finance, Murder, and One Man's Fight for Justice.

Simon & Schuster 2015, 416 s.

En politisk thriller fra det virkelige liv om en amerikansk investor i Ruslands vilde østen og mordet på dennes unge skatterådgiver, der var på en farlig mission: at afsløre Kremles korrupsion, som gennemsyrrer hele landets økonomiske og sociale liv. Det er Browders personlige fortælling om forløbet, siden han skabte en stor formue som leder af Ruslands største investeringsfond efter Sovjetunionens sammenbrud. Men da han åbent klagede over, at korrupte oligarker udplyndrede de virksomheder, som han investerede i, fik han Kreml på nakken og blev udvist af Rusland i 2005.

Chayes, Sarah:
Thieves of State: Why Corruption Threatens Global Security.

W.W. Norton & Company 2015, 272 s.

En tidligere rådgiver for USA's forsvarsministerium beskriver og analyserer, hvorfor regeringers ældste problem, korrupsion, er den mest destabiliserende kraft internationalt. Hver dag en ny eksplosion: de blodige sammenbrud i Afghanistan, Irak og Syrien; øst-vest konflikten om Ukraine og bortførte skolepiger i det nordlige Nigeria. I hæsblesende reportager og insiderfortællinger opruller Chayes de skræmmende internationale sikkerhedskriser og føjer dem sammen med det, som er den vigtigste lim: korrupsionen. Siden slutningen af 1990'erne har korrupsionen nået et niveau, så selv nogle regeringen ligner glorificerede kriminelle bander.

Cockburn, Patrick:
The Rise of Islamic State: ISIS and the New Sunni revolution.

Verso 2015, 172 s.

Den britiske forfatter og mangeårig krigskorrespondent Cockburn var en af de første, der forudså, hvilken betydning Islamisk Stat (IS tidligere ISIS) ville få. Det indbragte ham sidste år den britiske pris 'Årets Udenrigsjournalist', efter at han har dækket Mellemosten for *Financial Times* og siden *The Independent* i 35 år. Bogen beskriver Islamisk Stats fremgang i Irak og Syrien, fra erobringen af Mosul i Irak i juni 2014 til slaget om Kobani og andre syriske byer. Det er også historien om Vestens fejlslagne analyser, der har hjulpet verdens aktuelt mest ambitiøse og brutale jihadgruppe med at vinde frem. Bogen punkterer myten om den i Vesten roste og sponsorerede Frie Syriske Hær. Den røvede og plyndrede på sin vej, så mange

syriske borgere hilste IS velkommen, fordi terrorgruppen indførte en form for lov og orden. Og hvem finansierer IS? Mange mener, at den i dag er uafhængig af eksperterne sponsorer, men ifølge Cockburn er private sponsorer i Golfstater stadig med til at finansiere jihadgruppen.

Eltchaninoff, Michel:

Dans la tête de Vladimir Poutine.

Solin Actes Sud 2015, 173 s.

Den franske filosof og redaktør af *Philosophie Magazine* skriver om de filosoffer, der har haft stor indflydelse på Ruslands præsident Vladimir Putins verdenssyn. Bogen indledes med historien om Putins nytårsgave i januar 2014 til højtstående medlemmer af magtens partiet, Forenet Rusland, og til topembedsmænd med instruks om at læse dem. Gaven bestod af værker af Putins russiske favorittænkere fra det 19. og 20. århundrede, heriblandt Ivan Iljin *Vores mission* om Ruslands moralske frelsermission i verden og *Ulighedens filosofi* af Nicholas Berdjajev. Putin har selv citeret dem flittigt i sine vigtigste taler. Eltchaninoff mener, at vestlige politikere må læse de samme værker for at forstå Putins tanker og planer for en "russisk verden" og et "eurasiske imperium".

Favrholdt, David:

Kina og os.

Informations Forlag 2015, 150 s.

Bogen fremhæver, at behovet for at forstå kinesisk politik og kultur i dag er større end nogensinde på grund af Kinas fremstormende økonomi. Den tidligere professor i filosofi og videnskabshistorie tager læseren med fra forhistorisk tid til i dag og påviser, at frem til år 1600 var der stort set ingen kulturel udveksling imellem Kina og Europa. Derfor udfoldede de to kulturområders historie og tankever-

den sig uafhængigt af hinanden, mens filosofi spillede en afgørende rolle for kunst og naturvidenskab i begge kulturer. Favrholdt gør rede for, hvordan især konfucianismen og taoismen har præget kinesisk tænkning fra oldtiden til vore dage, og han tegner et billede af, hvordan kinesisk tænkning adskiller sig fra den vestlige verdens grundsyn. Bogen beskriver også aktuelle samfundsforhold som Kinas syn på menneskerettigheder.

Goodman, Marc:

Future Crimes: Everything Is Connected. Everyone Is Vulnerable and What We Can Do About It.

Doubleday 2015, 464 s.

Læseren tages med til den digitale undergrund og de alarmerende måder, hvorpå kriminelle, virksomheder og selv regeringer bruger nye teknologier til at gøre os alle mere sårbare, end vi hidtil har forestillet os. Hackere aktiverer babyalarmer til at udspionere familier, tyve bruger sociale medier og stalkere bruger GPS i smartphones til at overvåge ofre. Vi ved alle, at kriminelle kan stjæle identiteter og dræne bankkonti, men det er kun begyndelsen, påpeger forfatteren, for der er hidtil ikke skabt en computer, der ikke kan hackes i en verden, hvor alt afhænger af computerstyring. Hvis dagens internet er på størrelse med en golfbold, vil det i morgen være på størrelse med solen, fastslår han. 3-D printere kan allerede producere AK-47'ere, bioterrorister downloade opskrift på Spansk Influenza og karteller bruge flåder af droner til at bringe narko over grænser. Som insider fra en karriere i terrorbekæmpelse tager Goodman læseren med på en rejse gennem de mørkeste sider af internettet, baseret på videnskabelige fakta om muligheder for at kapre fremtidens teknologier, inklusive robotteknologi, syntetisk biologi, nanotekno-

logi, virtuel virkelighed og kunstig intelligens. Men Goodman leverer også konkrete forslag til at kontrollere teknologierne – før det er for sent.

Harari, Yuval Noah:

Sapiens: A Brief History of Humankind.

Hardcover. *Harper 2015, 464 s.*

Den internationale bestseller, skrevet af en historiker, fortæller om menneskets skabelse og evolution, hvordan biologien og historien sammen har formet os. For hundredtusinder af år siden beboede mindst seks forskellige menneskearter planeten. I dag er der kun en – homo sapiens. Hvad skete med de andre og med os? De fleste bøger om menneskets historie tager et historisk eller biologisk udgangspunkt. Harari smelter metoderne sammen og udvikler nye i sin historie, der begynder for omkring 70.000 år siden med opkomsten af moderne erkendelse. Bogen undersøger, hvilken rolle menneskets udvikling har spillet for det globale økosystem og kortlægger opkomsten af imperier. Ved at integrere historie og videnskab revurderes gængse fortællinger.

Krone-Schmalz, Gabriele:

Russland verstehen.

C.H. Beck Verlag 2015, 176 s.

Vestens politik over for Rusland beror på en række misforståelser, ifølge den tyske journalist. “Den, som forstår noget, begriber sammenhænge og kender baggrunde, har mulighed for at forklare, hvad der foregår”, skriver den tidligere korrespondent for tysk radio ARD i Moskva i forordet. Tyske anmeldere har fremhævet, at hun har ret i at påpege Vestens fejl, men at nok så mange af slagten ikke undskylder Ruslands aggression over for Ukraine og andre tidligere sovjetrepublikker. Bogen frem-

hæves imidlertid for at give nogle gode modspil imod “overdreven moralsk oprustning” imod Rusland. Hun påpeger, at det var højt uklogt af Polens, Frankrigs og Tysklands udenrigsministre i februar 2014 at indgå kompromis med Ukraines tidligere præsident Janukovitj imod oprørerne på Majdan Pladsen i Kijev, – et kompromis, der ville have holdt ham ved magten året du. Forfatteren går let hen over Kremls krænkelser af folkeretten med annekteringen af Krim og giver Rusland historisk ret til det, da Krim er “urgammelt russisk land” og Kreml handlede i “nødværge under tidspres”, skriver hun.

Hill, Fiona og Clifford G. Gaddy Mr.

Putin: Operative in the Kremlin.

Brookings Institution Press 2015, 520.

(Ny udvidet version)

Mangesidet portræt af en Vladimir Putin i krig med Vesten. Hvor har han sine ideer fra, og hvor langt er han villig til at gå? Den store lære af Første Verdenskrigs udbrud i 1914 var faren for at mistolke modstanderens erklæringer, handlinger og intentioner, understreger forfatterne. I dag er Putin årtiers største udfordring for europæisk sikkerhed og den globale orden. Ruslands 8.000 atomvåben understreger de enorme risici, der er forbundet med ikke at forstå, hvem Putin er. I fem nye kapitler opregnes de potentielt farlige misforståelser af Putin og hans mål. Putin præsenteres som produkt af dybt forankrede russiske tankesæt, men Putins unikke personlige baggrund og erfaringer spiller kraftigt med, ifølge forfatterne.

Katchanovski, Ivan:

The “Snipers’ Massacre”.

Academia.edu. 2015.

Den første forskningsrapport om masse-

drabene på Majdan Pladsen i Kijev

>>>

20.2.14, der blev et dramatisk vendepunkt i ukrainsk politik. Massakren førte til Viktor Janukovitj's regimes fald og eskalerede konflikten om Ukraine mellem Vesten og Rusland. Rapporten gør brug af foto- og videomateriale om begivenheden fra demonstranter, politi, den ukrainske sikkerhedstjeneste specialenheden Alfa og øjenvidnerapporter fra demonstranter og myndigheder. Den præsenterer også tidligere hemmeligholdte dokumenter om væbnede ukrainske grupper som de højreradikale Højre Sektor, Svoboda og oligarkpartier som Fædrelandet, der for at gribe magten var direkte og indirekte involveret i massakren. Det påvises, at efterfølgende regeringsundersøgelser blev forfalsket, så kun de fordrevne magthavere fremstod som skyldige.

Lilly, Bilyana:

Russian Foreign Policy toward Missile Defense: Actors, Motivations, and Influence.

Lexington Books, 2014. 390 s.

Bogen ses som det hidtil mest komplette studium af Ruslands ballistiske missilforsvars politik. Den trækker på en stor vifte af mediekilder og interview og viser, hvordan denne politik er barometer for relationerne mellem Rusland og USA samt til NATO og den illustrerer det komplekse samspil mellem fraktioner i Ruslands elite. I takt med, at relationerne mellem Rusland og Vesten forværres, analyseres, hvordan BMD-politik har påvirket både Rusland relationer til omverdenen og tjent som instrument for indenrigspolitiske overvejelser.

Menon, Rajan:

Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order.

MIT Press 2015, 248 s.

Bogen sætter konflikten i og om Ukraine

i historisk perspektiv med gennemgang af den lange baggrund for krisen for både Krim og Rusland. Ud over at undergrave Europas sikkerhed og problematisere NATOs fremtid påvises, at konflikten har gjort en ende på det mest ambitiøse projekt i amerikansk udenrigspolitik – at skabe et reelt partnerskab med Rusland. Det truer også USA's diplomatiske bestræbelser om emner fra terrorbekæmpelse til ikke-spredning af atomvåben. Begge parter satser – i fravær af reelle forhandlinger – på at tvinge den anden part til at blinke først. Fanget i dette katten-efter-musen spil har Vesten ikke råd til at miste betydningen af stabile relationer til Rusland af syne, understreger forfatteren.

Moorhouse, Roger:

En djævelsk alliance. Hitlers pagt med Stalin 1939-41.

Kristeligt Dagblads Forlag 2015, 447 s.

En deltaljeret beskrivelse af forløbet op til og efter ikkeangrebspagten mellem Hitler og Stalin, indgået i august 1939. Pagten sikrede Nazityskland en uvurderlig allieret i de afgørende dage og timer. Otte dage senere invaderede Hitler Polen, og Anden Verdenskrig var i gang. Pagten var ikke kun et taktisk magtspil mellem to af historiens grusomste statsledere, men også en nyttegning af Europakortet. Tyskland og Sovjetunionen delte kontinentet i to ”interessesfærer”; Hitler for at skabe Det Tredje Rige, Stalin for at genskabe sovjetisk og russisk storhed. I *Mein Kampf* beskrev Hitler Sovjetunionen som stedet, hvor nyt tysk Lebensraum kunne vindes. Stalin så en mulighed for at lade Hitler bruge kræfterne i kampen mod de allierede, mens kapitalismen kunne undermineres og kommunismen vinde herredømme. I *En djævelsk alliance* fortælles med brug af vidnesbyrd, arkivalier og samtaler med nulevende,

hele historien om Hitler-Stalin Pagten og den kolossale betydning, som den fik – også for efterkrigens kamp om interesser-færer op til i dag. (Anmeldelse i dette nummer af Udenrigs)

Napoleoni, Loretta:

Islamiske Stat.

Tidernes Skifter 2015, 168 s.

En internationalt anerkendt terrorforsker forklarer detaljeret om opkomsten af den militante islamistiske organisation, der siden sommeren 2014 har kaldt sig Islamisk Stat (IS). *Dagbladet Information* skrev i sin anmeldelse: “Loretta Napoleoni formår at gøre sine læsere mange meter klogere på, hvad IS er for et fænomen, hvordan bevægelsen er opstået, hvad det ideologiske grundlag er, hvad den forsøger at opnå og ikke mindst hvorfor, der er al mulig grund til at tage den fremgangsrigt bevægelse og dens leder Abu Bakr al-Bagdadi dybt alvorligt”.

Di Nicola, Andrea og Giampaolo Musumeci:

Bekendtnisse eines Menschenhändlers. Das Milliarden-geschäft mit den Flüchtlingen.

Verlag Antje Kunstmann 2015, 206 s.

Om den illegale indslusning af mennesker til Europa og USA, der i de seneste år har udviklet sig til en milliardindustri. “Bekendelser” fra menneskehandlere illustrerer forretningsmetoderne bag smuglingen af mennesker fra den fattige til den rige verden. Idealistiske motiver er der ingen spor af. Antallet af mennesker fra Asien, Afrika eller Mellemamerika, der står uden fremtidsudsigter i eget land, men samtidig har høje forventninger til livet i Europa eller USA, fortsætter med at stige med stor hast. Samtidig er mulighederne for legal indvandring blevet ringere – med øgede profitmuligheder for menne-

skesmulgere til følge. Kriminologen Di Nicola og dokumentaristen Musumeci beskriver også konsekvenserne af de alt for ringe ressourcer, som sættes ind imod smuglernetværkene, som de beskriver ned til, hvordan “kunder” opsøges og rejseplaner udarbejdes, når eksempelvis en gruppe kinesere fra Shanghai vil til Tyskland. Forfatterne skønner, at det er en business, der årligt giver smuglerne op til ti milliarder dollar. De kender situationen specielt godt i Italien, den foretrukne første station for den illegale trafik fra Nordafrika, Tyrkiet, Grækenland og Albanien. Manglende empati og politisk vilje i “modtagerlande” fremmer denne milliardforretning, som forfatterne påviser også spiller sammen med internationale terrorgrupper.

Nordberg, Jenny:

De forklædte piger fra Kabul.

People's Press 2015, 371 s.

Forfatteren, der skriver for *New York Times* og i mange år har dækket Afghanistan, er tilfældigt kommet under vejr med et fænomen, som kaldes bacha posh, betegnelse for en pige, der vokser op som dreng. Den veldokumenterede bog afdækker, at “kønsombytningen” er meget udbredt og har dybe kulturelle rødder, fordi familier, som vil respekteres, skal have mindst en dreng. Hvis de kun har piger, bliver de betragtet som svage og uværdige. Nordberg finder frem til flere “drengpiger” som hos det kvindelige parlamentsmedlem Azita, der som mor til fire piger klæder den yngste ud som dreng. Det er med til at sikre den ofte mordtruede Azita og hendes familie en vis status. Omverdenen ved det, men selv de langskæggede mujahediner vendte i deres tid ved magten ryggen til. Når en drengeløs familie får svigersønner, kan “drengpigen” blive til kun pige, men de færreste

>>>

af dem ønsker at bytte relativ frihed som dreng med total ufrihed som pige. Bogen er et møde med virkeligheden bag vestlige lederes tale om alt det gode, de har givet afghanske kvinder som valgt og skolegang.

Ozouf, Mona:

**De Révolution en République.
Les chemins de la France.**

Collection Quarto, Gallimard 2015, 1. 376 s.

Forfatteren er historiker, filosof og feminist samt specialisten over alle i den franske revolution og dens indflydelse på franskmændene i dag. Hun skriver selv om denne sit seneste af mange værker om emnet: "Og da vi nu har taget den arv til os, der har bestemt vores frihed, er det nyttigt at sætte vore fødder på den slagne vej fra revolutionen i republikken, som franskmændene tog". Ozouf portrætterer den franske revolutions hovedpersoner og analyserer betydningen af revolutionens ideer, symboler og ceremonier i dag. Revolution mellem historie og erindring som bærer af den franske identitet er centrum for mastodontværket. Ozouf er især verdenskendt for bogen, som på engelsk hedder *Women's Words*, hvor hun argumenter for eksistensen af en unik fransk feminisme, der er blottet for den bitterhed og vrede, som findes i engelsk og amerikansk feminisme.

Pilsbury, Michael:

The Hundred-Year Marathon: China's Secret Strategy to Replace America as the Global Superpower.

Henry Holt and Co. 2015, 336 s.

En af den amerikanske regerings førende Kina-eksperter afdækker den skjulte strategi bag Kinas fremmarch – og hvordan USA er blevet forledt til at hjælpe Kina med potentielt at overhale USA som verdens ledende supermagt. I mere end

40 år har USA hjulpet Kina med at skabe en fremstormende økonomi, udvikle videnskabelig og militær formåen og styrke landets plads på verdensscenen. USA troede, at det ville bringe ren fortjeneste i form af samarbejde, diplomati og frihandel. Men hvad hvis "Kinas Drøm" er at erstatte USA på samme måde, som USA erstattede det britiske imperium uden at affyre et skud? At det vil ske, er Pilsburys store bekymring i bogen, der er baseret på interview med kinesiske afhoppere og nylig deklassificerede efterretningsdokumenter.

Salmon, Christian:

**Le cérémonie cannibal –
De la performance politique.**

Fayard 2015, 160 s.

De seneste 30 års neoliberal dominans og nye kommunikationsteknologier har ifølge sprogforsker og forfatter Salmon undergravet politikeres autoritet og gjort det til en del af jobbet at medvirke i tv-underholdningsprogrammer om selv det for politik mest irrelevante. Han påviser, at forbindelsen mellem magt til at handle og magtens inkarnation i personer, steder og ritualer er blevet brudt. På den ene side står globaliseringens og finanskapitalens ansigtsløse magt, på den anden side tv-skærmene med politikernes magtesløse ansigter. Salmon skriver: Alle meningsmålinger viser det. "Vi gør os ingen illusioner om deres (politikernes) evne til at håndtere krisen. Det, vi kræver af dem, er, at de inkarnerer en fortælling, der kan holde os fanget." Information skrev i sin anmeldelse: "Bogen indeholder måske ikke banebrydende indsigter, men mange sigende eksempler på den borgerlige offentligheds forvandling til markedsplads."

Sperling, Vibeke:

Russernes drømme. Om det nye Ruslands selvforståelse – og Vestens misforståelser.

Gyldendal 2015, 268 s.

Bogen beskriver det moderne Ruslands autoritære landskab og søger at indkredse russernes fremtidsdrømme. Selv om Ruslands annektering af Krim i marts 2014 bragte Putins popularitet i skyerne, er der ikke automatisk sammenfald mellem Kremls og befolkningens drømme. Samtaler med almindelige russere viser sammen med utallige meningsmålinger, at russere ønsker deres land elsket og respekteret for dets sprog og kultur. Putin ønsker Rusland respekteret gennem frygt. Frygt som magtmiddel og længslen efter et fredeligt og kærligt liv på jord er således den store modsætning mellem system og samfund i dagens Rusland – som det var i sovjettiden. Forfatteren ønsker at bidrage til, at Rusland vurderes på et mere nuanceret grundlag ved at fokusere mindst lige så meget på almindelig russeres følelser og reaktioner som på Kremls propaganda og handlinger. Konflikten mellem magt og samfund i Rusland er skærpet dramatisk under konflikten om Ukraine og Vestens magtesløshed. Kreml har skabt en hadets kultur, der dræber – senest landets modigste politiker, Boris Nemtsov, i februar i år. Bogen omhandler også konsekvenserne af Vestens fejltagelser for Ruslands postkommunistiske udvikling, herunder vestlig tilbøjelighed til forsoning på et urealistisk grundlag, som ofte har ført til rent rituelle møder mellem parterne. (Anmeldes i næste nummer af Udenrigs)

Schwan, Heribert og Jens Tilman:
Verdächtis. Die Kohl-Protokolle.

Heyne 2015, 256 s.

Det skulle have været 4. Bind af Helmut

Kohls erindringer, perioden fra 1994 til hans hustrus død i 2001. Til det formål optog journalisten og historikeren Schwan, der var ghostwriter på de første tre bind af Kohls erindringer, 600 timers samtaler med Kohl på bånd, som han efter at være raget uklar med hovedpersonen blev tvunget til at udlevere, men fik lov til at bruge citater til sin egen bog. Den afspejler ikke mindst Kohls evner til at skabe personlige forbindelser, og den store vægt han tillagde personlige venskaber med denne verdens mægtigste mænd og kvinder. Han havde ingen sympati for Mikhail Gorbatsjov, men derimod for Boris Jeltsin. Han havde sympati for Ronald Reagan, men mindre for Bill Clinton. Han brød sig ikke om Margaret Thatcher, fordi hun arbejdede så hårdt for at forhindre Tysklands genforening. Han betragtede Francois Mitterand som sin ven, men følte sig snigløbet af ham i genforeningsprocessen. Der Spiegel kaldte Kohls små gaver til og hyppige telefonsamtaler med vennerne for "Systemet Kohl".

Stent, Angela:

The Limits of Partnership. U.S. – Russian Relations in the Twentieth Century.

Princeton University Press 2014, 384 s.

På baggrund af sine erfaringer som professor i historie og tilknyttet USA's udenrigsministerium analyserer Stent grundene til, at de amerikansk-russiske relationer ofte har været elendige, trods succeser i samarbejdet om våbenkontrol. Gør geografiske, historiske, ideologiske og kulturelle forskelle konfrontationer imellem de to parter uundgåelige? I hvor høj grad former "personlige relationer" og "indenrigspolitiske emner" relationerne? Hvilke skridt, hvis nogen, kan USA tage i de kommende år for at skabe frugtbare

>>>

relationer med Rusland? De spørgsmål behandles i bogen, hvori det understreges, at parterne – om de kan lide eller ikke – fortsat må samarbejde om så forskellige problemer som Ukraines fremtid, Irans atomprogram og global terrorisme. Ifølge Stent kan relationerne ikke udvikle sig til andet en “begrænset partnerskab”, hvor Rusland og USA vil fortsætte konfrontationerne og kun samarbejde, når deres regeringers interesse mere eller mindre tilfældigt falder sammen.

Yarhi-Milo, Keren:

Knowing the Adversary: Leaders, Intelligence, and Assessment of Intentions in International Relations.

Princeton University Press 2014, 355 s.

Lande er mere tilbøjelige til risikable og destabiliserende handlinger som oprustning og forebyggende angreb, hvis de ser modstandere som en alvorlig trussel, ifølge bogen, der trækker på et væld af historiske arkivmateriale til at kaste nyt

lys over, hvordan verdens ledere og efterretningstjenester udarbejder deres vurderinger. Yarhi-Milo præsenterer tre casestudier: Storbritanniens vurdering af Nazitysklands intentioner i 1930'erne, USA's vurderinger af Sovjetunionens under Carter-administration og Reagan-administrationens vurderinger hen mod slutningen af den kolde krig. Forfatteren bruger en ny teoretisk ramme – kaldet selektiv opmærksomhed-, der lægger vægt på organisatorisk dynamik, personlige diplomatiske interaktioner og effektive kognitive faktorer. Hun finder, at zbeslutningstagere ikke tænker så meget på de aspekter af staters optræden, som hovedteorier i international politik fremhæver. I stedet tenderer de til at tolke modstanderes intentioner ud fra forudindtagede opfattelser og personlige indtryk. Bogen påviser, at efterretningstjenester stoler på helt andre indikatorer end beslutningstagere, når de især fokuserer på modstanderes militære kapacitet.

Lande i Lommeformat fra Det Udenrigspolitiske Selskab

Ny pakke om Vest- og Sydeuropa udkommer i august i nyt design og med forbedrede kort

Lande i Lommeformat er et geografisk leksikon, som dækker alle verdens ca. 200 lande. De fleste lande har deres eget hæfte, men nogle samles i grupper på to eller tre. Serien opfatter 145 hæfter på gennemsnitlig 32 sider.

Lande i Lommeformat giver hurtig, men grundig information. I overskuelig form præsenteres hvert lands geografi, befolkning, religion, sprog, kultur, historie, forfatning, økonomi, politik og meget mere.

Lande i Lommeformat udgives i otte regionale pakker med én hvert halve år. Hver pakke opdateres således hvert fjerde år. Femte udgave af serien indledes sommeren 2015 med Vest- og Sydeuropa efterfulgt af Øst- og Centraleuropa samt Nordamerika, Caribien og Oceanien. Herefter følger Syd- og Mellemamerika, Syd- og Østasien, Vest- og Centralasien, Syd- og Østafrika og Nord- og Vestafrika.

Lande i Lommeformat sælges både i løssalg og i abonnement.

Løssalg: Pris pr. hæfte 40 kr.

Rabatter: Ved køb af mindst 20 hæfter eller en regionspakke er prisen 35 kr. Ved køb af mindst 100 hæfter er prisen 30 kr. og ved køb af mindst 1.000 hæfter er prisen 20 kr.

Abonnement: Pris pr. hæfte 30 kr., og der medfølger en reolkassette til hver regionspakke. Abonnement betales ikke forud, men hver regionspakke betales ved modtagelsen. Det kan opsiges når som helst, efter at de senest tilsendte hæfter er betalt.

Specialtilbud: Ved tegning af abonnement kan man købe det komplette sæt af 145 udkomne hæfter for 2.000 kr. frit tilsendt.

Alle ovennævnte priser er ekskl. porto og inkl. moms.

Medlemmer af Det Udenrigspolitiske Selskab og abonnenter på Udenrigs kan købe hæfterne i løssalg med 25 pct. rabat for kun 30 kr. plus porto.

Lande i Lommeformat bestilles hos Det Udenrigspolitiske Selskab, gerne på mail eller telefon.

Om Selskabet

DET UDENRIGSPOLITISKE SELSKAB

Det Udenrigspolitiske Selskab er en privat, almennyttig forening. Den er stiftet i 1946 med det formål at fremme kendskabet til og højne interessen for udenrigspolitiske spørgsmål i Danmark. Selskabet er uafhængigt af såvel det offentlige og de politiske partier som af erhvervs- og organisationsinteresser. Det tager ikke stilling til politiske spørgsmål, men fungerer udelukkende som formidler af information, debat og kontakter.

Der er i øjeblikket omkring 1.000 personlige medlemmer. Yderligere 150 personer er medlemmer via et halvt hundrede firmaer og institutioner. Selskabet har fornylig fået en ungdomsafdeling DUS30 for unge under 30 år. Ungdomsafdelingen har nu omkring 130 medlemmer.

Det Udenrigspolitiske Selskab holder regelmæssigt møder, konferencer og andre former for arrangementer med fremtrædende danske og udenlandske talere. Arrangementerne, der er forbeholdt Selskabets medlemmer og særligt inviterede gæster, holdes som hovedregel i det centrale København.

Er man interesseret i at blive medlem, så send venligst en mail med en kort præsentation til udenrigs@udenrigs.dk
Læs mere på www.udenrigs.dk

PROTEKTOR

Hans Kongelige Højhed Kronprins Frederik

ÆRESMEDLEM

Uffe Ellemann-Jensen · tidl. udenrigsminister

BESTYRELSE

Lykke Friis* · prorektor, tidligere minister (bestyrelsens formand)

Merethe Ahnfeldt-Møllerup · arkitekt, P.hd
Christian Friis Bach · tidl. udviklingsminister

Jesper Berg* · bankdirektør

Victoria Bernstorff · B.A.

Ingelise Bogason · cand.mag.

Camilla Brückner · direktør

Troels Frøling · næstformand

Connie Hedehaard · tidl. EU-kommissær

Kjeld Hillingsø · generalløjtnant

Zubair Butt Hussain · cand.polit.

Michael Jarlner* · international redaktør

Anne Knudsen · chefredaktør, dr.phil.

Steen Langebæk · landsretssagfører

Suzanne B. Danneskiold Lassen* · journalist

Anna Libak* · redaktør

Mogens Lykketoft · formand for Folketinget

Siegfried Matlok · redaktør

Ida Nicolaisen · seniorforsker

Klaus Carsten Pedersen · cand.polit.

Vibeke Sperling · redaktør

Niels Thygesen · professor, dr.polit.

*Tillige medlem af forretningsudvalget

Om Udenrigs

UDENRIGS ER UDKOMMET SIDEN 1946

REDAKTION

Brita V. Andersen (ansvarshavende)

REDAKTIONSSEKRETÆR

Jelle van der Kamp

REDAKTIONSKOMITÉ

Ib Faurby

Lene Frøslev

Hans Mouritzen

Mette Skak

Anna von Sperling

Vibeke Sperling

Martin Selsøe Sørensen

Uffe Østergaard

DESIGN OG TRYK

Design: Kiberg & Gormsen

Trykt hos GSB Grafisk

Udenrigs udkommer tre gange årligt.

Redaktionen afsluttet 01.07.2015

Abonnementspris 250 kr., institutioner 400 kr.

ISSN 1395-3818

UDGIVER

Det Udenrigspolitiske Selskab

Amaliegade 40 A, 1256 København K.

+45 33 14 88 86

udenrigs@udenrigs.dk

www.udenrigs.dk

DIREKTION

Charlotte Flindt Pedersen

SEKRETARIAT

Brita V. Andersen

DET UDENRIGSPOLITISKE SELSKAB
THE DANISH FOREIGN POLICY SOCIETY